

Competentiegericht opleiden in het mbo

Stand van zaken 2009
Een kwantitatief onderzoek
onder contactpersonen en
deelnemers van experimentele
opleidingen

Ben Hövels
Annet Jager
Robbert Vermulst

Nijmegen, april 2009

Inhoudsopgave

Doelstelling van de onderzoeken	3
Deel I	5
Een kwantitatief onderzoek bij contactpersonen van experimentele opleidingen	
Deel II	73
Een kwantitatief onderzoek bij deelnemers	

Doelstelling van de onderzoeken

Experimentele opleidingen vormen de voorbode én voorhoede van majeure veranderingen in het mbo. Zij raken deelnemers direct, niet alleen de huidige leerlingen, maar – in hun consequenties voor de definitieve invoering van competentiegericht mbo – ook toekomstige leerlingen. Het herontwerp mbo is een complexe operatie met een grote reikwijdte, waarbij nogal wat actoren betrokken zijn en ook de externe omgeving (arbeidsmarkt, hbo en regionale samenleving) grote belangen heeft.

Tegen die achtergrond achtte de Inspectie empirisch onderzoek gericht op 'fact-finding' van groot belang.

Doel en vraagstelling

In 2007 hebben KBA en B&A voor de Onderwijsinspectie onderzoek uitgevoerd naar de onderwijskundige kwaliteit van de vernieuwing in het mbo. Dit onderzoek heeft geresulteerd in het inspectierapport 'Competenties: kun je dat leren?' (Inspectie van het Onderwijs, oktober 2007). Daarin wordt een beeld gegeven van de stand van zaken met de invoering van competentiegericht opleiden (CGO) in het voorjaar/begin zomer 2007.

In de eerste helft van 2010 zal de staatssecretaris beslissen over een brede invoering van CGO per 1 augustus 2010. Op verzoek van de Tweede Kamer heeft de Inspectie nu door KBA en B&A een herhaling van het onderzoek uit 2007 laten uitvoeren, om de recente stand van zaken in beeld te krijgen.

Dit vervolgonderzoek is in hoge mate vergelijkbaar te zijn met het onderzoek uit 2007 en bestaat uit twee kwantitatieve deelonderzoeken in de breedte en een kwalitatief deelonderzoek in de diepte. Het onderzoek is uitgevoerd door het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA) en door de B&A-groep. Daarbij is een taakverdeling overeengekomen waarin KBA de beide kwantitatieve onderdelen van het onderzoek heeft verricht en B&A het kwalitatieve onderdeel en ook de onderlinge afstemming van beide onderdelen voor haar rekening heeft genomen.

De kwantitatieve deelonderzoeken bestaan uit een internet enquête onder alle coördinatoren van de experimentele opleidingen en internet enquête onder mbo-deelnemers. Het kwalitatieve onderzoek bestaat uit de bestudering van een aantal casussen waarin ook andere betrokkenen dan coördinatoren aan het woord zijn gekomen.

De belangrijkste vraag die de Inspectie zich heeft gesteld is:

Krijgen de deelnemers in de experimentele opleidingen onderwijs van kwaliteit en op het juiste niveau en wat doen de onderwijsinstellingen om dat te waarborgen?

Deze vraagstelling is uiteengelegd in een aantal deelvragen:

1. Hoe is de vertaalslag gerealiseerd van het nieuwe kwalificatieprofiel naar de competentiegerichte opleiding?
2. Hoe is het onderwijs vormgegeven en waar zijn de vernieuwingen zichtbaar (pedagogisch/didactische aanpak, personeelsbeleid, bedrijfsvoering)?
3. Hoe staat het met de arbeidsnabijheid en de betrokkenheid van het regionale bedrijfsleven bij het nieuwe onderwijs?
4. Hoe wordt verantwoording afgelegd over de onderwijskundige vernieuwing? Wordt door de instelling geëvalueerd of de opleiding doelmatiger is en of de deelnemers de opleiding ook beter en leuker vinden?

Leeswijzer

De bevindingen van de deelonderzoeken zijn door de Inspectie opgenomen in het rapport "Competentiegericht mbo: kansen en risico's. Vervolgonderzoek naar de implementatie van competentie gericht onderwijs in het mbo."

De beide kwantitatieve deelonderzoeken zijn in hoofdstuk vijf van dat rapport in vergelijkende zin samengevat.

De uitgebreide beschrijvingen van de beide kwantitatieve onderzoeken en uitkomsten zijn in dit werkdocument opgenomen, bestaande uit twee delen

In deel I wordt gerapporteerd over het kwantitatieve onderzoek onder contactpersonen van de experimentele opleidingen. Er wordt op een vergelijkbare manier als in 2007 gerapporteerd. In de rapportage wordt ook – voor zover het dezelfde variabelen betreft – op hoofdlijnen een vergelijking betrokken van de situatie medio 2007 (uitkomsten vorig onderzoek) en de situatie voorjaar 2009 (uitkomsten herhalingsonderzoek).

Deel II van deze rapportage wordt het kwantitatieve onderzoek onder de mbo-deelnemers en de uitkomsten daarvan beschreven. Er wordt zoveel mogelijk gerapporteerd parallel met inhoudelijke topics zoals die in de enquête onder de contactpersonen aan bod zijn gekomen.

DEEL I

Een kwantitatief onderzoek bij contactpersonen van experimentele opleidingen

Annet Jager
Robbert Vermulst
Ben Hövels

Nijmegen, april 2009

Inhoudsopgave

1	Leeswijzer	7
2	Het kwantitatieve onderzoek onder contactpersonen van experimentele opleidingen	9
2.1	Onderzoeksopzet	9
2.2	De experimentele opleidingen en de respondenten in het onderzoek	11
3	Het primaire proces	16
3.1	Bepaling van de inhoud van de opleidingen	16
3.2	Vormgeving van de experimentele opleidingen	18
3.3	Arbeidsnabijheid en praktijkleren	22
3.3.1	Praktijkleren buiten de reguliere bpv	23
3.3.2	Praktijkleren binnen de reguliere bpv	25
4	Begeleiden, beoordelen en examineren van deelnemers	29
4.1	Begeleiding van deelnemers	29
4.2	Beoordelen	30
4.3	Examineren	33
5	Randvoorwaarden	38
5.1	De organisatie van het primaire proces	38
5.2	Visie op experimentele opleidingen	40
5.3	Personeel(beleid) bij de experimentele opleidingen	42
5.4	Bedrijfsvoering bij de experimentele opleidingen	45
5.5	Samenwerking met stakeholders in de regio	46
6	Kwaliteitszorg	50
6.1	Evaluaties van de experimentele opleidingen	50
6.2	Informerende van stakeholders	51
7	Effecten	53
7.1	Doelstelling van de experimentele opleidingen	53
7.2	Verwachte betekenis voor deelnemers	54
7.3	Eerste effecten en resultaten	55
8	Transitie en ontwikkelingsperspectieven	57
8.1	Belemmerende factoren	57
8.2	Succesfactoren	58
8.3	Klaar voor brede, reguliere invoering?	59
	Bijlage	69

1 Leeswijzer

In dit deelrapport worden de resultaten van het kwantitatieve deelonderzoek onder contactpersonen van de experimentele opleidingen uitgebreid gepresenteerd.

Allereerst wordt in dit deelrapport ingegaan op de opzet van het kwantitatieve onderzoek onder contactpersonen. Daarna worden de onderzochte experimentele opleidingen kort gekarakteriseerd en wordt een beschrijving van de respondenten uit het onderzoek gegeven (*hoofdstuk 2*).

Daarna volgt een weergave van de resultaten van het onderzoek, waarbij de volgende onderwerpen aan de orde komen.

Voorop in de rapportage over de onderzoeksresultaten (*hoofdstuk 3*), staat het primaire proces in de experimentele opleidingen, met in het bijzonder aandacht voor:

- de bepaling van de inhoud van de experimentele opleidingen;
- de vormgeving van het onderwijs;
- de arbeidsnabijheid van de opleiding en de vormgeving van het praktijkleren buiten en binnen de bpv.

In *hoofdstuk 4* wordt ingegaan hoe de experimentele opleidingen volgens de contactpersonen vormgeven aan:

- de begeleiding van deelnemers;
- de beoordeling van deelnemers en
- de kwalificerende examinering van deelnemers.

In *hoofdstuk 5* staan de randvoorwaarden waaronder gewerkt wordt aan de inhoud en vormgeving van experimentele opleidingen centraal. Hier wordt ingegaan op:

- de kwaliteit van de organisatie van het primaire proces;
- de visie van de instelling op competentiegericht opleiden;
- in de bedrijfsvoering van de instelling en/of opleiding verankerde HRD- en organisatorische mogelijkheden;
- in hoeverre experimentele opleidingen zijn ingekaderd in een systeem van kwaliteitszorg.

Daarna wordt in *hoofdstuk 6* ingegaan op de vraag in hoeverre de experimentele opleidingen gebruik maken van een systeem van kwaliteitszorg. In het bijzonder is daarin aandacht:

- in hoeverre binnen de opleidingen wordt geëvalueerd en er op grond daarvan aanpassingen plaatsvinden;
- in hoeverre de opleiding externe stakeholders informeert over doelen, vorderingen en resultaten van de experimentele opleiding.

Vervolgens wordt in *hoofdstuk 7* ingegaan op de vraag in hoeverre de experimentele opleidingen zich concrete doelen hebben gesteld, nu al resultaten kunnen laten zien en/of die in de nabije toekomst verwachten, en de verwachte

betekenis van de opleiding voor de deelnemers. Hierbij wordt ingegaan op doelen, resultaten en verwachtingen in termen van:

- het opleveren van gewenst aankomend vakmanschap;
- de reductie van het aantal voortijdig schoolverlaters;
- verbeterde doorstroom naar hogere onderwijsniveaus;
- beter op vmbo aansluitende leerwegen;
- gemotiveerdere docenten en deelnemers.

Het transitie- en ontwikkelingperspectief van de experimentele opleidingen worden in *hoofdstuk 8* besproken. Daarin ligt het accent op de vraag in hoeverre de experimentele opleidingen nu klaar zijn voor brede reguliere invoering, alsmede op belemmerende factoren en succesfactoren voor de invoering van competentiegericht opleiden.

2 Het kwantitatieve onderzoek onder contactpersonen van experimentele opleidingen

2.1 Onderzoeksopzet

Eén geïntegreerde vragenlijst

Een van de beide kwantitatieve delen van het van het Inspectieonderzoek bestond in 2009 uit een enquête onder de contactpersonen van in principe alle experimentele opleidingen in de onderwijsinstellingen. Parallel aan dit Inspectieonderzoek heeft het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap voor de derde keer een monitoronderzoek onder experimentele opleidingen laten uitvoeren; één van de onderdelen daarvan is eveneens een enquête onder contactpersonen van de experimentele opleidingen.

Om de contactpersonen in de onderwijsinstellingen niet onnodig dubbel te belasten is in gezamenlijk overleg tussen Inspectie en het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap besloten om net als in 2007 in de dataverzameling KBA – verantwoordelijk voor het kwantitatieve onderzoek van de Inspectie – en ECBO (voorheen CINOP Expertisecentrum) – verantwoordelijk voor het monitoronderzoek van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap – nauw met elkaar samen te laten werken.

Daartoe is voor de enquête onder contactpersonen van de experimentele opleidingen, elk vanuit de eigen vraagstelling van beide onderzoeken, één geïntegreerde vragenlijst ontwikkeld. Het voordeel daarvan was dat de betrokken contactpersonen slechts één keer werden benaderd met het verzoek om een vragenlijst in te vullen én dat overlap in de vraagstelling kon worden vermeden. Het nadeel van de geïntegreerde vragenlijst was dat die een relatief grote omvang had: kernpunten in de vraagstelling van beide onderzoeken dienden voldoende tot hun recht te komen.

Het veldwerk

Het onderzoek is uitgevoerd bij de competentiegerichte opleidingen die in het schooljaar 2008-2009 onder de experimenteerregeling vielen. Het procesmanagement MBO 2010 heeft de e-mailadressen beschikbaar gesteld van de bij haar bekende betrokken contactpersonen van de experimentele opleidingen. Deze personen zijn door middel van een e-mailenquête benaderd met het verzoek de vragenlijst in te vullen via een zogenaamde websurvey. Daarnaast hebben de clustercoördinatoren van de 16 experimenteerclusters die MBO 2010 onderscheidt de contactpersonen in de instellingen aangespoord aan het onderzoek mee te werken.

In de e-mailenquête was het internetadres van de vragenlijst voor de websurvey en een persoonlijke inlogcode opgenomen. De websurvey is op 20-01-2009 online gegaan en gesloten op 23-02-2009. Daarmee is de enquête bijna 5 weken online geweest. Er is twee maal een rappel via email verstuurd aan degenen die na een bepaalde periode nog niet gereageerd hadden of de vragenlijst niet volledig ingevuld hadden.

Het onderzoek was dus gericht op de stand van zaken in de experimentele opleidingen zoals die wordt gepercipieerd door de contactpersonen, als slechts één van de direct betrokken actoren.

Populatie en respons

In het schooljaar 2008-2009 hebben 95 instellingen de toekenning gekregen om te gaan werken met experimentele opleidingen. Er zijn 5.643 actieve experimenten bij de bekostigde ROC's, AOC's en vakopleidingen¹. Het onderzoek is uitgevoerd onder alle contactpersonen van de experimentele opleidingen zoals bekend bij de 16 clusters van het procesmanagement MBO2010.

In totaal zijn aan 1345 contactpersonen een email verstuurd met het verzoek om aan het onderzoek deel te nemen. Daarvan zijn 1237 e-mails verstuurd aan personen die van één of meerdere opleidingen contactpersoon zijn. Daarnaast zijn er 180 e-mails verstuurd aan personen die zowel van experimentele als niet experimentele opleidingen contactpersoon zijn.

In geval contactpersonen voor meer dan één experimentele opleiding contactpersoon zijn, is hen gevraagd om de vragenlijst slechts voor één van die opleidingen in te vullen. Daarbij is de contactpersonen gevraagd de vragenlijst in te vullen voor de opleiding die het langst in uitvoering is, ongeacht of dat onder het regime van de Proeftuinen dan wel van de Experimenten is. Als er meerdere opleidingen het langst in uitvoering zijn, is de contactpersonen gevraagd de experimentele opleiding te kiezen waarvan zij zelf het best op de hoogte zijn.

Daarvan hebben 670 contactpersonen deelgenomen aan de websurvey. 129 van hen bleken alléén zogenaamde identificatie- en achtergrondgegevens ingevuld te hebben en geen van de overige vragen uit de vragenlijst. Deze respondenten zijn van de analyse uit het responsbestand verwijderd.

Daarnaast zijn 20 respondenten uit het responsbestand verwijderd omdat zij:

- een crebonummer hadden ingevuld die niet van een experimentele opleiding is, en/of;
- wisten niet tot welk cluster van MBO2010 hun opleiding behoorde.

Uiteindelijk bedroeg de bruikbare respons 521, dat wil zeggen 39 procent.

Er is geen non-respons onderzoek verricht. De omvang van de respons en de verdeling over de verschillende categorieën van experimentele opleidingen naar cluster, niveau en leerweg maken echter aannemelijk dat de onderzoeksresultaten als representatief kunnen worden beschouwd voor de huidige stand van zaken in de experimentele opleidingen. Uiteraard dient bij de interpretatie van de onderzoeksgegevens wel rekening gehouden te worden met het gegeven dat het in dit kwantitatieve onderzoeksdeel nadrukkelijk gaat om de perceptie van betrokken contactpersonen.

¹ Volgens de bekostigingstelling van 1 oktober 2008 is het aantal actieve experimenten bij de bekostigde instellingen 5.643 met een aantal deelnemers van 294.629. Deze cijfers worden nog gecontroleerd met de instellingsbezoeken en deels gecorrigeerd. Het betreft hier evenwel redelijk nauwkeurige en actuele cijfers volgens de studentenadministraties van scholen.

2.2 De experimentele opleidingen en de respondenten in het onderzoek

Voor een goed begrip van de gepresenteerde onderzoeksresultaten, wordt eerst een beeld gegeven van de onderzoekspopulatie: welke experimentele opleidingen in het onderzoek zijn betrokken en wie hebben als respondenten gefungeerd?

De experimentele opleidingen

Het onderzoek is uitgevoerd bij de opleidingen die volgens de nieuwe competentiegerichte kwalificatiestructuur zijn ingevoerd en de status van experimentele opleiding hebben. De experimentele opleidingen zijn ingedeeld in 16 clusters. Het overzicht geeft aan in hoeverre elk van deze clusters in het onderzoek is vertegenwoordigd².

Overzicht 2.1 – Clusters van de in het onderzoek betrokken opleidingen

Sector	%			abs.	%
AKA	7	AKA	Arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent	38	7
Economie & Dienstverlening	36	A&S	Administratie & Secretariaat	37	7
		HCD	Handel & Commerciële Dienstverlening	59	11
		ICT	ICT / kantoorautomatisering	21	4
		HTV	Horeca, Toerisme en Voeding	37	7
		T&L	Transport en Logistiek	22	4
		MDU	Mode, Design en Uiterlijk	10	2
Techniek & Vormgeving	29	B&I	Bouw & Infra	37	7
		MVP	Media, Vormgeving en Presentatie	30	6
		WEI	Werktuigbouw, Elektro- & Installatie techniek	37	7
		PGA	Proces-, Gezondheid en Ambachtelijke technieken	19	4
		M&V	Mobiliteitstechniek en vliegtuigbouwkunde	26	5
Voedsel & Leefomgeving	3	V&L	Voedsel en Leefomgeving	16	3
Zorg & Welzijn	25	OSV	Onderwijs, Sport en Veiligheid	44	8
		W&C	Welzijn en Cultuur	43	8
		Z&A	Zorg & Assisterende gezondheidszorg beroepen	45	9
		Totaal		521	100

Experimentele opleidingen bereiden voor op kwalificaties van verschillende niveaus. Overzicht 2.2 laat zien in hoeverre de verschillende niveaus in het onderzoek zijn betrokken. Bijna de helft blijkt een opleiding te zijn op niveau 4, en een kwart een opleiding op niveau 2.

² De contactpersonen is in de vragenlijst gevraagd onder welk cluster de opleiding valt.

Overzicht 2.2 – Niveau van de in het onderzoek betrokken opleidingen

	abs.	%
niveau 1	48	9
niveau 2	125	24
niveau 3	91	18
niveau 4	257	49
totaal	521	100

Naast het cluster waartoe de opleiding behoort is de leerweg een belangrijke indicator voor het soort opleiding. 59 procent van de opleidingen blijkt een BOL-opleiding te zijn, 11 procent is alleen een BBL opleiding, in de overige gevallen gaat een combinatie van BOL en BBL (en deeltijd BOL).

Overzicht 2.3 – Leerwegen van de in het onderzoek betrokken opleidingen

	abs.	%
alleen BOL	309	59
alleen BBL	57	11
alleen Dt BOL	1	0
BOL en BBL	125	24
BOL en Dt BOL	7	1
BBL en Dt BOL	2	0
BOL, BBL en Dt BOL	20	4
Totaal	521	100

Voor het beleid ten aanzien van experimentele opleidingen is met name interessant te weten hoe lang de opleidingen *ervaring hebben als experimentele opleiding*. De contactpersonen van de opleidingen is gevraagd sinds welk cursusjaar de instelling de opleiding aan biedt. Overzicht 2.4 geeft daarvan een beeld.

Overzicht 2.4 – Cursusjaar sinds wanneer de opleiding wordt aangeboden

	abs.	%
eerder dan 2004-05	104	20
2004-05	49	9
2005-06	87	17
2006-07	128	25
2007-08	87	17
2008-09	66	13
Totaal	521	100

Overzicht 2.5 laat zien hoe de in het onderzoek betrokken opleidingen verdeeld zijn naar startjaar en niveau. Experimentele opleidingen die getalsmatig het best in het onderzoek zijn vertegenwoordigd zijn respectievelijk: niveau 4-opleidingen die eerder dan 2004-2005 zijn gestart (62), niveau 4-opleidingen uit 2006-2007 (61) Deze opleidingen gezamenlijk omvatten 23 procent van alle experimentele opleidingen in dit onderzoek. Dit is een belangrijk gegeven om rekening mee te houden bij de interpretatie van de in navolgende hoofdstukken gepresenteerde onderzoeksresultaten.

Overzicht 2.5 – Cursusjaar waarin de opleiding gestart is naar niveau; absolute aantallen en percentage

	niveau 1		niveau 2		niveau 3		niveau 4		totaal	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
eerder dan 2004-05	5	10	24	19	13	14	62	24	104	20
2004-05	18	38	8	6	5	5	18	7	49	9
2005-06	12	25	22	18	8	9	45	18	87	17
2006-07	8	17	32	26	27	30	61	24	128	25
2007-08	4	8	19	15	25	27	39	15	87	17
2008-09	1	2	20	16	13	14	32	12	66	13
totaal	48	100	125	100	91	100	257	100	521	100

Het *aantal deelnemers* tenslotte dat momenteel een experimentele opleiding volgt blijkt fors uiteen te lopen. Gemiddeld genomen hebben de in het onderzoek betrokken opleidingen op dit moment:

- 66 deelnemers in leerjaar 1, variërend tussen 2 en 567 deelnemers;
- 47 deelnemers in leerjaar 2, variërend tussen 1 en 400 deelnemers;
- 39 deelnemers in leerjaar 3, variërend tussen 2 en 280 deelnemers;
- 36 deelnemers in leerjaar 4, variërend tussen 2 en 280 deelnemers.

De respondenten

Het onderzoek is – zoals gezegd – uitgevoerd onder alle contactpersonen van de experimentele opleidingen die - via de clusters van het procesmanagement mbo 2010- actief betrokken zijn bij de opleidingen. We hebben er op gewezen dat de contactpersoon slechts één van de bij de experimentele opleidingen betrokken actor is en dat in deze enquête zijn/haar perceptie van de situatie in beeld is gebracht. Voor een goed begrip van de onderzoeksresultaten is het ook van belang een beeld te hebben van die contactpersonen zelf.

64 procent van de contactpersonen is contactpersoon voor meerdere opleidingen, 36 procent is dat voor één opleiding.

Overzicht 2.6 geeft een overzicht van de *functies* van de respondenten binnen hun instelling. In meer dan de helft van de gevallen gaat het om docenten of teamleiders. In de overige gevallen noemen de contactpersonen (ook) andere functies.

Overzicht 2.6 – Functie van respondenten³

	abs.	%
contactpersoon experimentele opleiding	161	31
docent/opleider	188	36
teamleider	109	21
opleidingscoördinator	128	25
manager	135	26
ontwerper/ontwikkelaar	115	22
coach	66	13
instructeur	3	1
onderwijsassistent	1	0
onderwijsondersteuner	17	3
anders	57	11

³ méér dan een antwoord mogelijk

Een derde van de contactpersonen geeft aan eerder dan 2004-05 bij de opleiding betrokken te zijn (overzicht 2.7).

Gemiddeld genomen zijn de contactpersonen:

- 6,4 jaren werkzaam in hun huidige functie; variërend tussen 0 en 36 jaren;
- 15,9 jaren werkzaam binnen het mbo; variërend tussen 0 en 40 jaren.

Overzicht 2.7 – Sinds wanneer contactpersonen bij de opleidingen betrokken zijn

	abs.	%
eerder dan 2004-05	162	32
2004-05	52	10
2005-06	74	14
2006-07	99	19
2007-08	80	16
2008-09	48	9
totaal	515	100

3 Het primaire proces

Cruciaal voor competentiegericht opleiden is dat de match tussen de vraag van de leerling enerzijds en de vraag vanuit de arbeidsmarkt en het vervolgonderwijs anderzijds geoptimaliseerd wordt. Centraal ijkpunt voor het Inspectieonderzoek is dan ook dat de verbinding gelegd en geborgd wordt tussen het *wat* van opleidingen i.c. gewenste leeruitkomsten en het *hoe* i.c. de onderwijskundige en pedagogisch-didactische vormgeving.

In dit hoofdstuk wordt daar aan de hand van de volgende onderwerpen nader op in gegaan:

- de bepaling van de inhoud van de experimentele opleidingen;
- de vormgeving van het onderwijs;
- de arbeidsnabijheid van de opleiding en de vormgeving van het praktijkleren buiten en binnen de bpv.

3.1 Bepaling van de inhoud van de opleidingen

Een van de belangrijkste vragen van het onderzoek is hoe de inhoud van het competentiegericht onderwijs is bepaald. Met andere woorden; hoe is bepaald 'wat' er in de opleiding geleerd moet worden? De contactpersonen van de experimentele opleidingen is gevraagd waardoor de inhoud van de opleiding tot nu toe is bepaald en of zij verwachten dat dit in 2010 anders zal zijn.

Overzicht 3.1 laat zien dat het vaakst (81%) door contactpersonen wordt gezegd dat het kwalificatiedossier in grote mate bepalend is voor de inhoud van de opleidingen. Het kwalificatiedossier wordt ook gezien als een belangrijke waarborg om vast te stellen of de inhoud en het niveau van de opleidingen aan de gestelde eisen voldoen (zie paragraaf 3.5).

De inhoud van de opleidingen wordt niet één op één gedetermineerd door de kwalificatiedossiers. Meer of minder in overeenstemming daarmee spelen ook de eisen die worden gesteld vanuit de examinering een belangrijke rol bij het bepalen van de inhoud van de opleiding.

Verder blijkt dat bij bijna tweederde van de opleidingen eigen inzichten van de opleiding en of instelling sterk bepalend zijn voor de inhoud van de opleiding. Kennelijk spelen bij de vertaalslag van kwalificatiedossiers in concrete opleidingsinhouden ook eigen inzichten van de opleiding vaak een belangrijke rol.

Eigen inzichten kunnen autonoom binnen opleidingen gegenereerd zijn, maar ook ontleend aan wensen en behoeften van externe en/of interne stakeholders. Belangrijke externe stakeholders zijn het regionale bedrijfsleven, toeleverende scholen en vervolgonderwijs in de regio. Voor een deel van de opleidingen vormen ook zij belangrijke referentiepunten bij de bepaling van de inhoud.

De kwalificatiedossiers in combinatie met de eigen inzichten speelden in 2007 ook al een dominerende rol bij het bepalen van de inhoud en het niveau van de

opleiding. (Inspectie van het Onderwijs; 2007). In 2007 is niet gevraagd naar de eisen die vanuit de examinering aan de inhoud worden gesteld.

In vergelijking met 2007 gaven de contactpersonen vaker aan dat de inhoud van de opleiding –mede- werd bepaald door de inhoud van oude, al langer bestaande opleiding(en) en de behoefte aan aansluiting op vmbo en hbo. Iets meer (29%) dan nu (21%) werd in 2007 in grote mate uitgegaan van de wensen/behoefte van individuele deelnemers

Overzicht 3.1 – Bepalers van de inhoud van de opleiding nu en in 2010: percentages

<i>De inhoud van de opleiding wordt in feite bepaald door:</i>	Nu				In 2010			
	nauweli jks – niet	in beperkt e mate	in grote mate	N= 100%	meer	ongeve er even veel	minder	N= 100%
het voor de opleiding bestaande (goedgekeurde) kwalificatiedossier	2	17	81	387	24	74	1	380
de eisen die vanuit de examinering aan de inhoud worden gesteld	4	26	70	387	34	64	2	379
eigen inzichten van de opleiding en/of de instelling	3	35	63	386	30	67	3	379
de wensen/behoefte van het regionale bedrijfsleven	19	48	33	388	44	55	1	383
de inhoud van oude, al langer bestaande opleiding(en)	29	42	29	382	7	49	44	374
de wensen/behoefte van individuele deelnemers	16	64	21	388	50	48	2	382
de behoefte aan aansluiting op vervolgoopleidingen in de regio, zoals hbo	35	50	15	383	43	52	5	375
de behoefte aan aansluiting op toeleverende scholen in de regio, zoals vmbo	35	52	13	386	54	44	2	378
andere 'bepalers' van de opleidingsinhoud	42	44	14	230	18	73	9	222

In de nabije toekomst te verwachten veranderingen

Ongeveer de helft van de contactpersonen verwacht dat de inhoud van de opleiding in de toekomst meer dan nu bepaald gaat worden door de behoefte aan aansluiting op toeleverende scholen in de regio, zoals het vmbo. Volgens 54 procent van de contactpersonen zal dit het geval zijn. De wensen / behoeften van individuele deelnemers zullen in de nabije toekomst eveneens volgens de helft de contactpersonen meer de inhoud van de opleiding bepalen dan nu het geval is. In 2007 verwachtte nog bijna tweederde van de contactpersonen dat de inhoud van de opleiding meer door het bedrijfsleven en de wensen/ behoeften van individuele deelnemers zou worden bepaald.

3.2 Vormgeving van de experimentele opleidingen

In het middelbaar beroepsonderwijs gaat het in de kern om de vraag hoe leerprocessen het best vorm gegeven kunnen worden teneinde gewenste leeruitkomsten te realiseren. Daarbij kan geput worden uit meer traditionele vormen volgens directe instructiemodellen, maar ook uit een scala van 'nieuwe', meer op sociaal-constructivistische leest geschoeide vormen van leren.

Om meer inzicht te krijgen in de vormgeving van experimentele opleidingen is de contactpersonen van de opleidingen gevraagd:

- in hoeverre er - sinds de start ervan - in de experimentele opleiding onderwijskundige en/of pedagogische didactische vernieuwingen zijn doorgevoerd;
- hoeveel opleidingstijd er per week (afgezien van de bpv) doorgaans wordt besteed aan diverse werkvormen;
- in hoeverre er sprake is van maatwerk in het opleidingsaanbod;
- in hoeverre de opleidingen beroepsoverstijgende competenties, uitstroomdifferentiaties en flexibele in- en uitstroommomenten aanbieden;
- in hoeverre de opleiding waarborg bevat dat voldoende basiskennis en vakinhoudelijke kennis wordt geleerd.

Onderwijskundige vernieuwingen en werkvormen

Ruim tweederde (68%) van de contactpersonen geeft aan dat er in de experimentele opleidingen in tamelijk tot zeer grote mate onderwijskundige en/of didactische vernieuwingen zijn doorgevoerd. In 2007 was dit minder: 58 procent gaf toen aan dat er onderwijskundige en/of didactische vernieuwingen waren doorgevoerd.

Om een helder beeld te krijgen van werkvormen die in experimentele opleidingen worden gebruikt, is contactpersonen gevraagd hoeveel opleidingstijd er – afgezien van de bpv – per week doorgaans wordt besteed aan een aantal verschillende werkvormen. Onderstaand overzicht geeft de verdeling per onderscheiden werkvorm weer.

Overzicht 3.2 – Werkvormen: opleidingstijd per week (afgezien van de bpv) nu en in 2010: percentages.

	Nu				2010			
	meer dan 10 uur	5-10 uur	minder dan 5 uur	N= 100%	meer er even veel	ongeveer even	minder	N= 100%)
klassikaal lesgeven door docenten	37	32	31	372	4	73	23	358
individueel werken aan projecten	14	37	50	372	21	76	4	358
groepsgewijs werken aan projecten	13	48	39	373	23	75	3	359
persoonlijke instructie door docenten	13	33	54	372	16	78	7	358
werken in een open leercentrum/computerlokaal	11	32	57	370	23	71	5	358
zelfstandig leren, zelfstudie onder schooltijd	8	27	65	372	16	79	5	357
andere	20	28	52	82	19	76	5	78

Klassikaal lesgeven door docenten wordt door ruim een derde (37%) van de contactpersonen aangeduid als de werkvorm waaraan de meeste tijd wordt besteed. Zij geven aan dat hier meer dan 10 uur per week aan wordt besteed. Werkvormen als zelfstandig leren i.c. zelfstudie onder schooltijd neemt de minste tijd in beslag.

Volgens de contactpersonen werd in 2007 minder tijd aan klassikaal lesgeven besteed, 27 procent gaf toen aan dat hieraan gemiddeld meer dan 10 uur per week tijd werd beteed.

De meeste contactpersonen verwachten dat de tijd die nu wordt besteed aan de genoemde werkvormen in de nabije toekomst ongeveer gelijk zal blijven.

Bijna een kwart van de contactpersonen verwacht dat de tijd die wordt besteed aan klassikaal lesgeven door docenten in 2010 minder zal zijn.

Het beeld is redelijk vergelijkbaar met 2007. Een derde van de contactpersonen verwachtte toen dat er meer tijd zou worden besteed aan groepsgewijs werken aan projecten. Nu is dat een kwart van de contactpersonen.

Maatwerk

Contactpersonen is gevraagd aan te geven in welke mate een aantal maatwerk aspecten aan de orde is binnen de opleiding. Slechts een gering aantal contactpersonen (11%) geeft aan dat deelnemers in grote mate hun eigen leertraject kunnen opstellen los van leerjaar en niveau. Verder zijn maar bij een vijfde van de opleidingen de leer- en ontwikkelingsvragen van deelnemers in grote mate uitgangspunt van de opleiding.

Van de contactpersonen geeft 61 procent aan dat taken die deelnemers krijgen waarbij zij moeten reflecteren en oordelen over het eigen leerproces een belangrijk maatwerk-aspect is. Verder geeft 59 procent aan dat leervormen worden gebruikt die aangepast zijn aan de leerinhoud van de opleiding en 57 procent dat wat op de school wordt geleerd naadloos aansluit bij dat wat in het bedrijf wordt geleerd.

In vergelijking met het onderzoek uit 2007 valt op dat de contactpersonen toen vaker aangaven dat de genoemde aspecten in grote mate bij hun opleiding aan de orde waren. Contactpersonen gaven toen vooral aan dat de vormgeving van het primaire proces van de opleidingen sterk was afgestemd op de leerinhoud van de opleidingen (81%). Nu is dat bij zes van de tien opleidingen het geval volgens de contactpersonen.

Overzicht – 3.3 – Maatwerk in het primaire proces: percentages

<i>Maatwerk aspecten</i>	in grote mate	in beperkte mate	nauwelijks - niet	N=100%
deelnemers krijgen taken waarbij ze moeten reflecteren en oordelen over hun eigen leerproces	61	35	5	373
de leervormen die gebruikt worden zijn aangepast aan de leerinhoud van de opleiding	59	36	6	376
dat wat op school wordt geleerd sluit naadloos aan bij dat wat in het bedrijf wordt geleerd.	57	41	2	374
de leervormen zijn aangepast aan de capaciteit van de deelnemer	38	51	11	377
leer- en ontwikkelingsvragen van deelnemers zijn uitgangspunt van de opleiding	20	52	28	376
deelnemers kunnen hun eigen leertraject opstellen los van leerjaar en niveau	11	39	50	377

Een derde van de contactpersonen geeft aan dat opleidingen meerdere uitstroomdifferentiaties aanbieden en flexibele in- en uitstroommomenten kennen. Er worden nu volgens de contactpersonen minder vaak meerdere uitstroomdifferentiaties aangeboden in vergelijking met 2007 (48%).

Tweederde van de contactpersonen geeft aan dat opleidingen beroepsoverstijgende competenties als Nederlandse taal en burgerschapscompetenties aanbieden. Dat gebeurde in 2007 bij iets meer dan de helft van de opleidingen.

Ongeveer de helft van de opleidingen biedt nu – net als in 2007 - ook moderne vreemde talen aan.

Overzicht 3.4 – Aanbod van beroepsoverstijgende competenties, uitstroomdifferentiaties, flexibele in- en uitstroommomenten: percentages

<i>Aspecten:</i>	abs.	%
de opleiding biedt beroepsoverstijgende competenties aan - zoals Nederlandse taal	339	65
de opleiding biedt beroepsoverstijgende competenties aan - zoals burgerschapscompetenties	344	66
de opleiding biedt beroepsoverstijgende competenties aan - zoals moderne vreemde talen	272	52
de opleiding biedt meerdere uitstroomdifferentiaties aan	183	35
de opleiding heeft flexibele instroommomenten meer dan 2 keer per jaar	162	31
de opleiding heeft flexibele uitstroommomenten meer dan 2 keer per jaar	160	31

Waarborgen voor voldoende basis- en vakinhoudelijke kennis

Wat betreft de vraag in hoeverre de opleiding waarborgt dat voldoende basiskennis en vakinhoudelijke kennis wordt geleerd laat het onderzoek het volgende zien:

- vakinhoudelijke kennis wordt geborgd door voldoende gewaarborgde beoordelingsinstrumenten aan het einde van de opleiding (73% in grote mate);
- vakinhoudelijke kennis wordt frequent getoetst en vastgesteld in het voortgangsrapport van de deelnemers (66 % in grote mate);
- basiskennis wordt frequent getoetst en vastgesteld in het voortgangsrapport van de deelnemers (54 % in grote mate).

Minder vaak komt het voor dat:

- de noodzakelijke voorwaardelijke kennis voor het beheersen van competenties op andere manieren wordt geborgd (42 % in grote mate);
- het nagestreefde kennisniveau van de individuele deelnemer bij aanvang van opleiding door de instelling wordt bepaald (40 % in grote mate);
- vakinhoudelijke kennis van deelnemers blijkt uit het zelfstandig kunnen werken (27 % in grote mate).

Op enkele elementen was de vraagstelling hetzelfde als in het onderzoek van 2007. Op deze punten komt een zelfde beeld naar voren. Afwijkend is dat in 2007 nog 43 procent van de opleidingen vakinhoudelijke kennis van deelnemers af leidde uit het zelfstandig kunnen werken, nu is dat gedaald naar 27 procent⁴.

Overzicht 3.5 – Waarborgen voor voldoende basiskennis en vakinhoudelijke kennis: percentages:

	nauwe- lijks/ niet	in beperkte mate	in grote mate	N=100%
vakinhoudelijk kennis wordt geborgd door voldoende ge waarborgde beoordelingsinstrumenten aan het einde van de opleiding	3	24	73	354
vakinhoudelijke kennis wordt frequent getoetst en vastgesteld in het voortgangsrapport van de deelnemer	3	30	66	359
basiskennis wordt frequent getoetst en vastgesteld in het voortgangsrapport van de deelnemer	7	39	54	359
de noodzakelijke voorwaardelijke kennis voor het beheersen van competenties wordt op andere manieren geborgd	16	42	42	150
het nagestreefde kennisniveau van de individuele deelnemer wordt bij aanvang van opleiding door de instelling bepaald	17	43	40	359
vakinhoudelijke kennis van deelnemers blijkt uit het zelfstandig kunnen werken	12	61	27	356

3.3 Arbeidsnabijheid en praktijkleren

Een belangrijk element in de vormgeving van leerprocessen is het leren in de praktijk. Binnen en buiten de bpv zijn velerlei vormen van praktijkleren mogelijk en – naar het zich laat aanzien – in experimentele opleidingen ook gangbaar. Leren in de praktijk is in het Inspectieonderzoek een belangrijk vraagstuk.

In de vragenlijst is bij de vormgeving van het praktijkleren in de experimentele opleidingen onderscheid gemaakt in het praktijkleren buiten de reguliere bpv en het praktijkleren binnen de reguliere bpv. Binnen de reguliere bpv gaat het om de praktijk bij erkende leerbedrijven. Bij het praktijkleren buiten de reguliere bpv gaat het om andere activiteiten in het curriculum waarbij de praktijk uitgangspunt is, zoals simulaties, snuffelstages, enzovoort.

⁴ In het onderzoek van 2007 werd er gebruik gemaakt van een zogenaamde 5 puntsschaal en betrof de antwoordcategorieën hier 'in tamelijk grote mate' en 'in zeer grote mate'. In 2009 is gebruikt van een 3 puntsschaal en was de categorie 'in grote mate'

3.3.1 Praktijkleren buiten de reguliere bpv

De contactpersonen is gevraagd bij het beantwoorden van vragen over het praktijkleren buiten de reguliere bpv uit te gaan van de situatie in de bol.

De volgende aspecten zijn daarbij aan de orde gekomen:

- welke vormen van praktijkleren buiten de bpv er worden onderscheiden en wat de verwachting voor 2010 is;
- in hoeverre opdrachten door bedrijven worden aangestuurd, en hoe de opleiding het niveau en inhoud van deze opdrachten waarborgt;
- of er voor het praktijkleren buiten de bpv in 2010 grote veranderingen verwacht worden.

Vormen van praktijkleren

Overzicht 3.6 geeft een beeld van vormen van praktijkleren buiten de reguliere bpv. Volgens veel contactpersonen wordt gebruik gemaakt van gastlessen door functionarissen uit het bedrijfsleven voor (79%). Vormen van praktijkleren buiten de bpv die daarna het meeste voorkomen zijn simulaties op school of in een simulatiebedrijf (66%) en opdrachten voor bedrijven waar deelnemers op in bedrijven aan werken (56%).

Vormen van praktijkleren buiten de bpv die volgens de contactpersonen zullen toenemen in aandeel zijn gastlessen door functionarissen uit het bedrijfsleven (57%) en opdrachten voor bedrijven waar deelnemers in bedrijven aan werken (41%).

In vergelijking met het onderzoek in 2007 lijkt het beeld overeen te komen met wat contactpersonen nu aangeven. Ook in 2007 was de vorm die het meest gebruikt werd het geven van gastlessen door functionarissen uit het bedrijfsleven (82%). En ook in 2007 kwamen daarna simulaties op school of in een simulatiebedrijf en opdrachten voor bedrijven waar deelnemers in bedrijven aan werken het meest voor.

Wel geven nu minder contactpersonen aan dat deelnemers werken aan opdrachten voor bedrijven waar ze grotendeels in de school aan werken (41% ten opzichte van 60%).

Overzicht 3.6 – Vormen van praktijkleren bij de experimentele opleiding buiten de bpv nu en in 2010: percentages

	Nu			In 2010			
	wel	niet	N= 100%	toe- nemen	gelijk gebleve n	af- nemen	N= 100%
de opleiding maakt gebruik van gastlessen door functionarissen uit bedrijven	79	21	281	57	43	0	272
deelnemers werken m.b.v. simulaties/op school of in een simulatiebedrijf	66	34	279	34	64	2	267
deelnemers werken aan opdrachten voor bedrijven en werken daar grotendeels in bedrijven aan	56	44	297	33	66	1	280
deelnemers werken aan opdrachten voor bedrijven en werken daar grotendeels in de school aan	41	59	297	41	56	2	280
deelnemers werken in een bedrijf van de school	36	64	277	27	71	2	263
deelnemers werken in een zogenaamde minionderneming	20	80	277	24	72	4	258
de opleiding maakt gebruik van andere vormen van praktijkleren buiten de bpv	50	50	160	33	66	1	141

Aansturing van leeropdrachten

In het onderzoek is ook gevraagd hoe de opdrachten voor bedrijven buiten de bpv worden aangestuurd (zie overzicht in bijlage). Hoewel de aansturing volgens 31 tot 53 procent van de contactpersonen sterk wisselt, worden de opdrachten het vaakste aangestuurd vanuit de opleiding, de school (50%) of door de opleiding in samenspraak met het bedrijf (35%). Sturing alléén vanuit het bedrijf of alléén door de deelnemer zelf komt beduidend minder vaak voor.

In het onderzoek van 2007 is een zelfde beeld naar voren gekomen.

Het niveau en de inhoud van de opdrachten wordt in de meeste gevallen gewaarborgd door toetsing aan de exameneisen uit het kwalificatiedossier (69%) en of de opdrachten voldoen aan het onderwijsplan van de opleiding (65%). Ruim de helft (55%) van de opleidingen toetst de opdrachten ook aan de inhoud en het niveau van de bpv-opdrachten. Veruit de minderheid van de opleidingen neemt iedere opdracht aan of toetst opdrachten op 'face value'.

Hetzelfde beeld is ook te zien in 2007.

Overzicht 3.7 – Waarborging niveau en inhoud van opdrachten buiten de bpv: percentages

	nee, bijna nooit	wisselt sterk	ja meestal	N= 100%
de opleiding toetst deze aan de exameneisen uit het kwalificatiedossier	13	17	69	260
de opleiding toetst deze aan het onderwijsplan van de opleiding	14	21	65	255
de opleiding toetst deze aan de inhoud en het niveau van bpv-opdrachten	17	28	55	253
de opleiding toetst deze op `face value`	41	42	17	224
de opleiding neemt iedere opdracht aan	65	32	3	242
anders	68	24	9	34

Te verwachten veranderingen

Voor wat betreft de verwachte veranderingen voor het praktijkleren buiten de bpv in 2010 geven contactpersonen aan geen grote veranderingen te verwachten (41%). Wel geeft een derde (33%) aan te verwachten dat er meer samenspraak tussen bedrijf, school en deelnemers zal ontstaan.

3.3.2 Praktijkleren binnen de reguliere bpv

Om inzicht te krijgen in de reguliere bpv in de experimentele opleidingen is aan de contactpersonen gevraagd:

- hoe het naar hun inzicht momenteel in de experimentele opleiding gesteld is met de bpv;
- of er ten behoeve van de bpv-periode gestructureerd leeropdrachten of prestaties worden geformuleerd;
- of men hierin in 2010 grote veranderingen verwacht;
- welke rol het leerbedrijf speelt bij de beoordeling van leervorderingen van de deelnemer in de bpv.

Zoals te zien in overzicht 3.8 is de beschikbaarheid van bpv-plaatsen volgens de contactpersonen meestal toereikend. Een ruime meerderheid (72%) geeft aan geen problemen te ervaren met de beschikbaarheid van bpv-plaatsen. Ongeveer tweederde van de contactpersonen geeft aan dat er door de opleiding voldoende tijd wordt gestoken in de bpv-begeleiding, de aansluiting van het leren op school en in de praktijk en het reflecteren en doorspreken van bpv-ervaringen met docenten van school.

Waar zich volgens veel contactpersonen wel problemen voordoen is bij de tijd die door het leerbedrijf in de begeleiding wordt gestoken: volgens tweederde wisselt dat sterk. Ook de kwaliteit van de begeleiding van een deelnemer door het leerbedrijf staat nogal eens ter discussie: ook hiervan vindt bijna tweederde dat deze sterk wisselt.

Ook de bekendheid van leerbedrijven met het competentiegerichte onderwijs in het algemeen wisselt sterk, evenals de bekendheid van leerbedrijven met de doelen van de experimentele opleiding.

Ten opzichte van het onderzoek in 2007 zijn de contactpersonen nu iets positiever over de aansluiting tussen het leren op school en het praktijkleren en de wijze waarop over bpv-ervaringen wordt gereflecteerd en gesproken met docenten op de opleiding.

Overzicht 3.8 – Stand van zaken in de bpv: percentages

<i>Aspecten van de bpv</i>	is niet toereikend	wisselt sterk	is toereikend	N=100%
de beschikbaarheid van bpv-plaatsen	9	19	72	364
het reflecteren op en doorspreken van bpv-ervaringen met docenten van school	7	28	65	362
de aansluiting van het leren op school en in de praktijk	4	32	64	362
de tijd die door de opleiding in de bpv-begeleiding wordt gestoken	12	26	61	361
de kwaliteit van de begeleiding van de deelnemer in de bpv door de opleiding	3	46	52	362
de kwaliteit van de begeleiding van de deelnemer door het leerbedrijf	3	64	33	362
de tijd die door het leerbedrijf in begeleiding wordt gestoken	5	66	29	362
de bekendheid van leerbedrijven met de doelen van de experimentele opleiding	20	57	24	362
de bekendheid van leerbedrijven met het competentiegerichte onderwijs in het algemeen	18	59	22	365

Formuleren van leeropdrachten voor de bpv

In de meeste gevallen worden de leeropdrachten voor de bpv vanuit de opleiding, de school geformuleerd of aangestuurd. In driekwart (76%) van de opleidingen worden de leeropdrachten of prestaties meestal vanuit de opleiding, de school geformuleerd of aangestuurd. Slechts sporadisch (8%) wordt dit meestal gedaan door de deelnemer zelf. Een vijfde van de contactpersonen geeft aan dat formulering of aansturing meestal alleen vanuit het leerbedrijf gebeurt.

Overzicht 3.9 – Formuleren van leeropdrachten in de bpv: percentages

	nee, bijna nooit	wisselt sterk	ja, meestal	N=100%
vanuit de opleiding, de school	6	17	76	357
door de opleiding in samenspraak met het leerbedrijf	17	40	43	350
door de opleiding in samenspraak met de deelnemer	30	38	32	351
door het leerbedrijf in samenspraak met de deelnemer en de school	27	43	30	353
vanuit het leerbedrijf	27	52	21	356
anderszins	54	33	13	48
door de deelnemer zelf	49	42	8	354

Te verwachten veranderingen

Een derde van de contactpersonen verwacht dat er ten aanzien van de aansturing van de bpv-opdrachten in 2010 meer samenspraak zal zijn tussen bedrijf, school en deelnemers. Ook is ruim een kwart van de contactpersonen van mening dat bedrijven een grotere rol gaan spelen in de aansturing van de bpv-opdrachten. Relatief weinig contactpersonen verwachten een grotere rol voor deelnemer of school.

Ook hier zijn de overeenkomsten met het onderzoek uit 2007 herkenbaar.

Overzicht 3.10 – Verwachte veranderingen ten aanzien van aansturing van bpv-opdrachten tot 2010

	abs.	%
ja, meer samenspraak tussen bedrijf, school en deelnemers	169	32
ja, grotere rol van bedrijf	140	27
nee, zal ongeveer hetzelfde blijven	125	24
ja, grotere rol voor deelnemers	65	13
ja, grotere rol voor school	21	4
ja, anders	8	2

Beoordeling van leervorderingen in de bpv

Bij de helft van de opleidingen hebben het leerbedrijf en de opleiding een even grote rol bij de beoordeling van de leervorderingen van de deelnemer in de bpv. Bij ongeveer een vijfde van de opleidingen wordt het leerbedrijf hiervoor geraadpleegd en in een kwart van de opleidingen is het leerbedrijf zelfs bepalend voor de beoordeling van de leervorderingen.

Overzicht 3.11 – Rol van het leerbedrijf bij de beoordeling in de bpv: percentages?

	%
leerbedrijf en opleiding/school even grote rol	54
leerbedrijf is bepalend	26
leerbedrijf wordt geraadpleegd	17
niet of nauwelijks	2
anders, namelijk	2
N=100%	361

4 Begeleiden, beoordelen en examineren van deelnemers

In dit hoofdstuk wordt ingegaan hoe de experimentele opleidingen volgens de contactpersonen vormgeven aan:

- de begeleiding van deelnemers;
- de beoordeling van deelnemers en
- de kwalificerende examinering van deelnemers.

4.1 Begeleiding van deelnemers

De begeleiding van de deelnemers is een belangrijk aspect in het competentiegerichte onderwijs. In het voorgaande is gewezen op de begeleiding in de bpv die door nogal wat contactpersonen niet als toereikend wordt ervaren. Dit betreft vooral de begeleiding vanuit het bedrijf maar toch ook de begeleiding vanuit de opleiding.

In het onderzoek is meer specifiek gevraagd hoe vaak bepaalde begeleidingsaspecten in de opleiding aandacht krijgen. Er blijkt een vergelijkbaar beeld als uit het onderzoek in 2007.

Volgens veel contactpersonen is er vaak structurele aandacht voor de begeleiding van de deelnemers: in 70 procent van de opleidingen wordt er wekelijks dan wel maandelijks zicht gehouden op de ontwikkeling van de individuele deelnemer door structurele vakinhoudelijke begeleiding en/of door structurele persoonlijke begeleiding van deelnemers.

In ongeveer de helft van de opleidingen wordt wekelijks tot maandelijks zicht gehouden op de ontwikkeling van de individuele deelnemer door structurele loopbaanbegeleiding en door het voeren van gesprekken met deelnemers waarbij het reflecteren op het eigen leerproces centraal staat.

Overzicht 4.1 – Aandacht voor begeleiding: percentages

Begeleidingsaspecten	wekelijks	maandelijks	per opleidingsperiode	half-jaarlijks	jaarlijks	niet	N = 100%
de opleiding houdt zicht op de ontwikkeling van de individuele deelnemer door structurele vakinhoudelijke begeleiding van deelnemers	49	19	25	5	0	2	354
de opleiding houdt zicht op de ontwikkeling van de individuele deelnemer door structurele persoonlijke begeleiding van deelnemers	40	28	25	5	0	3	359
de opleiding houdt zicht op de ontwikkeling van de individuele deelnemer door structurele loopbaanbegeleiding van deelnemers	28	26	35	6	1	4	360
er worden gesprekken gevoerd met deelnemers waarbij het reflecteren op het eigen leerproces centraal staat	20	32	36	9	0	3	355

4.2 Beoordelen

Hoe waarborgt de opleiding voldoende diepgang in de kwaliteit en het niveau van de experimentele opleidingen? Daarvoor is in het onderzoek aandacht besteed aan:

- hoe aan het eind van de opleiding wordt vastgesteld of de leerresultaten van individuele deelnemers in overeenstemming zijn met de gestelde eisen;
- hoe de opleiding waarborgt dat de inhoud en het niveau van de opleiding aan de gestelde eisen voldoet;
- in hoeverre leerresultaten (ook) periodiek door de opleiding worden bijgehouden.

Waarborgen van inhoud en niveau

Bij de vaststelling of de leerresultaten van individuele deelnemers in overeenstemming zijn met de gestelde eisen spelen volgens het merendeel van de contactpersonen (86%) het kwalificatiedossier en daarin beschreven competenties een belangrijke rol spelen.

Daarnaast wordt volgens veel contactpersonen een belangrijke rol gespeeld door:

- de ervaringen van betrokken functionarissen in leerbedrijf met de deelnemer en zijn vorderingen (65%);
- een schematisch overzicht van vereiste competenties dat aan het begin door de opleiding is vastgesteld (68%);
- de ervaringen van betrokken docenten met de deelnemer en zijn vorderingen (57%);

Overzicht 4.2 – Manieren waarop aan het eind van de opleiding wordt vastgesteld of de leerresultaten van individuele deelnemers in overeenstemming zijn met de gestelde eisen: percentages

	speelt onbelangrijke rol	speelt niet belangrijke/niet onbelangrijke rol	speelt belangrijke rol	N=100%
in het kwalificatiedossier van de opleiding beschreven competenties	3	11	86	340
schematisch overzicht van vereiste competenties dat bij begin door de opleiding is vastgesteld	8	24	68	343
ervaringen van betrokken functionarissen in leerbedrijf met deelnemer en zijn vorderingen	5	30	65	338
ervaringen van betrokken docenten met deelnemer en zijn vorderingen	7	35	57	338
anders	19	19	62	53

Volgens de meeste contactpersonen waarborgt de opleiding dat de inhoud en het niveau van de opleiding aan de gestelde eisen voldoen, doordat het kwalificatiedossier reeds bepalend is bij het ontwerp van de opleiding (60%) en/of door regelmatige (minimaal jaarlijks) controle van inhoud en niveau van leeropdrachten aan de hand van het kwalificatiedossier (53%).

Deze twee manieren van waarborging werden ook in het onderzoek van 2007 als meest belangrijk beschouwd. Verschil met het onderzoek in 2007 is dat toen door 52 procent nog de beoordeling van de examens door KCE werd genoemd, nu noemt 32 procent de beoordeling door de Inspectie van het onderwijs.

Overzicht 4.3 – Manieren waarop de opleidingen waarborgen dat de inhoud en het niveau van de opleiding aan de gestelde eisen voldoen⁵: percentages

	abs.	%
door het kwalificatiedossier bepalend te laten zijn reeds bij het ontwerp van de opleiding	314	60
door regelmatige (minimaal jaarlijks) controle van inhoud en niveau van de opleiding aan de hand van het kwalificatiedossier	275	53
door regelmatige (minimaal jaarlijks) controle van inhoud en niveau van de opleiding aan de hand van andere documenten, zoals het opleidingsprogramma	229	44
door het onderwijsprogramma consequent uit te voeren volgens een van te voren vastgesteld plan	184	35
door het opleidingsprogramma te ontwikkelen vanuit van te voren vastgestelde examens	176	34
door de beoorderling van de examens door de Inspectie van het Onderwijs	169	32
door andere documenten (zoals het opleidingsprogramma) bepalend te laten zijn reeds bij het ontwerp van de opleiding	141	27
anders	65	13

Bijhouden van leerresultaten

Bij meer dan de helft van de opleidingen (57%) worden leerresultaten per opleidingsperiode bijgehouden. 16 procent van de opleidingen doet dit ten minste maandelijks en bij 8 procent gebeurt dat ten minste wekelijks. In 2007 lagen deze percentages respectievelijk op 45 procent, 20 procent en 10 procent.

Overzicht 4.4 – Periodiek bijhouden van leerresultaten: percentages

niet	1
periodiek, onregelmatig	4
periodiek, tenminste jaarlijks	3
periodiek, tenminste halfjaarlijks	12
periodiek, per opleidingsperiode	57
periodiek, tenminste maandelijks	16
periodiek, tenminste wekelijks	8
N=100%	355

⁵ Meer dan één antwoord mogelijk

4.3 Examineren

In de vragenlijst is de contactpersonen gevraagd om een beeld te geven van kwalificerende examinering. Kwalificerende examinering is opgevat als summatieve examinering waarin een oordeel wordt uitgesproken over de beheersing van de deelnemer aan de eisen uit het kwalificatiedossier en de resultaten mee tellen voor diplomering.

De contactpersonen is gevraagd:

- in hoeverre de in overzicht 4.5 geformuleerde zaken van toepassingen zijn op de kwalificerende examinering binnen de opleiding;
- hoe de kwalificerende examinering wordt vormgegeven;
- welke eisen er vooraf worden gesteld aan de toelating tot de proeve(n) van bekwaamheid;
- wat er in de proeve(n) van bekwaamheid wordt getoetst en beoordeeld;
- waar bij het examen de praktische vaardigheden worden getoets;
- in hoeverre er door de opleiding concreet wordt samengewerkt met het regionale bedrijfsleven bij de kwalificerende examinering;
- hoe het naar inzicht van de contactpersonen momenteel gesteld is met de competenties van beoordelaars en de betrouwbaarheid van de kwalificerende beoordelingen;
- in hoeverre men verwacht dat de examinering in de toekomst – tot 2010 aan verandering onderhevig is.

Deze vragen zijn in het onderzoek in 2007 niet gesteld, waardoor een vergelijking dus niet mogelijk is.

Overzicht 4.5 laat zien dat in de meeste opleidingen examinering onderdeel is van de planvorming en volgens een bij aanvang afgesproken werkplan wordt uitgevoerd. Tweederde van contactpersonen geeft aan dat in de opleiding in grote mate wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van kwalificerende examinering, en dat ook de betrouwbaarheid en validiteit van deze nieuwe vormen wordt onderzocht. Gegevens over dit laatste komen echter volgens slechts een derde van de contactpersonen in grote mate beschikbaar.

Overzicht 4.5 - Kwalificerende examinering binnen de experimentele opleiding: percentages

Kwalificerende examinering	nauwe-lijks - niet	in beperkte mate	in grote mate	N=100%
examinering maakt onderdeel uit van de planvorming van de vernieuwing	2	12	87	347
de examinering wordt volgens een bij aanvang afgesproken werkplan uitgevoerd	3	20	77	343
de opleiding onderzoekt de betrouwbaarheid en validiteit van nieuwe vormen van examinering	6	26	68	344
de opleiding experimenteert met nieuwe vormen van kwalificerende examinering	5	28	67	346
gegevens over de betrouwbaarheid en validiteit van nieuwe vormen van examinering zijn beschikbaar	14	54	32	347

Kwalificerende examinering wordt op verschillende manieren vormgegeven, zoals blijkt uit overzicht 4.6.

Overzicht 4.6 - Vormgeving van de kwalificerende examinering⁶: percentages

	abs.	%
er zijn meerdere proeven van bekwaamheid gedurende de opleiding bijvoorbeeld gekoppeld aan kerntaken (beoordeling deels geïntegreerd in het leerproces)	171	33
er is een combinatie van portfolio- assessment en de proeve van bekwaamheid	154	30
beoordeling van de competenties vindt in de in de praktijk plaats	154	30
na de proeve(n) van bekwaamheid vindt een criterium gericht interview over de proeve plaats.	139	27
er zijn aparte theorie examens	126	26
er is één proeve van bekwaamheid aan het einde van de opleiding (er is een scheiding tussen leerproces en beoordeling)	80	15
de opleiding hanteert (nog) een andere methode(n)	47	9

Volgens meer dan een derde van de contactpersonen worden er eisen aan de toelating tot de proeve(n) van bekwaamheid gesteld. Bij 42 procent van de opleidingen moet de portfolio op orde zijn.

In de proeven van bekwaamheid worden overwegend geïntegreerde (combinaties van) kennis, houdingen en vaardigheden getoetst en beoordeeld.

Praktische vaardigheden worden in ruim de helft van de opleidingen in de beroepspraktijk getoetst.

⁶ Meer dan één antwoord mogelijk

Overzicht 4.7 – Eisen aan de toelating tot de proeve(n) van bekwaamheid⁷

	abs.	%
portfolio moet in orde zijn	216	42
de bpv moet afgerond zijn	198	38
theorie toetsen moeten voldoende zijn	182	35
er zijn andere eisen	64	12

Overzicht 4.8 – Wat in de proeve(n) van bekwaamheid wordt getoetst en beoordeeld

alleen vaardigheden	1
als zodanig herkenbare (delen van) kennis, houdingen en vaardigheden	13
geïntegreerde (combinaties van) kennis, houdingen en vaardigheden	82
wisselend	4
N=100%	333

Overzicht 4.9 – Waar bij het examen de praktische vaardigheden worden getoetst⁸

	abs.	%
in de beroepspraktijk	287	55
in een simulatie	162	31
in een examencentrum	35	7

Volgens ruim de helft van de contactpersonen is er samenwerking met het regionale bedrijfsleven bij de beoordeling van een kwalificerend examen (58%). In iets meer dan de helft van de opleidingen vindt de beoordeling in grote plaats door examinatoren uit de beroepspraktijk (55%). Volgens bijna de helft van de contactpersonen worden leerbedrijven bij kwalificerende examens in grote mate geraadpleegd en wordt er in grote mate samengewerkt bij het afnemen van nieuwe vormen van examinering.

7 Meer dan één antwoord mogelijk

8 Meer dan één antwoord mogelijk

Overzicht 4.10 – Samenwerking met regionale bedrijfsleven bij de kwalificerende examinering: percentages

	nauwe-lijks - niet	in beperkte mate	in grote mate	N=100%
er wordt samengewerkt bij de beoordeling van een kwalificerend examen	11	32	58	342
de beoordeling van een kwalificerend examen vindt plaats door examinatoren uit de beroepspraktijk	12	33	55	338
leerbedrijven worden geraadpleegd bij kwalificerende examens	14	39	47	343
er wordt samengewerkt bij het afnemen van nieuwe vormen van examinering	17	38	45	341
er wordt samengewerkt bij het samenstellen van examens	24	49	27	342
er wordt samengewerkt bij het ontwikkelen van nieuwe vormen van examinering	25	49	26	339

Tweederde van de contactpersonen is van oordeel dat de competenties om kwalificerend te beoordelen van beoordelaars in leerbedrijven sterk wissellen. Overigens meent bijna de helft van de contactpersonen dat dit ook geldt voor de beoordelingscompetenties van beoordelaars op school.

Iets meer dan de helft van de contactpersonen meent dat de betrouwbaarheid van de kwalificerende beoordelingen toereikend is.

Overzicht 4.11 – Stand van zaken competenties beoordelaars en betrouwbaarheid van de kwalificerende beoordelingen: percentages

	is niet toe- reikend	wisselt sterk	is toe- reikend	N=100%
de competenties van beoordelaars op school om kwalificerend te beoordelen	7	47	46	343
de competentie van beoordelaars in leerbedrijven om kwalificerend te beoordelen	15	67	18	342
de betrouwbaarheid van de kwalificerende beoordelingen	4	42	54	343

47 procent van de contactpersonen verwacht in tamelijk tot zeer sterke mate dat de examinering in de toekomst tot 2010 aan verandering onderhevig is.

Overzicht 4.12 – Verwachtingen ten aanzien veranderingen in examinering tot 2010: percentages

niet	3
nauwelijks	17
min of meer	33
tamelijk sterk	38
zeer sterk	9
N=100%	340

5 Randvoorwaarden

De *randvoorwaarden waaronder* gewerkt wordt aan de inhoud en vormgeving van experimentele opleidingen hebben in het onderzoek extra aandacht gekregen. Hier ligt het accent op randvoorwaardelijke aspecten op het niveau van de opleiding en de instelling. In de vraagstelling zijn daarom betrokken:

- de kwaliteit van de organisatie van het primaire proces;
- de visie van de instelling op competentiegericht opleiden;
- in de bedrijfsvoering van de instelling en/of opleiding verankerde HRD- en organisatorische mogelijkheden;
- in hoeverre experimentele opleidingen zijn ingekaderd in een systeem van kwaliteitszorg.

5.1 De organisatie van het primaire proces

Het experimentele karakter van de opleiding en de deelnemer

De contactpersonen van de experimentele opleidingen is gevraagd in hoeverre zij een aantal aspecten betreffende het experimentele karakter van de opleiding hebben geregeld. In bijna alle experimentele opleidingen (83%) zijn de rechten van een deelnemer op een erkend diploma vastgelegd. De meeste opleidingen kennen een rooster waaruit blijkt wat er van de deelnemers wordt verwacht (83%). Ook vraagt de inhoud van het onderwijsprogramma in de meeste opleidingen voldoende inspanning van de deelnemers (73%) en stellen docenten duidelijk eisen aan de deelnemers (70%).

De meerderheid van de contactpersonen meent dat deelnemers gebruik maken van instructies die worden aangeboden (69%). Volgens hen is de invulling van de lessen helder voor deelnemers (67%) en is het voor deelnemers duidelijk aan welke eisen zij moeten voldoen om een diploma te behalen (65%).

In vergelijking met het onderzoek uit 2007 zijn contactpersonen nu minder vaak positief over een aantal organisatorische aspecten. Nu wordt door de contactpersonen 10 tot 30 procent minder aangegeven dat deze aspecten in grote mate van op hun opleiding van toepassing zijn⁹. Het gaat om de volgende aspecten:

- de opleiding werkt volgens een bij aanvang afgesproken werkplan;
- de opleiding beschikt over voldoende faciliteiten op ICT-gebied;
- de opleiding heeft voldoende aantrekkelijke faciliteiten om te kunnen leren;
- deelnemers kunnen beschikken over voldoende studiemateriaal;
- docenten controleren of deelnemers voldoende basiskennis hebben dan wel deel moeten nemen aan instructies;
- deelnemers maken (ook) gebruik van instructies die worden aangeboden;

⁹ In het onderzoek van 2007 werd er gebruik gemaakt van een zogenaamde 5 puntsschaal en betrof de antwoordcategorieën hier 'in tamelijk grote mate' en 'in zeer grote mate'. In 2009 is gebruikt van een 3 puntsschaal en was de categorie 'in grote mate'

- de invulling van de lessen is voor de deelnemers helder;
- deelnemers worden uitgedaagd om te leren;
- docenten stellen duidelijke eisen aan de deelnemers;
- deelnemers weten wat er dit studiejaar zal gebeuren;
- deelnemers worden voorgelicht over het experimentele karakter van de opleiding.

Overzicht 5.1 – De organisatie van het primaire proces: percentages

<i>Organisatorische aspecten</i>	nauwe- lijks – niet	in beperkte mate	in grote mate	N=100%
de opleiding heeft voor deelnemers een rooster waaruit blijkt wat er per dag van ze verwacht wordt	3	14	83	406
de rechten van een deelnemer op een erkend diploma zijn vastgelegd	4	13	83	397
de inhoud van het onderwijsprogramma vraagt voldoende inspanning van de deelnemers	2	25	73	402
docenten stellen duidelijke eisen aan de deelnemers	1	29	70	404
deelnemers maken (ook) gebruik van instructies die worden aangeboden	3	28	69	404
de invulling van de lessen is voor de deelnemers helder	1	32	67	404
het is de deelnemers duidelijk aan welke eisen zij moeten voldoen om een diploma te behalen	3	32	65	401
deelnemers kunnen beschikken over voldoende studiemateriaal	4	32	64	404
deelnemers weten wat er dit studiejaar zal gebeuren	2	34	64	402
deelnemers worden uitgedaagd om te leren	2	38	60	403
de opleiding werkt volgens een bij aanvang afgesproken werkplan	6	40	54	406
docenten controleren of deelnemers voldoende basiskennis hebben dan wel deel moeten nemen aan instructies	7	41	52	401
de opleiding heeft uitval van lessen	51	47	2	404
deelnemers worden voorgelicht over het experimentele karakter van de opleiding	8	45	47	402
deelnemers ondervinden problemen door het experimentele karakter van de opleiding	42	53	5	402
de opleiding heeft voldoende aantrekkelijke faciliteiten om te kunnen leren	13	50	37	405
de opleiding beschikt over voldoende faciliteiten op ICT-gebied	14	50	36	406
er zijn regelmatig aanpassingen aan het rooster nodig	18	54	28	403

5.2 Visie op experimentele opleidingen

Visie en sturing

Hebben de instellingen een uitgesproken visie over de vormgeving van competentie gericht leren en wordt dat binnen de instelling uitgedragen?

Een ruime meerderheid (73%) van de contactpersonen geeft aan dat er een uitgesproken visie is over de vormgeving van competentie gericht leren en examineren binnen de instelling waar zij werkzaam zijn. Die uitgesproken visie wordt in ruim twee derde (66%) van de instellingen sterk uitgedragen door het management. (Zie bijlage 5.2.1). Ditzelfde beeld zien we ook in het onderzoek uit 2007.

Ook is er gevraagd naar het draagvlak binnen de instellingen voor de manier waarop de opleiding competentiegericht wordt vormgegeven. Overzicht 5.2 laat zien dat volgens tachtig procent van de contactpersonen er groot draagvlak is bij van het management. Tweederde van de het contactpersonen meent dat er binnen de instelling ook groot draagvlak is bij College van Bestuur en het onderwijspersoneel. Bij het onderwijsondersteunend personeel en de deelnemers is het draagvlak volgens minder groot.

Overzicht 5.2 – Draagvlak binnen de instellingen voor de manier waarop de opleiding competentiegericht wordt vormgegeven:percentages

<i>Draagvlak vormgeving CGO</i>	<i>nauwelijks - niet</i>	<i>in beperkte mate</i>	<i>in grote mate</i>	<i>N=100%</i>
management	1	19	80	510
college van bestuur	5	26	68	500
onderwijspersoneel	2	34	65	510
deelnemers	4	47	50	504
ondersteunend personeel	11	47	42	495

Aanpak van de vernieuwing

De helft van de contactpersonen (53%) geeft aan dat er binnen hun instelling is gewerkt aan de vernieuwing van de experimentele opleiding via een vastomlijnd plan op hoofdlijnen. Daarbinnen was er ruimte om werkende weg op de werkvloer uitvoering te geven aan de vernieuwing. Veertig procent van de contactpersonen geeft aan dat er geen vastomlijnd plan was en dat de vernieuwing alleen werkende weg vorm heeft gekregen.

Het beeld van nu is vergelijkbaar met dat van 2007.

Overzicht 5.3 – Aanpak van de vernieuwing: percentages

bij aanvang van de vernieuwing was er een uitgewerkt plan dat wordt uitgevoerd	8
bij aanvang van de vernieuwing was er een vastomlijnd plan op hoofdlijnen ontwikkeld aan de hand waarvan werkende weg op de werkvloer uitvoering aan de vernieuwing is gegeven	53
bij aanvang van de vernieuwing was er geen vastomlijnd plan, vernieuwing krijgt werkende weg vorm	40
N=100%	516

Ongeveer een derde (32%) van de contactpersonen geeft aan dat de uitvoering van de experimentele opleiding volgens plan verloopt. Tweederde (63%) geeft aan dat het min of meer volgens plan verloopt. Volgens een gering deel van de contactpersonen loopt het niet volgens plan (zie overzicht in bijlage).

Gang van zaken

Contactpersonen is een aantal stelling voorgelegd over de gang van zaken bij de experimentele opleidingen.

Overzicht 5.4 – Uitspraken over de gang van zaken bij de experimentele opleidingen: percentages

Stellingen	helemaal oneens	oneens	niet eens/ niet oneens	eens	helemaal eens	N= 100%
"ik ervaar de steun van het management van de instelling voor de ontwikkeling van de experimentele opleiding"	3	9	20	54	14	483
"ervaringen uit deze experimentele opleiding worden door de instelling vertaald naar andere opleidingen binnen de instelling"	6	15	25	46	9	482
"de gang van zaken in de experimentele opleiding wordt (bij)gestuurd door het management van de instelling"	4	15	26	49	7	482
"het beschikbare budget voor de ontwikkeling van de experimentele opleiding is toereikend"	31	38	19	10	1	483
"buiten de experimenten houdt de rest van de instelling zich niet met de ontwikkeling van competentie gericht onderwijs bezig"	24	52	17	6	1	482

Tweederde (68%) van de contactpersonen is het eens of helemaal eens met de stelling dat er door het management steun gegeven wordt aan de ontwikkeling van de experimentele opleiding.

Ook is ruim de helft van de contactpersonen het eens tot helemaal eens met de stellingen dat:

- ervaringen uit de experimentele opleiding worden vertaald naar andere opleidingen binnen de instelling, en

- dat de “gang van zaken” in de experimentele opleiding wordt (bij)gestuurd door het management.

69 procent van de contactpersonen geeft aan dat het beschikbare budget voor de ontwikkeling van de experimentele opleiding volgens hen niet toereikend is.

5.3 Personeel(beleid) bij de experimentele opleidingen

Competent personeel

De contactpersonen is gevraagd in hoeverre de in overzicht 5.5 genoemde zaken aangaande het personeelsbeleid binnen hun instelling van toepassing zijn.

De meeste contactpersonen (75%) geven aan dat docenten in grote mate verantwoordelijk zijn voor het onderwijsproces in de experimentele opleiding. En volgens 61 procent van de contactpersonen zijn docenten verantwoordelijk voor de examinering in de experimentele opleidingen.

De helft (52%) van de contactpersonen signaleert dat onderwijspersoneel en ondersteunende personeel in grote mate zelfstandig vorm kunnen geven aan het onderwijs in de experimentele opleiding. Dit was in 2007 nog tweederde van de contactpersonen.

Ongeveer tweederde (64%) geeft aan dat diegenen die de vernieuwing in de praktijk uit voeren, in grote mate actief betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de vernieuwing. Toch geeft een even groot deel van de contactpersonen aan dat de betrokkenen bij de vernieuwing zich in beperkte mate een helder beeld hebben kunnen vormen van de consequenties van competentiegericht onderwijs voor hun eigen werk (62%). Verder zijn maar bij een beperkt aantal opleidingen de taken (20%) en de vereiste competenties (28%) van het onderwijspersoneel en onderwijzend personeel in grote mate duidelijk beschreven volgens de contactpersonen.

Is er voor de experimentele opleidingen voldoende personeel aanwezig en hoe zit het met hun competenties?

De opleidingen blijken volgens de contactpersonen – nog meer dan in 2007 – problemen te hebben met de personeelsvoorziening: nu heeft meer dan de driekwart van de opleidingen nauwelijks of in beperkte mate voldoende onderwijspersoneel (77%), dan wel ondersteunend personeel (79%) beschikbaar.

Van de docenten die betrokken zijn bij de experimentele opleidingen volgens de contactpersonen een groot deel competent om goed in competentiegericht opleiding te functioneren (zie bijlage 5.3.2). De contactpersonen menen nu dat:

- alle of het merendeel van de docenten binnen de instelling voldoende competent zijn (33%);
- ruim de helft van de docenten voldoende competent is (45%);
- minder dan de helft van de betrokken docenten voldoende competent is (17%).

In 2007 vond nog maar 19 procent van de contactpersonen dat alle of het merendeel van de docenten voldoende competent waren.

Het merendeel van de contactpersonen verwacht dat steeds meer docenten in de nabije toekomst voldoende competent zullen zijn: 51 procent is daarvan overtuigd en 39 procent zegt dat dat wellicht het geval zal zijn (zie bijlage).

Overzicht 5.5 – Personeelsbeleid binnen de instellingen: percentages

<i>Aspecten personeelsbeleid</i>	nauwe-lijks / niet	in beperkte mate	in grote mate	N=100%
docenten zijn verantwoordelijk voor het onderwijsproces in de experimentele opleiding	1	24	75	471
diegenen die de vernieuwing in de praktijk uit voeren zijn actief betrokken geweest bij de totstandkoming van de vernieuwing	4	32	64	473
docenten zijn verantwoordelijk voor de examinering in de experimentele opleidingen	4	35	61	471
onderwijspersoneel en ondersteunend personeel kunnen zelfstandig vorm geven aan het onderwijs in de experimentele opleiding	8	40	52	472
de betrokkenen bij de vernieuwing hebben zich een helder beeld kunnen vormen van de consequenties van competentiegericht onderwijs voor hun eigen werk	7	62	31	470
uitgebreide competentieontwikkeling op het gebied van nieuwe vormen van examinering vindt systematisch plaats	17	53	30	468
vereiste competenties van onderwijspersoneel en onderwijsondersteunend personeel die betrokken zijn bij de experimentele opleiding zijn duidelijk omschreven	21	51	28	467
uitgebreide scholing en competentieontwikkeling van onderwijspersoneel dat betrokken is bij de experimentele opleiding vindt systematisch plaats	20	57	23	470
er is voldoende onderwijspersoneel beschikbaar voor de experimentele opleiding	25	52	23	472
er is voldoende ondersteunend personeel beschikbaar voor de experimentele opleiding	29	50	20	468
de taken van zowel het onderwijs – als ondersteunend personeel in de experimentele opleiding zijn helder omschreven	21	58	20	470
uitgebreide scholing en competentieontwikkeling van ondersteunend personeel dat betrokken is bij de experimentele opleiding vindt systematisch plaats	45	49	7	470

Scholing en competentieontwikkeling

Overzicht 5.5 laat ook zien dat er niet in grote mate sprake is van systematische, uitgebreide scholing en competentieontwikkeling voor het personeel dat betrokken is bij de experimentele opleiding. Slechts 23 procent van de contactpersonen meldt dat dit voor het betrokken onderwijspersoneel in grote mate het geval is en 20 procent meent dat dit voor het ondersteunend personeel het geval is.

In 30 procent van de opleidingen vindt in grote mate uitgebreide competentieontwikkeling op het gebied van nieuwe vormen van examinering systematisch plaats.

Contactpersonen is in de vragenlijst een aantal maatregelen voorgelegd waarbij zij hebben aangegeven of deze maatregelen worden gebruikt om de competentieontwikkeling van docenten te bevorderen.

In overzicht 5.6 is te zien dat tweederde (67%) van de contactpersonen aangeeft dat docenten (meer) scholing krijgen ter bevordering van de competentieontwikkeling. Een derde geeft aan dat er (meer) docentenstages worden ondernomen (32%) en dat er expliciet aandacht is voor loopbaanontwikkeling van docenten (31%). Ervaringsuitwisseling binnen de onderwijsinstelling met andere experimentele opleidingen vindt volgens 41% van de contactpersonen plaats.

Hoewel hetzelfde beeld ook in 2007 naar voren kwam, is er wel een verschil op te merken in een tweetal maatregelen. In 2007 gaf 51 procent aan dat er ervaringsuitwisseling binnen de onderwijsinstelling met andere experimentele opleidingen werd gedaan, nu is dat 41 procent. In 2007 gaf 30 procent aan dat docenten (zouden) gaan werken met portfolio's, nu is dat 19 procent.

Overzicht 5.6 – Maatregelen ter bevordering van de competentieontwikkeling van docenten¹⁰

	abs	%
(meer) scholing van docenten	364	67
ervaringsuitwisseling binnen de onderwijsinstelling met andere experimentele opleidingen	215	41
(meer) docentenstages	166	32
expliciete aandacht voor loopbaanontwikkeling van docenten	162	31
werken met intervisie-trajecten bij de experimentele opleidingen	106	20
gaan werken met portfolio's voor docenten	99	19
andere maatregelen	57	11

¹⁰ Meer dan één antwoord mogelijk

5.4 Bedrijfsvoering bij de experimentele opleidingen

De contactpersonen is gevraagd of de ontwikkeling van de experimentele opleidingen gepaard is gegaan met expliciete veranderingen in de bedrijfsvoering. Er blijkt in tamelijk grote mate sprake van expliciete veranderingen in de bedrijfsvoering. Bij 38 procent van de opleidingen zijn er in tamelijk grote mate expliciete veranderingen in de bedrijfsvoering doorgevoerd, en bij 32 procent blijkt dit in beperkte mate het geval te zijn. Er is hier een verschil met het onderzoek uit 2007, waarin contactpersonen aan hebben gegeven dat er nog maar weinig sprake was van expliciete veranderingen (een derde in beperkte mate en een derde niet of nauwelijks).

Overzicht 5.7 - *Expliciete veranderingen in de bedrijfsvoering bij de ontwikkeling van de experimentele opleiding: percentages*

in zeer grote mate	11
in tamelijk grote mate	38
in beperkte mate	32
niet of nauwelijks	14
niet	4
N=100%	403

Beschikbaarheid van gegevens

De contactpersonen is gevraagd hoe frequent – variërend van maandelijks, half-jaarlijks, jaarlijks tot niet - gegevens over een aantal zaken van de experimentele opleiding beschikbaar komen (zie overzicht 5.8).

Contactpersonen geven aan dat:

- er *maandelijks* gegevens komen over verzuim door deelnemers (85%), aanwezigheid van deelnemers bij onderwijsactiviteiten (70%), ziekteverzuim door personeel (62%) en studievorderingen van deelnemers (54%);
- er *jaarlijks* gegevens komen over het aantal uren bpv-tijd per deelnemer (42%) en het aantal begeleidingsuren per deelnemer (38%);

Gegevens over het aantal uren onderwijstijd per deelnemer komen in een derde van de opleidingen maandelijks (33%) en in een derde (36%) jaarlijks beschikbaar. Eenzelfde soort verdeling is te zien bij gegevens over het aantal contact-, begeleidingsuren per personeelslid (30% maandelijks en 33% jaarlijks).

In 19 procent van de opleidingen komen geen gegevens over het ziekteverzuim van het personeel beschikbaar. 18 procent van de opleidingen geeft geen informatie over het aantal begeleidingsuren per deelnemer en in 15 procent komen er geen gegevens beschikbaar over het aantal contact-, begeleidingsuren per personeelslid.

Ook hier lijken de resultaten grossomodo overeen te komen met die uit 2007¹¹.

¹¹ In 2007 is er de mogelijkheid gegeven om dagelijks, wekelijks, maandelijks, half-jaarlijks, jaarlijks, niet en weet niet aan te geven. In 2009 is dat gereduceerd tot maandelijks, half-jaarlijks jaarlijks en niet.

Overzicht 5.8 – Frequentie waarmee gegevens beschikbaar komen: percentages

Gegevens beschikbaar over:	maan- delijks	half-jaarlijks	jaarlijks	niet	N=100%
verzuim door deelnemers	85	5	3	7	402
aanwezigheid van deelnemers bij onderwijsactiviteiten	70	9	12	9	400
ziekteverzuim van personeel	62	11	9	19	399
studievorderingen van deelnemers	54	36	5	5	400
aantal uren onderwijstijd per deelnemer	33	19	36	12	402
aantal contact-, begeleidingsuren per personeelslid	30	22	33	15	398
aantal uren bpv-tijd per deelnemer	26	20	42	12	402
aantal begeleidingsuren per deelnemer	26	18	38	18	397

5.5 Samenwerking met stakeholders in de regio

Belangrijke stakeholders in de regio zijn bedrijven en andere onderwijsinstellingen. Allereerst wordt hier ingegaan op de relaties van de experimentele opleidingen met het bedrijfsleven, waaronder ook zorg- en welzijnsinstellingen. Daarna wordt ingaan op de relatie met andere onderwijsinstellingen in de regio.

Samenwerking met het regionale bedrijfsleven

Contactpersonen is een aantal vragen voorgelegd over de samenwerking van de opleiding met het regionale bedrijfsleven (overzicht 5.8). Daaruit komt naar voren dat:

- concreet wordt samengewerkt met het regionale bedrijfsleven:
 - bij het beoordelen van de leervorderingen van deelnemers (75%);
 - bij de match naar vraag en aanbod van bpv-plaatsen (74%);
 - bij de zorg voor een goede vakinhoudelijke begeleiding van de deelnemers in de bpv (74%);
 - bij de zorg voor een goede persoonlijke begeleiding van deelnemers in de bpv (73%);
 - bij de afstemming van het schooldeel en het praktijkdeel van de opleiding (54%).
- niet of nauwelijks wordt concreet samengewerkt bij het onderling uitwisselen van personeel (65%) en bij het onderling uitwisselen van informatie die van belang is voor innovaties in het bedrijf (43%).

Het huidige beeld lijkt overeen te komen met wat er in 2007 naar voren gekomen is. Wel werken opleidingen nu iets vaker samen bij de match van vraag naar en aanbod van bpv-plaatsen (66% in 2007) en bij de zorg voor een goede vakinhoudelijk begeleiding van deelnemers in de bpv (64% in 2007).

Overzicht 5.9 – Concrete samenwerking met het regionale bedrijfsleven: percentages

<i>Samenwerkingsaspecten</i>	ja	een beetje	nee	N= 100%
bij het beoordelen van de leervorderingen van deelnemers	75	17	8	334
bij de match van vraag naar en aanbod van bpv-plaatsen	74	18	8	337
bij de zorg voor een goede vakinhoudelijk begeleiding van deelnemers in de bpv	74	21	5	335
bij de zorg voor een goede persoonlijke begeleiding van deelnemers in de bpv	73	23	4	333
bij de afstemming over de inhoud van de opleiding en de bpv	54	34	11	331
bij de organisatorische afstemming van het schooldeel en het praktijkdeel van de opleiding	49	32	20	333
bij het onderling uitwisselen van informatie die van belang is voor innovaties in de opleiding	34	45	20	335
bij het ontwerpen van leeropdrachten voor deelnemers	31	46	23	336
bij het ontwerp en/of de (verdere) ontwikkeling van het opleidingsprogramma	28	45	27	335
bij het onderling uitwisselen van informatie die van belang is voor innovaties in het bedrijf	20	38	43	333
bij het onderling uitwisselen van personeel	9	26	65	336

Samenwerking met andere onderwijsinstellingen

Naast de samenwerking met het bedrijfsleven is het interessant in hoeverre de experimentele opleidingen samenwerken met (andere) onderwijsinstellingen in de regio.

Concrete samenwerking is er het meest intensief met het vmbo in de regio: 19 procent van de opleidingen werkt intensief samen met de vmbo-instellingen en meer dan de helft (54%) van de opleidingen werkt min of meer samen.

Bijna de helft (45%) van de opleidingen werkt intensief dan wel min of meer samen met het hbo. Het minst wordt samengewerkt met havo/vwo.

Hoewel het beeld overeenkomt met dat uit 2007 lijkt de samenwerking met vmbo-instellingen wat minder te zijn. In 2007 gaf 30 procent van de contactpersonen aan dat deze samenwerking intensief was, nu is dat 19 procent.

Overzicht 5.10 – Concrete samenwerking met het onderwijs in de regio: percentages

	ja, intensief	ja, min of meer	nee, nauwelijks	N= 100%
met hbo	19	26	55	330
met vmbo	19	54	27	334
met praktijkonderwijs	11	26	64	329
met havo/vwo	0	10	89	327

Overzicht 5.11 – Samenwerking met hbo en vmbo concreet gericht op resultaten: percentages

	ja	min of meer	nee	N= 100%
<i>Samenwerking vmbo</i>				
voorlichtingsactiviteiten bij de vmbo-instellingen	81	10	8	321
het tegengaan van voortijdig schoolverlaten	66	18	15	319
het geven van feedback en informatie over de aangeleverde/aan te leveren deelnemers door de vmbo-instelling aan de experimentele opleiding	38	36	26	315
het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen van vmbo naar mbo	36	34	31	318
het vaststellen van het succes in het mbo van de doorgestroomde deelnemers	32	32	36	314
het geven van feedback en informatie over de aangeleverde deelnemers door de experimentele opleiding aan de vmbo-instelling	31	33	36	316
daadwerkelijk aanpassen van het onderwijsprogramma bij de eigen opleiding en de vmbo instelling(en) i.v.m. competentiegericht opleiden	18	33	49	317
de onderlinge uitwisseling van docenten van de experimentele opleiding met docenten van vmbo-instellingen	12	18	70	321
anders	32	14	54	37
<i>Samenwerking hbo</i>				
voorlichtingsactiviteiten over de hbo-instellingen	43	18	38	299
concrete doelen voor de bevordering van de de doorstroom van deelnemers naar het hbo	37	20	43	301
het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen van mbo naar hbo	35	24	41	303
het vaststellen van het succes in het hbo van de doorgestroomde deelnemers	25	19	55	299
daadwerkelijk aanpassen van het onderwijsprogramma bij de eigen opleiding en de hbo-instelling(en) i.v.m. competentiegericht opleiden	20	21	59	302
de onderlinge uitwisseling van docenten van de experimentele opleiding met docenten van hbo-instellingen	9	12	79	303
bij het ontwikkelen van kwalificerende examens voor de experimentele opleiding(en) in het mbo	9	14	77	300
anders	18	7	75	72

De samenwerking met andere onderwijsinstellingen is bij de meeste opleidingen gericht op voorlichtingsactiviteiten bij vmbo-instellingen (81%) en het tegengaan van voortijdig schoolverlaten (66%). In veel mindere mate gaat het om het daadwerkelijk aanpassen van onderwijsprogramma's in verband met competentiegericht opleiden. Er is nauwelijks samenwerking op het gebied van de onderlinge uitwisseling van docenten van de experimentele opleiding en docenten van vmbo-instellingen respectievelijk van hbo-instellingen. Ook dit beeld is in overeenstemming met het beeld uit 2007.

6 Kwaliteitszorg

6.1 Evaluaties van de experimentele opleidingen

Contactpersonen is gevraagd in hoeverre er evaluaties van de experimentele opleiding plaats vinden met betrokkenen binnen en buiten de instelling.

Overzicht 6.1 laat zien dat het beeld nogal diffuus is. *Binnen de instelling* komen halfjaarlijkse evaluaties met deelnemers (34%), betrokken docenten (32%) en het management (30%) het meest voor. Vooral betrokken docenten en management werken mee aan maandelijkse evaluaties.

Ook in 2007 was er een diffuus beeld ten aanzien van de evaluaties binnen de instelling zichtbaar, wel leken er vaker dan nu maandelijkse evaluaties plaats te vinden.

Buiten de instelling zijn het voornamelijk bpv-beoordelaars in de bedrijven, de bedrijven in de regio en de betrokken kenniscentra, die bij de evaluaties van experimentele opleidingen worden betrokken.

Verder houdt ongeveer de helft van de opleidingen evaluaties met de vmbo instellingen al is de mate waarin vooral wisselend. Meer dan de helft van de opleidingen houdt geen evaluaties met hbo instellingen (62%) en (andere) onderwijsinstellingen in de regio (57%).

Het beeld met 2007 is redelijk vergelijkbaar al lijken kenniscentra iets vaker en vmbo-instellingen iets minder te worden betrokken bij de evaluaties van de experimentele opleidingen.

Overzicht 6.1 – Evaluaties van de experimentele opleiding: percentages

	maandelijks	half-jaarlijks	jaarlijks	wisselend	niet	N=
	ks					100%
<i>Interne evaluaties met:</i>						
betrokken docenten	26	32	20	20	2	332
management	26	30	20	18	6	323
deelnemers	13	34	30	17	5	332
betrokken ondersteunend personeel	12	19	17	26	26	329
<i>Externe evaluaties met:</i>						
betrokken bpv-beoordelaars in de bedrijven	9	33	26	25	7	329
bedrijven in de regio	4	28	32	26	11	325
betrokken kenniscentra	6	22	18	35	18	327
Vmbo instellingen	1	9	12	31	47	324
(andere) onderwijsinstellingen in de regio	2	6	7	27	57	295
Hbo instellingen	0	7	11	20	62	321
anderen	10	8	2	13	67	48

In driekwart (74%) van de opleidingen hebben deze evaluaties geleid tot aanpassing van de experimentele opleiding (zie bijlage). Dit is vergelijkbaar met 2007.

In overzicht 6.2 is te zien tot welk soort aanpassingen de evaluaties hebben geleid. Veranderingen in de examenvormen (53%) en meer variatie qua werkvormen in de opleiding (48%) komen volgens de contactpersonen in grote mate voor.

Aanpassingen die vaak in beperkte mate voorkomen zijn verbetering in de registratie van de studievoortgang (52%), verbetering van de organisatie van het primaire proces van de opleiding (52%), verbreding van de inhoud van de opleiding (50%) en intensievere contacten / concrete samenwerking met bedrijven bij het praktijkleren (buiten de bpv) voor.

In 2007 betroffen de grote aanpassingen met name meer variatie in werkvormen (56%) en een betere afstemming tussen het schooldeel en praktijkdeel van de opleiding (51%). Aanpassingen in de sfeer van een betere afstemming tussen het schooldeel en praktijkdeel van de opleiding wordt nu door 37 procent van de contactpersonen genoemd.

Overzicht 6.2 – Aanpassingen naar aanleiding van evaluaties: percentages:

	nauwelijks - niet	in beperkte mate	in grote mate	N= 100%
veranderingen in de examenvormen	15	32	53	319
meer variatie qua werkvormen in de opleiding	15	38	48	322
een betere afstemming tussen het schooldeel en praktijkdeel van de opleiding	15	48	37	318
toename in het aantal begeleidingsuren voor deelnemers	26	43	31	317
intensievere contacten/concrete samenwerking met bedrijven bij de vormgeving van competentiegericht leren in de bpv	24	47	30	315
verbetering in de registratie van de studievoortgang	22	52	26	317
intensievere contacten/concretere samenwerking met bedrijven bij het praktijkleren (buiten de bpv)	24	50	26	319
verbetering van de organisatie van het primaire proces van de opleiding	22	52	26	318
verdieping van de inhoud van de opleiding	30	46	25	323
veranderingen in de bedrijfsvoering	29	48	22	312
verbreding van de inhoud van de opleiding	29	50	21	323
veranderingen in het personeelbeleid	35	47	17	316
anders	54	36	11	28
minder variatie qua werkvormen in de opleiding	77	16	7	311
afname in het aantal begeleidingsuren voor deelnemers	83	15	2	308

6.2 Informeren van stakeholders

Blijkens overzicht 6.3 informeren opleidingen met name hun medewerkers en deelnemers - de interne stakeholders - over doelen, vorderingen en resultaten van de experimentele opleiding. De frequentie waarin dat gebeurt, is echter erg

verschillend tussen de opleidingen; bij 39 tot 48 procent gebeurt dat minimaal halfjaarlijks.

Externe stakeholders – vooral het regionale bedrijfsleven en in iets mindere mate het vmbo –, worden ook veelal geïnformeerd, maar in het algemeen aanzienlijk minder frequent dan de interne stakeholders.

Het huidige beeld komt grotendeels overeen met het beeld uit 2007.

Overzicht 6.3 – Mate waarin de opleiding anderen informeert over doelen, vorderingen en resultaten van de experimentele opleiding: percentages

	maande- lijks	half- jaarlijks	jaarlijks	wisselend	niet	N= 100%
medewerkers	26	22	16	29	6	326
deelnemers	19	20	14	33	14	325
regionale bedrijfsleven	3	25	21	35	16	319
vmbo	1	11	18	32	37	324
praktijkonderwijs	2	7	11	24	55	313
hbo	-	5	13	23	58	316
gemeente	-	2	10	24	65	312
CWI	-	3	8	22	68	309
havo/vwo	-	2	6	13	79	315
relevante anderen	2	6	8	12	72	50

7 Effecten

Competentiegericht opleiden in het middelbaar beroepsonderwijs verwijst naar het verwerven van aankomend vakmanschap en de optimalisering van leer- en arbeidsloopbanen van deelnemers in termen van competenties en dáárop gerichte onderwijsleerprocessen. Vanuit dat perspectief wordt in dit hoofdstuk ingegaan op:

- de vraag in hoeverre de experimentele opleidingen zich concrete doelen hebben gesteld,
- opleidingen nu al resultaten kunnen laten zien en/of die in de nabije toekomst verwachten
- de verwachte betekenis van de opleiding voor de deelnemers.

Hierbij wordt ingegaan op doelen, resultaten en verwachtingen in termen van:

- het opleveren van gewenst aankomend vakmanschap;
- de reductie van het aantal voortijdig schoolverlaters;
- verbeterde doorstroom naar hogere onderwijsniveaus;
- beter op vmbo aansluitende leerwegen;
- gemotiveerdere docenten en deelnemers.

7.1 Doelstelling van de experimentele opleidingen

Allereerst is aan de contactpersonen in het onderzoek gevraagd of de experimentele opleiding zichzelf vóóraf concrete doelen en prestatie indicatoren heeft gesteld.

Concrete doelen die door tweederde van de contactpersonen zijn genoemd zijn de reductie van het aantal voortijdig schoolverlaters (66%) en meer gemotiveerde deelnemers (66%). Maar ook een betere start van deelnemers op de arbeidsmarkt (62%) en het afleveren van deelnemers die meer beantwoorden aan moderne eisen van aankomend vakmanschap (58%) worden door veel contactpersonen genoemd als vooraf concreet gestelde doelen van de instelling. Over een toename van het aantal deelnemers dat doorstroomt naar het hbo zijn bij weinig instellingen vooraf concrete doelen gesteld.

Ook in 2007 werd deze top 4 van doelstellingen genoemd. Toen echter door tweederde tot driekwart van de contactpersonen. Nu is dit ongeveer tweederde van de contactpersonen.

Overzicht 7.1 – Concrete doelen en prestatie indicatoren vooraf gesteld: percentages

<i>Concrete doelen en prestatie-indicatoren</i>	ja	nee	min of meer	N= 100%
de reductie van het aantal voortijdig schoolverlaters	66	14	20	336
deelnemers die meer gemotiveerd zijn	66	14	20	335
een betere start van deelnemers op de arbeidsmarkt	62	15	23	337
het afleveren van deelnemers die meer beantwoorden aan moderne eisen van aankomend vakmanschap	58	15	26	337
docenten die meer gemotiveerd zijn	48	25	27	332
een toename van het aantal deelnemers dat doorstroomt tussen verschillende niveaus in het mbo	37	38	25	333
een betere aansluiting op het vmbo	36	35	29	329
een toename van het aantal deelnemers dat doorstroomt naar het hbo	20	55	25	332

7.2 Verwachte betekenis voor deelnemers

De contactpersonen is gevraagd wat naar hun inzicht de betekenis van de experimentele opleiding voor de deelnemer is. Contactpersonen verwachten veel van de effecten van de experimentele opleidingen voor de deelnemers: 94 procent van de contactpersonen meent, alles overziend, dat onderwijskundige vormgeving van de opleiding en inhoud van de opleiding leeruitkomsten garanderen die deelnemers in staat stellen om zich als beginnend beroepsbeoefenaar te redden op de arbeidsmarkt en in de samenleving (zie bijlage 7.2.1).

Ruim tweederde of meer van de contactpersonen meent dat deelnemers in de experimentele opleiding;

- competenties ontwikkelen die van belang zijn voor beginnende beroepsbeoefenaren (87%);
- meer praktijkgericht worden opgeleid (82%);
- beter zicht krijgen op hun beroepsmogelijkheden (67%);
- betere afstemming ervaren tussen theorie en praktijk (64%);
- meer gevoel voor wat werken is krijgen (63%).

Meer dan de helft van de contactpersonen meent bovendien dat deelnemers;

- de opleiding leuker vinden (52%);
- meer kans hebben op een (passende) baan (52%);
- extra gestimuleerd worden om hun opleiding af te maken (51%);
- bedrijfs- of functiespecifiek worden opgeleid maar wel met een grote transferwaarde naar andere functies en bedrijven (51%).

In vergelijking met 2007 komt nu ongeveer hetzelfde beeld naar voren.

Overzicht 7.2 – Verwachte betekenis van de experimentele opleiding voor de deelnemer: percentages

Deelnemers:	ja	min of meer	nee	N= 100%
ontwikkelen competenties die van belang zijn voor een beginnend beroepsbeoefenaar	87	10	3	334
worden meer praktijkgericht opgeleid	82	13	6	335
krijgen beter zicht op hun beroepsmogelijkheden	67	25	8	335
ervaren betere afstemming tussen theorie en praktijk	64	28	8	335
krijgen meer gevoel voor wat werken is	63	25	12	334
vinden de opleiding leuker	52	37	11	334
hebben meer kans op een (passende) baan	52	37	10	332
worden extra gestimuleerd om hun opleiding af te maken	51	35	14	331
worden bedrijfs- of functiespecifiek opgeleid, maar wel met een grote transferwaarde naar andere functies en bedrijven	51	30	20	332
leren hoe belangrijk de school voor hen is	26	54	20	334
worden bedrijfs- of functiespecifiek opgeleid, en kunnen met het geleerde moeilijk in andere bedrijven terecht	18	18	64	333
iets anders	34	22	44	32

7.3 Eerste effecten en resultaten

Interessant is natuurlijk of opleidingen op de genoemde punten al resultaten kunnen laten zien.

Eerste resultaten nu

Wat de motivatie bij deelnemers en docenten betreft is volgens de contactpersonen al een behoorlijk effect te zijn behaald: ongeveer de helft (49%) van de experimentele opleidingen kan volgens hen nu al resultaten laten zien in termen van een toegenomen motivatie van deelnemers, 42 procent kan resultaten laten zien in termen van docenten die meer gemotiveerd zijn.

Bij een derde (34%) van de opleidingen is volgens de contactpersonen het aantal voortijdig schoolverlaters gereduceerd, 39 procent van de contactpersonen zegt dat hierover echter nog geen resultaten zichtbaar zijn.

Eveneens kan een derde van de opleidingen volgens de contactpersonen resultaten laten zien die betrekking hebben op de arbeidsmarkt; betreffende het afleveren van deelnemers die meer beantwoorden aan moderne eisen van aankomend vakmanschap en een betere start van deelnemers op de arbeidsmarkt. In mindere mate kunnen opleidingen met betrekking tot de doorstroom van deelnemers - de aansluiting met het vmbo, tussen verschillende niveau's in het mbo, en naar het hbo, resultaten laten zien. Maar liefst tweederde van de contactpersonen (64%) geeft aan dat de opleiding geen resultaten kan laten zien wat betreft een toename van het aantal deelnemers dat doorstroomt naar het hbo.

In vergelijking met 2007 kunnen volgens de contactpersonen opleidingen nu vaker resultaten laten zien in termen van een toename van het aantal deelnemers dat doorstroomt naar het hbo (in 2007 8% en in 2009 19%) en tussen de verschillende niveaus in het mbo (in 2007 22% en 2009 31%).

Overzicht 7.3 – Resultaten nu en verwachtingen voor 2010: percentages

<i>Resultaten in termen van</i>	nu				2010			
	ja	min of meer	nee	N= 100%	ja	min of meer	nee	N= 100%
deelnemers die meer gemotiveerd zijn	49	28	23	324	66	25	10	303
docenten die meer gemotiveerd zijn	42	33	25	323	62	27	11	302
het afleveren van deelnemers die meer beantwoorden aan moderne eisen van aankomend vakmanschap	35	31	35	327	68	23	9	309
de reductie van het aantal voortijdig schoolverlaters	34	27	39	325	58	30	12	303
een betere start van deelnemers op de arbeidsmarkt	33	30	37	323	64	24	12	305
een toename van het aantal deelnemers dat doorstroomt tussen verschillende niveaus in het mbo	31	26	43	322	50	26	24	300
een betere aansluiting op het vmbo	23	33	44	318	48	32	20	299
een toename van het aantal deelnemers dat doorstroomt naar het hbo	19	17	64	317	32	22	46	296

In de nabije toekomst verwachte resultaten

Meer dan tweederde van de contactpersonen verwacht dat de opleiding in de nabije toekomst resultaten kan laten zien in de zin van:

- het afleveren van deelnemers die meer beantwoorden aan moderne eisen van aankomend vakmanschap (68%);
- deelnemers die meer gemotiveerd zijn (66%);
- een betere start van deelnemers op de arbeidsmarkt (64%);
- docenten die meer gemotiveerd zijn (62%).

De helft van de contactpersonen verwacht in de nabije toekomst dat het aantal voortijdig schoolverlaters gereduceerd zal zijn (58%), een toegenomen doorstroom tussen verschillende niveaus in het mbo (50%) en een betere aansluiting op het vmbo (48%).

Ook hier lijkt het beeld overeen te komen met de gevonden resultaten in 2007.

8 Transitie en ontwikkelingsperspectieven

De voorgaande hoofdstukken hebben de huidige stand van zaken in de experimentele opleidingen laten zien in de ogen van contactpersonen. Maar wat moet er volgens hen richting 2010 nog gebeuren en wat zijn de belangrijkste knelpunten en succesfactoren bij de invoering van het competentiegerichte onderwijs? Met andere woorden wat is het perspectief op doorontwikkeling?

8.1 Belemmerende factoren

De contactpersonen is gevraagd in hoeverre de in overzicht 8.1 opgenomen factoren een remmende factor vormen voor de invoering van competentiegericht onderwijs in hun experimentele opleiding. Daarnaast konden de contactpersonen alles overziend aangeven welke van de factoren volgens hen de belangrijkste remmende factor in de experimentele opleiding is¹².

Het overzicht laat zien dat ruim drie kwart van de contactpersonen aangeeft dat (financiële) middelen een grote tot zeer grote remmende factor zijn. Ruim tweederde wijst op organisatorische aspecten en bijna 60 procent op personeel. 41 procent van de contactpersonen wijst de beschikbare (financiële) middelen aan als de belangrijkste belemmerende factor.

Overzicht 8.1 – Remmende factoren voor de invoering van competentiegericht onderwijs bij de experimentele opleiding: percentages

<i>Remmende factoren</i>	zeer gering	gering	niet groot/ niet gering	groot	zeer groot	N= 100%
(financiële) middelen	1	7	15	51	27	331
organisatorische aspecten	1	8	25	49	17	329
personeel	1	12	27	44	15	331
wet- en regelgeving	2	14	38	30	16	325
diversiteit deelnemers	8	30	35	23	5	326
inhoudelijke belemmeringen	6	28	45	16	5	326
samenwerking met bedrijfsleven	12	34	40	12	3	328
anders	26	6	17	14	37	35

¹² Zij konden daarbij alleen kiezen uit één van de factoren die zij als groot of zeer groot hadden getypeerd.

Overzicht 8.2 – Belangrijkste remmende factor: percentages

(financiële) middelen	41
personeel	20
organisatorische aspecten	19
wet- en regelgeving	9
diversiteit deelnemers	4
anders	4
samenwerking met bedrijfsleven	2
inhoudelijke belemmeringen	1
N=100%	352

8.2 Succesfactoren

Aan de contactpersonen is ook gevraagd naar factoren die bijdragen aan succes van de invoering van competentiegericht onderwijs bij de experimentele opleiding. Ook hier konden zij aangeven welke van de factoren volgens hen alles overziend de belangrijkste succesfactor in de experimentele opleiding is¹³.

Meer dan driekwart van de contactpersonen meent dat de volgende factoren in grote tot zeer grote mate bijdragen aan de succes van de invoering:

- gedeelde visie op competentiegericht leren;
- verbeteren competenties opleidingsteam;
- verbetering werkprocessen en procedures;
- verbetering leeromgeving (fysieke en gebouwelijke infrastructuur).

Een gedeelde visie op competentiegericht leren wordt door de meeste contactpersonen (45%) als de belangrijkste succesfactor aangewezen.

13 Zij konden daarbij alleen kiezen uit één van de factoren die zij als groot of zeer groot hadden getypeerd.

Overzicht 8.3 – Succesfactoren voor de invoering van competentiegericht onderwijs bij de experimentele opleiding: percentages

<i>Succesfactoren</i>	zeer gering	gering	niet groot/ niet gering	groot	zeer groot	N= 100%
verbeteren competenties opleidingsteam	3	2	13	66	16	322
verbetering werkprocessen en procedures	3	2	17	65	14	320
gedeelde visie op competentiegericht leren	3	2	12	60	22	323
verbetering leeromgeving (fysieke en gebouwelijke infrastructuur)	4	2	19	53	22	322
samenwerking met regionaal bedrijfsleven	2	4	29	53	12	321
verkrijgen en verbeteren van bpv-plaatsen	3	3	30	53	11	323
verbetering uitwisseling binnen de eigen instelling	4	7	34	47	7	321
verbetering uitwisseling tussen vergelijkbare opleidingen buiten eigen instelling	6	10	38	40	6	319
verbetering wet- en regelgeving	12	12	32	33	11	315
verbetering facilitering door procesmanagement mbo 2010	8	15	38	33	6	318
anders	34		20	9	37	35

Overzicht 8.4 – Belangrijkste succesfactor: percentages

gedeelde visie op competentiegericht leren	45
verbeteren competenties opleidingsteam	17
samenwerking met regionaal bedrijfsleven	11
verbetering werkprocessen en procedures	6
verbetering leeromgeving (fysieke en gebouwelijke infrastructuur)	6
anders	6
verbetering wet- en regelgeving	3
verbetering uitwisseling tussen vergelijkbare opleidingen buiten eigen instelling	2
verkrijgen en verbeteren van bpv-plaatsen	2
verbetering uitwisseling binnen de eigen instelling	1
verbetering facilitering door procesmanagement mbo 2010	1
N=100%	353

8.3 Klaar voor brede, reguliere invoering?

De contactpersonen is gevraagd of zij klaar zijn voor brede, reguliere invoering als competentiegerichte opleiding in 2010.

Veel opleidingen blijken volgens de contactpersonen in vergelijking met 2007 een slag gemaakt te hebben. Nu zegt bijna de helft van de contactpersonen dat de opleidingen daar grotendeels of helemaal klaar voor zijn. Twee jaar geleden was dat nog geen derde.

Overzicht 8.5 – Klaar voor brede, reguliere invoering als competentiegerichte opleiding in 2010?: percentages

helemaal klaar	16
grotendeels klaar	32
in belangrijke mate klaar	28
er moet nog veel gebeuren	20
nog lang niet klaar	4
N=100%	336

Wanneer we een onderscheid maken in het startjaar van de opleiding dan valt op dat contactpersonen van opleidingen die eerder dan 2004-2005, in 2005-2006 en 2007-2008 met hun opleiding zijn gestart duidelijk vaker aangeven dat de opleiding klaar is voor brede, reguliere invoering van competentiegericht onderwijs in 2010. Het jongste cohort experimentele opleidingen dat gestart is in 2008-2009 is het minst ver en klaar voor de invoering. 27 procent van de contactpersonen van deze opleidingen geeft aan dat de opleiding hier helemaal of grotendeels klaar voor is.

Overzicht 8.6 – Klaar voor brede, reguliere invoering als competentiegerichte opleiding in 2010?; naar jaar waarin met opleiding is gestart: percentages

Sinds welk cursusjaar biedt de instelling de opleiding aan	Klaar voor brede, reguliere invoering CGO in 2010			N (=100%)
	helemaal - grotendeels klaar	In belangrijke mate	er moet nog veel gebeuren - nog lang niet klaar	
Eerder dan 2004-05	57	28	15	68
2004-05	39	42	19	31
2005-06	63	21	16	56
2006-07	39	29	32	84
2007-08	56	27	17	57
2008-09	27	30	43	40

Zijn er duidelijke verschillen tussen de opleidingen wat betreft hun gereedheid – volgens de contactpersonen - voor de reguliere invoering van competentiegericht onderwijs. We beschouwen de opleidingen op dit punt wat dieper en bekijken we welke verschillen er tussen opleidingen zijn ten aanzien van de volgende onderwerpen:

1. Het primaire proces
 - de bepaling van de inhoud van de opleidingen;
 - vormgeving van de experimentele opleidingen;
 - praktijkleren binnen de reguliere BPV;
 - beoordelen en examineren.
2. Randvoorwaarden en ondersteunende processen:
 - de organisatie van het primaire proces;

- visie op experimentele opleidingen, personeelbeleid en bedrijfsvoering;
- evalueren en monitoren van de voortgang.

Het primaire proces

De bepaling van de inhoud van de opleidingen

In algemene zin wordt de inhoud van de opleidingen die volgens de contactpersonen verder zijn met de invoering van competentiegericht onderwijs in grotere mate bepaald door de voor de opleiding bestaande kwalificatiedossiers en in steeds mindere door de al langer bestaande opleidingen.

Bij driekwart van de opleidingen die volgens de contactpersonen grotendeels of helemaal klaar zijn, wordt de inhoud van de opleidingen nu in grote mate bepaald door de eigen inzichten van de opleiding/en of instelling.

Bij ruim een derde van de opleidingen die helemaal klaar zijn, wordt bij de bepaling van de inhoud nu uit gegaan van de wensen/ behoeften van individuele deelnemers.

Opvallend is overigens dat bij de helft van de opleidingen die volgens de contactpersonen helemaal klaar zijn, de inhoud nu niet of nauwelijks wordt bepaald door de behoefte aan aansluiting op toeleverende scholen in de regio, zoals vmbo. 14 procent laat zich hier overigens in grote mate wel door leiden, en dat geldt ook voor 17 procent van de opleidingen die grotendeels klaar zijn.

Vormgeving van de experimentele opleidingen

Hoe verder de opleidingen volgens de contactpersonen zijn wat betreft de invoer van competentiegericht onderwijs hoe meer zij in grote mate in de experimentele opleiding onderwijskundige en/of pedagogisch-didactische vernieuwingen hebben doorgevoerd. Van de opleidingen die helemaal klaar zijn, heeft een derde in zeer grote mate deze vernieuwingen doorgevoerd.

Hoe verder de opleidingen zijn, des minder tijd er doorgaans per week wordt besteed aan klassikaal lesgeven door docenten. Slechts bij 19 procent van de opleidingen die volgens de contactpersonen helemaal klaar zijn wordt meer dan 10 uur per week klassikaal lesgegeven.

Vooraf contactpersonen die aangeven dat hun opleiding minder ver gevorderd is met de invoering van competentiegericht onderwijs, verwachten dat er in 2010 minder opleidingstijd aan klassikaal lesgeven zal worden besteed. Zij verwachten bovendien dat er meer tijd aan de andere in het onderzoek onderscheidde vormen van onderwijs zal worden besteed.

Contactpersonen van opleidingen die helemaal klaar zijn voor de reguliere invoering van competentiegericht onderwijs geven vaker aan dat in grote mate vorm wordt gegeven aan de volgende aspecten van maatwerk:

- deelnemers krijgen taken waarbij ze moeten reflecteren en oordelen over hun eigen leerproces (67%);
- de leervormen die gebruikt worden zijn aangepast aan de leerinhoud van de opleiding (71%);
- dat wat op school wordt geleerd sluit naadloos aan bij dat wat in het bedrijf wordt geleerd (73%);
- de leervormen zijn aangepast aan de capaciteit van de deelnemer (53%);

- leer- en ontwikkelingsvragen van deelnemers zijn uitgangspunt van de opleiding (36%);
- deelnemers kunnen hun eigen leertraject opstellen los van leerjaar en niveau (27%).

Praktijkleren binnen de reguliere BPV

Contactpersonen die menen dat hun opleiding helemaal klaar is voor de reguliere invoering van competentiegericht onderwijs geven het meest vaak aan dat de volgende aspecten van de bpv bij hun opleiding toereikend zijn:

- de aansluiting van het leren op school en in de praktijk (87%);
- de beschikbaarheid van bpv-plaatsen (79%);
- de tijd die door de opleiding in de bpv-begeleiding wordt gestoken (73%);
- de bekendheid van leerbedrijven met het competentiegerichte onderwijs in het algemeen (42%);
- de bekendheid van leerbedrijven met de doelen van de experimentele opleiding (40%);
- de tijd die door het leerbedrijf in begeleiding wordt gestoken (38%).

Beoordelen en examineren

Bij de opleidingen die volgens de contactpersonen in belangrijke mate, grotendeels of helemaal klaar zijn, worden de leerresultaten vaker maandelijks of wekelijks (25%) bijgehouden in vergelijking met de andere opleidingen.

Bij de opleidingen die volgens de contactpersonen verder zijn met de invoering van competentiegericht onderwijs is er in vergelijking met de andere opleidingen vaker in grote mate sprake van dat:

- examinering onderdeel uitmaakt van de planvorming van de vernieuwing;
- de examinering volgens een bij aanvang afgesproken werkplan wordt uitgevoerd;
- de opleiding met nieuwe vormen van kwalificerende examinering experimenteert;
- de opleiding de betrouwbaarheid en validiteit van nieuwe vormen van examinering onderzoekt.

Bij opleidingen die volgens de contactpersonen helemaal klaar zijn, gaat het dan respectievelijk om 94%, 76%, 75% en 77%.

Bovendien wordt er bij deze opleidingen volgens de contactpersonen op het punt van de examinering vaker in grote mate samengewerkt met bedrijven. Bij de opleidingen die volgens de contactpersonen helemaal klaar zijn betreft het in grote mate samenwerking bij het samenstellen van examens (36%), raadplegen van leerbedrijven bij de kwalificerende examens (49%), het ontwikkelen van nieuwe vormen van examinering (28%) en bij het afnemen van nieuwe vormen van examinering (47%).

Randvoorwaarden en ondersteunende processen

Organisatie van het primaire proces:

In algemene zin is het primaire proces van het opleiding bij de opleidingen die volgens de contactpersonen verder zijn met de invoering van competentiegericht onderwijs, op een aantal punten beter georganiseerd.

De contactpersonen die menen dat ze helemaal klaar zijn voor brede, reguliere invoering als competentiegerichte opleiding in 2010 geven het meest vaak aan dat:

- de inhoud van het onderwijsprogramma in grote mate voldoende inspanning van de deelnemers vraagt (85%);
- deelnemers in grote mate kunnen beschikken over voldoende studiemateriaal (79%);
- deelnemers in grote mate weten wat er dit studiejaar zal gebeuren (79%);
- deelnemers in grote mate worden uitgedaagd om te leren (77%);
- het de deelnemers in grote mate duidelijk is aan welke eisen zij moeten voldoen om een diploma te behalen (77%);
- deelnemers in grote mate (ook) gebruik maken van instructies die worden aangeboden (76%);
- de opleiding in grote mate werkt volgens een bij aanvang afgesproken werkplan (70%);
- docenten in grote mate controleren of deelnemers voldoende basiskennis hebben dan wel deel moeten nemen aan instructies (67%);
- deelnemers niet of nauwelijks problemen ondervinden door het experimentele karakter van de opleiding (64%);
- er niet of nauwelijks regelmatig aanpassingen aan het rooster nodig zijn (30%).

Visie op experimentele opleidingen, personeel(beleid) en bedrijfsvoering

In algemene zin lijkt er bij opleidingen die volgens de contactpersonen verder zijn met de invoering van competentiegericht onderwijs meer sprake te zijn van een uitgesproken en uitgedragen visie, een planmatige aanpak, systematische scholing en competentieontwikkeling, voldoende – competent - personeel, heldere omschrijving van taken en competenties, draagvlak, betrokkenheid van personeel en deelnemers, veranderingen in de bedrijfsvoering en het beschikbaar komen sturingsinformatie.

Bij de opleidingen die volgens de contactpersonen helemaal klaar zijn voor brede, reguliere invoering als competentiegerichte opleiding in 2010 wordt door de contactpersonen het meest vaak aan gegeven dat:

- er bij onderwijspersoneel (86%), deelnemers (79%) en het ondersteunend personeel (67%) in grote mate draagvlak is voor competentiegericht onderwijs (67%);
- uitgebreide scholing en competentieontwikkeling van onderwijspersoneel dat betrokken is bij de experimentele opleiding in grote mate systematisch plaats vindt (32%);
- alle of het merendeel van de docenten die betrokken zijn bij de experimentele opleidingen voldoende competent zijn om goed in competentiegericht opleiden te functioneren (57%).

Bij de opleidingen die volgens de contactpersonen grotendeels of helemaal klaar zijn voor brede, reguliere invoering wordt door de contactpersonen daarnaast vaker dan bij de andere opleidingen aangegeven dat:

1. Wat betreft visie en aanpak:

- de instelling een uitgesproken visie over de vormgeving van competentie gericht leren en examineren heeft (81%, 93%);
- deze visie door het management sterk wordt uitgedragen in de instelling (69%, 79%);
- de uitvoering van de experimentele opleiding verloopt zoals voorgenomen of gepland (40%, 62%);
- zij het – helemaal – oneens zijn met de stelling dat “buiten de experimenten de rest van de instelling zich niet met de ontwikkeling van Competentie Gericht Onderwijs bezig houdt” (85%, 83%);
- er bij de aanvang van de vernieuwing wordt gewerkt met een – vastomlijnd dan wel uitgewerkt – plan (74%, 66%) Dat is overigens ook zo volgens 70 procent van contactpersonen die menen dat ze in belangrijke mate klaar zijn.

2. Wat betreft het personeel(beleid):

- zij menen dat het aandeel docenten dat betrokken is bij de experimentele opleidingen dat voldoende competent is om goed in competentiegericht opleiden te functioneren in 2010 zeker zal zijn toegenomen (69%, 61%);
- diegenen die de vernieuwing in de praktijk uitvoeren in grote mate actief betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de vernieuwing (71%, 75%);
- de betrokkenen bij de vernieuwing zich in grote mate een helder beeld hebben kunnen vormen van de consequenties van competentiegericht onderwijs voor hun eigen werk (42%, 52%);
- er in grotere mate voldoende onderwijspersoneel beschikbaar is voor de experimentele opleiding (29%, 33%);
- er voldoende ondersteunend personeel beschikbaar is voor de experimentele opleiding (22%, 31%);
- de taken van zowel het onderwijs als ondersteunend personeel in de experimentele opleiding in grote mate helder omschreven zijn (23%, 26%);
- vereiste competenties van onderwijspersoneel en onderwijsondersteunend personeel die betrokken zijn bij de experimentele opleiding in grote mate duidelijk omschreven zijn (34%, 40%);
- docenten in grote mate verantwoordelijk zijn voor het onderwijsproces in de experimentele opleiding (80%, 77%);
- uitgebreide competentieontwikkeling op het gebied van nieuwe vormen van examinering in grote mate systematisch plaats vindt (39%, 40%).

3. Wat betreft bedrijfsvoering:

- de ontwikkeling van de experimentele opleiding in zeer grote of tamelijk grote mate gepaard is gegaan met expliciete veranderingen in de bedrijfsvoering (52%). Vooral bij opleidingen die helemaal klaar zijn is dat in zeer grote mate het geval (23%);
- er maandelijks sturingsinformatie beschikbaar komt over het aantal uren onderwijstijd en bpv-tijd, per deelnemer, de aanwezigheid van deelnemers bij onderwijsactiviteiten en verzuim van deelnemers.

Evaluëren en monitoren van de voortgang

Bij de opleidingen die verder lijken te zijn met de vormgeving van het competentiegericht onderwijs worden vaker dan de andere opleidingen evaluaties met deelnemers, betrokken docenten, ondersteunend personeel, bedrijven in de regio en bpv-beoordelaars in de bedrijven gevoerd.

De evaluaties hebben met name bij de opleidingen die volgens de contactpersonen grotendeels (82%) of helemaal klaar zijn (85%) geleid tot aanpassing van de experimentele opleiding.

Hierbij ging het met name om:

- meer variatie qua werkvormen in de opleiding;
- toename in het aantal begeleidingsuren voor deelnemers;
- verbetering in de registratie van de studievoortgang;
- een betere afstemming tussen het schooldeel en praktijkdeel van de opleiding;
- verbetering van de organisatie van het primaire proces van de opleiding.

In een open vraag is aan de contactpersonen afsluitend gevraagd wat naar hun inzicht de belangrijkste zaken zijn waaraan nog concreet gewerkt moet worden, zij konden er maximaal drie noemen. 301 respondenten hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt; wat een lijst met 792 antwoorden opleverde. De contactpersonen geven een breed pallet aan antwoorden, waarbinnen verschillende accenten worden gelegd.

De contactpersonen geven aan dat er sprake zal zijn van een verdere doorontwikkeling van het onderwijs, onderwijsplannen, programma's en structuren. Hierbij gebruiken zij termen als - verder - ontwikkelen, invullen, uitwerken, uitrollen, afronden, afstemmen. Vooral wordt genoemd aan dat er gewerkt moet worden aan de beoordeling, toetsing en examinering en de inhoud van het onderwijs. Men wijst ook voornamelijk op docenten – aantal, deskundigheid en de ontwikkeling daarvan.

De antwoorden zijn gerangschikt onder de kopjes inhoud en vormgeving van het primaire proces, praktijkleren, studievoortgang en begeleiding, beoordelen, toetsen en examineren, de organisatie van het onderwijs, randvoorwaarden en docenten.

Inhoudelijke kant van het primaire proces

Meer inhoudelijke kanten van het primaire proces die door de contactpersonen worden genoemd¹⁴:

- duidelijkheid over eisen ten aanzien van, integratie van, verdere ontwikkeling van - leer-, loopbaan en burgerschapscompetenties, Nederlandse taal en rekenen/wiskunde;
- verdere ontwikkeling van lesmateriaal, lessen, inhoud van het onderwijs, deels ook aanpassen aan de (wijzigingen in, het bijgestelde, nieuwe) kwalificatiedossier. Een aantal malen wordt aangegeven dat men geen herziening van het kwalificatiedossier meer wenst;
- afstemming, verbetering verbinding theorie en praktijk;
- inhoudelijke afstemming met de praktijk, het bedrijfsleven;
- balans kennis, vaardigheden, houding;
- verschil BOL en BBL, toepassing in de BBL;
- inhoud in relatie tot niveau van de opleiding;

Vormgeving van het primaire proces

- De contactpersonen geven aan dat er sprake zal zijn van een verdere doorontwikkeling van het onderwijs, onderwijsplannen, programma's en structuren. Hierbij gebruiken zij termen als - verder - ontwikkelen, invullen, uitwerken, uitrollen, afronden, afstemmen¹⁵;
- maatwerk, flexibilisering, betrekken deelnemers en aansluiten op deelnemers¹⁶;
- een aantal contactpersonen wijst op de ontwikkeling van – integrale-opdrachten¹⁷.

¹⁴ Zo'n 95 antwoorden

¹⁵ Zo'n 90 antwoorden

¹⁶ Zo'n 30 antwoorden

¹⁷ Zo'n 15 antwoorden

Praktijkleren

- Met betrekking tot de BPV geven contactpersonen aan dat ook de bpv nog beter - volgens cgo- moet worden vormgegeven en dat er meer en goede plaatsen moeten komen. ¹⁸

Studievoortgang en begeleiding

Contactpersonen wijzen op ¹⁹:

- de organisatie, opzet van begeleiding(systematiek);
- specifieke aandacht voor loopbaanbegeleiding;
- enkele contactpersonen wijzen op een –beter- volg- en registratie systeem.

*Beoordelen, toetsen en examineren*²⁰

De contactpersonen maken de meeste opmerkingen over de examinering van deelnemers als één van de belangrijkste zaken waaraan nog concreet gewerkt moet worden. Zo'n 120 antwoorden worden rond het thema examinering gegeven.

Volgens de contactpersonen moet concreet gewerkt worden aan:

- duidelijkheid over en transparantie van beoordeling(systeem) en toetsing;
- competenties, scholing van beoordelaars;
- ontwikkeling, verbetering, uitwerking examinering. in algemene zin:
- specifiek ontwikkeling en verbetering van Proeven van bekwaamheid
- specifiek de afstemming met de beroepspraktijk;
- aanscherping examenproducten, borging examinering, examenmix, examenvormen, duidelijke eisen, helderheid betreffende examinering.

De organisatie van het onderwijs

Contactpersonen geven aan dat gewerkt moet worden aan:

- faciliteiten als studiemateriaal, leermiddelen, ICT, ruimtes, leeromgeving²¹
- de ontwikkeling van een duidelijke structuur, organisatie en onderwijslogistiek, administratie, procedures en processen.²²

Randvoorwaarden

Een groot aantal contactpersonen wijzen op diverse randwaarden waaronder het competentiegerichte onderwijs tot stand komt. Zo meent men dat gewerkt moet worden aan:

- financiering, - financiële - middelen, bekostiging²³
- ontwikkeling van een - duidelijke - visie en eenduidige aanpak²⁴
- de interne afstemming, samenwerking binnen de organisatie ²⁵;
- vertrouwen, begrip²⁶ en draagvlak
- verbeterde voorlichting en PR²⁷;
- meer landelijke randvoorwaarden als wet- en regelgeving, wettelijke vereisten²⁸;

¹⁸ Zo'n 20 antwoorden

¹⁹ Zo'n 20 antwoorden

²⁰ Zo'n 160 antwoorden

²¹ Zo'n 50 antwoorden

²² Zo'n 35 antwoorden

²³ Zo'n 30 antwoorden

²⁴ Zo'n 25 antwoorden

²⁵ Zo'n 15 antwoorden

²⁶ Zo'n 10 antwoorden

²⁷ Zo'n 10 antwoorden

- enkele contactpersonen noemen ook op duidelijke richtlijnen, criteria en toezicht vanuit de Inspectie van het Onderwijs²⁹;
- een enkeling geeft ook aan rust te willen – om aan veranderingen te werken³⁰;
- slechte een enkeling wijst op evaluatie;
- een enkeling geeft aan dat er aan van alles moet worden gewerkt, een enkeling geeft aan dat er aan niets hoeft te worden gewerkt.

Samenwerking met stakeholders

Wat de samenwerking met stakeholders betreft gaat:

- het vooral om – intensievere - samenwerking en contacten met het bedrijfsleven; waar bij het gaat om informeren, kennis, inhoud van het onderwijs, scholing, beoordelen, bpv, formuleren opdrachten en examinering³¹;
- in veel mindere mate gaat het om samenwerking met ander onderwijs, hbo, vmbo³²

Personeel, docenten

Er zijn zo'n 100 antwoorden gegeven die betrekking hebben op personeel en specifiek docenten. Het betreft:

- competent, deskundig personeel: begeleiding, competentieontwikkeling, scholing van docenten;
- meer personeel;
- borging van het conceptuele denken over competentiegericht opleiden door het onderwijspersoneel, omslag bij het personeel;
- meer tijd voor docenten;
- samenwerking van personeel binnen teams.

²⁸ Zo'n 10 antwoorden

²⁹ 8 antwoorden

³⁰ Zo'n 5 antwoorden

³¹ Zo'n 55 antwoorden

³² Zo'n 10 antwoorden

Bijlage

In deze bijlage volgen de overzichten die bij de hoofdstukken zijn besproken maar niet opgenomen. De nummering verwijst naar de hoofdstukken en paragrafen.

Hoofdstuk 2

Overzicht 2.2.1 – Gemiddeld aantal deelnemers bij de experimentele opleiding per leerjaar

	1ste jaar	2de jaar	3de jaar	4de jaar
gemiddeld aantal deelnemers	66	47	39	36
N=100%	472	387	224	107

Hoofdstuk 3

Overzicht 3.1.1 – In toekomst wordt de inhoud in de nabije toekomst naar verwachting meer bepaald door...

	2009	
	meer	N=100%
<i>De inhoud van de opleiding wordt in de nabije toekomst meer bepaald door:</i>		
de behoefte aan aansluiting op toeleverende scholen in de regio, zoals vmbo	54	378
de wensen/behoefte van individuele deelnemers	50	382
de wensen/behoefte van het regionale bedrijfsleven	44	383
het (toekomstige) kwalificatiedossier voor de opleiding volgens het nieuwe format	-	-
de behoefte aan aansluiting op vervolgoopleidingen in de regio, zoals hbo	43	375
de eisen die vanuit de examinering aan de inhoud worden gesteld	34	379
de eigen inzichten van de opleiding en/of de instelling	30	379
het voor de opleiding bestaande (goedgekeurde) kwalificatiedossier	24	380
andere bepalers van de opleidingsinhoud	18	222

Overzicht 3.2.1 – Doorvoer van onderwijskundige vernieuwingen: percentages

in zeer grote mate	18
in tamelijk grote mate	50
in beperkte mate	30
nauwelijks	3
niet	0
N=100%	372

Overzicht 3.2.1.1 – Verwachtingen ten aanzien van het praktijkleren buiten de bpv in 2010: percentages

nee, zal ongeveer zelfde blijven	41
ja, meer samenspraak tussen bedrijf, school en deelnemers	33
ja, grotere rol van bedrijf	14
ja, grotere rol voor school	5
ja, grotere rol voor deelnemers	5
ja, anders	2
N=100%	285

Overzicht 3.3.2.1 – Aansturing van leeropdrachten voor bedrijven: percentages

	nee, bijna nooit	wisselt sterk	ja, meestal	N= 100%
vanuit de opleiding, de school	19	31	50	270
door de opleiding in samenspraak met het bedrijf	22	43	35	269
door het bedrijf in samenspraak met de deelnemer en de school	35	42	23	264
door de opleiding in samenspraak met de deelnemer	37	41	22	263
vanuit het bedrijf	28	53	19	270
door de deelnemer zelf	51	42	6	269
anderszins	63	27	10	270

Hoofdstuk 5

Overzicht 5.2.1 - Uitgesproken visie van de instellingen over de vormgeving van competentie gericht leren en examineren: percentages

ja	73
min of meer	24
nee	3
N=100%	100

Overzicht 5.2.2 – Mate waarin visie door het management wordt uitgedragen in de instelling: percentages

niet of nauwelijks	3
een beetje	30
sterk	66
N=100%	521

Overzicht 5.2.3 – Uitvoering van de experimentele opleiding volgens plan: percentages

ja	32
min of meer	63
nee	5
N=100%	517

Overzicht 5.3.1 – Aandeel betrokken docenten bij de experimentele opleidingen dat voldoende competent is om goed in competentiegericht opleiden te functioneren: percentages

alle, het merendeel	33
ruim de helft	45
minder dan de helft	17
nog maar enkelingen	5
N=100%	432

Overzicht 5.3.2 – verwachting toename aandeel competente docenten in 2010: percentages

ja, zeker	51
wellicht	39
denk het niet	10
N=100%	235

Hoofdstuk 7

Overzicht 7.2.1 – Alles overziend garandeert de onderwijskundige vormgeving van de opleiding (inclusief de bpv) in combinatie met de inhoud die wordt geboden aan het eind van de opleiding leeruitkomsten die deelnemers in staat stellen om zich als beginnend beroepsbeoefenaar te redden op de arbeidsmarkt en in de samenleving.

zeer zeker	26
tamelijk zeker	68
tamelijk onzeker	6
zeer onzeker	0
N=100%	267

DEEL II

Een kwantitatief onderzoek bij deelnemers

Ben Hövels
Annet Jager
Robbert Vermulst

Nijmegen, april 2009

Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt

Inhoudsopgave

1	Inleiding en leeswijzer	75
2	Het kwantitatieve onderzoek bij deelnemers	77
2.1	Onderzoeksopzet	77
2.2	De experimentele opleidingen en de respondenten in het onderzoek	81
3	Het primaire proces	84
3.1	De inhoud van de opleidingen	84
3.2	Vormgeving van de opleidingen	85
3.2.1	Werkvormen	85
3.2.2	Maatwerk	86
3.3	Praktijkleren	89
3.4	Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers	92
4	Begeleiding en beoordeling	95
4.1	Studievoortgang en begeleiding	95
4.2	Beoordelen en examineren	97
4.3	Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers	99
5	Randvoorwaarden en kwaliteitszorg	101
5.1	De organisatie van het onderwijs	101
5.2	Docenten in de experimentele opleidingen	102
5.3	Betrokkenheid bij evaluaties en geïnformeerd worden	103
5.4	Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers	103
6	Effecten en perspectieven	106
6.1	Betekenis van de opleiding voor deelnemers	106
6.2	Waardering van de opleiding	107
6.3	Klaar voor brede, reguliere invoering?	108
6.4	Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers	109
6.5	Waaraan nog gewerkt moet worden	110

1 Inleiding en leeswijzer

Via het onderzoek bij de contactpersonen onderzoekt de Inspectie hoe volgens de contactpersonen de instellingen hun mbo-opleidingen competentiegericht vormgeven en wat daarbij volgens hen goed gaat en wat niet. Om zicht te krijgen op de ervaringen van de mbo-deelnemers met het competentiegerichte onderwijs is een onderzoek onder deelnemers uitgevoerd.

In dit deelrapport worden de resultaten van het onderzoek onder deelnemers gepresenteerd.

Allereerst wordt in dit deel ingegaan op de opzet van dit kwantitatieve onderzoek en volgt een beschrijving van de mbo-deelnemers die aan het onderzoek hebben meegedaan (hoofdstuk 2). Daarna volgt een weergave van de resultaten van het onderzoek.

In hoofdstuk 3 staat het primaire proces in de experimentele opleidingen centraal. In dit hoofdstuk is er aandacht voor:

- de inhoud van de opleidingen;
- de vormgeving van de opleidingen: de opleidingstijd die er aan bepaalde werkvormen wordt besteed gegeven en de mate van maatwerk en flexibiliteit;
- het praktijkleren binnen en buiten de BPV/stage.

In hoofdstuk 4 staat de begeleiding en beoordeling van de deelnemers centraal:

- het bijhouden van de studievoortgang en de begeleiding;
- de beoordeling en examinering.

In het hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de randvoorwaarden waaronder gewerkt wordt en de kwaliteitszorg bij de experimentele opleidingen. Hier wordt ingegaan op:

- de kwaliteit van de organisatie van het onderwijs volgens deelnemers;
- de betrokkenheid en deskundigheid van docenten volgens deelnemers;
- de betrokkenheid van deelnemers bij evaluaties en
- de mate waarin deelnemers geïnformeerd worden over de ontwikkelingen van de opleiding die zij volgen.

In het laatste hoofdstuk (hoofdstuk 6) wordt ingegaan op effecten van de competentiegerichte opleidingen voor deelnemers en het ontwikkelingsperspectief voor de opleidingen zelf, gezien door de ogen van de deelnemers. Het betreft:

- welke betekenis de opleiding voor de deelnemers heeft;
- de waardering van de deelnemers voor hun opleiding;
- de waardering van de deelnemers voor het competentiegerichte onderwijs in het algemeen en de manier waarop het bij hun opleiding wordt ingevoerd;
- of de opleiding volgens de deelnemers klaar is voor een brede, reguliere invoering van competentiegericht onderwijs;
- en waar aan volgens hen nog concreet aan gewerkt moet worden.

Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een paragraaf die het beschreven algemenere beeld nader te specificceert. In de paragrafen worden opvallende, inhoudelijk relevant en significante verschillen tussen groepen deelnemers beschreven Het betreft:

- schooljaar waarin de deelnemers met hun opleiding zijn gestart;
- de sectoren waarin de deelnemers hun opleiding het beste vinden passen;
- leerweg van de gevolgde opleiding;
- niveau van de gevolgde opleiding.

2 Het kwantitatieve onderzoek bij deelnemers

2.1 Onderzoeksopzet

Om zicht te krijgen op de ervaringen van de mbo-deelnemers met het competentiegerichte onderwijs is een vragenlijst ontwikkeld en via een websurvey aan mbo-deelnemers voorgelegd. Topics uit de vragenlijst komen inhoudelijk voor een belangrijk deel overeen met de vragen in de enquête onder contactpersonen.

Het veldwerk

Voor dit onderzoek onder deelnemers is contact gezocht met Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs – JOB -. JOB heeft haar medewerking aan het onderzoek verleend en mbo-deelnemers door middel van een email gevraagd deel te nemen aan het onderzoek.

In de email was het internetadres van de vragenlijst voor de websurvey opgenomen.

De emailadressen waarover JOB beschikt, zijn die van mbo-deelnemers die bij de zogenaamde onderzoeken ODIN4 en ODIN5 hebben aangegeven in de toekomst meerdere vragen te willen beantwoorden over hun onderwijs. Door JOB is op grond daarvan een bericht naar 37.628 geadresseerden gemaild.

Daarnaast heeft JOB gebruik gemaakt van haar eigen ledenbestand en heeft zij een bericht verstuurd aan 539 leden die de JOB nieuwsbrief ontvangen.

In totaal zijn er door JOB 38.167 emails verzonden met daarin het verzoek om aan het onderzoek mee te werken.

De geadresseerden werd gevraagd indien zij een competentiegerichte experimentele opleiding volgden - of niet precies wisten of de opleiding een experimentele opleiding is – de vragenlijst in te vullen. Geadresseerden die zeker niet één van de experimentele opleidingen volgen werden bedankt voor hun aandacht en hoefden niet mee te werken aan het onderzoek.

Bij de start van de vragenlijst zijn vervolgens alsnog een aantal vragen gesteld om te bepalen of de respondent op het moment van het onderzoek een van de experimentele opleidingen volgde en tot de onderzoeksgroep behoorde. Indien dat niet het geval bleek te zijn, konden de deelnemers de vragenlijst niet verder invullen en werden ze bedankt voor hun aandacht en tijd.³³

De websurvey is op 23-12-2008 online gegaan en gesloten op 15-01-2009. Daarmee is de enquête ruim 3 weken online geweest.

33 JOB beschikt alleen over emailadressen en er waren voor het onderzoek geen verdere gegevens van de geadresseerden bekend. JOB beschikt naar zeggen alleen over emailadressen van deelnemers van de ROC's, AOC's, en vakinstellingen. In het onderzoek zijn daarom deelnemers van de niet-bekostigde instellingen niet meegenomen.

Het was bij de mailing dus ook niet duidelijk of de deelnemers op het moment van het onderzoek ook een experimentele opleiding volgden en tot de daadwerkelijke onderzoeksgroep behoorden.

Populatie van mbo-deelnemers bij de bekostigde experimentele opleidingen

Het adressenbestand van JOB bestaat uit een selectie van alle deelnemers in het mbo, zowel van experimentele opleidingen als van niet-experimentele opleidingen, zonder dat nadere achtergrondinformatie beschikbaar is.

Om de uiteindelijke onderzoekspopulatie te duiden wordt een kader gegeven van gehele populatie van mbo-deelnemers aan de experimentele opleidingen binnen bekostigde instellingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de prognoserapportage die het Procesmanagement MBO 2010 eind mei 2008 naar de staatssecretaris heeft verstuurd.³⁴

Overzicht 2.1 – Experimenten in de tijd³⁵

Experimenten in de tijd (<i>bekostigde deelnemers</i>)					
Totalen per experimentjaar	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
aantal experimenten op crebostartcode	152	825	2.841	3.923	5.928
aantal deelnemers in experimenten	9.634	43.717	122.431	203.992	365.195
totaal mbo-deelnemers op 1 oktober van het studiejaar (geteld of prognose)	474.165	485.000	490.821	503.388	503.388
deelnemers experimenten bekostigde instellingen in % mbo-populatie	2,03%	9,01%	24,94%	40,52%	72,55%

³⁴ Volgens de bekostigingstelling van 1 oktober 2008 is het aantal actieve experimenten bij de bekostigde instellingen 5.643 met een aantal deelnemers van 294.629. Deze cijfers worden nog gecontroleerd met de instellingsbezoeken en deels gecorrigeerd. Het betreft evenwel redelijk nauwkeurige en actuele cijfers volgens de studentenadministraties van scholen.

³⁵

- De gegevens 2007-2008 zijn gebaseerd op de CFI beleidstelling van oktober 2007
- Voor 2008-2009 is het aantal deelnemers volgens beleidstelling oktober 2007 genomen
- Aantal experimenten 2008-2009 is volgens opgave instellingen
- Aantal experimenten is op basis van registratie op crebostartcode

*Overzicht 1.2 – Aantal aan experimenten deelnemende onderwijsinstellingen in 2008-2009*³⁶

aantal deelnemende onderwijsinstellingen in 2008-2009					
soort onderwijsinstellingen	aantal	toekenning experimentele opleidingen	deelnemers opgave in experimenten	mbo deelnemers beleidstelling okt. 2007	exp in % van mbo2007
roc's	42	5.249	317.620	453.213	70,1 %
aoc's	11 (+2)	503	26.680	26.400	100 %
vakinstellingen	13	176	20.895	23.775	87,9 %
totaal bekostigde instellingen	66	5.928	365.195	503.388	72,5 %

*Overzicht 2.2 – Experimenten per niveau*³⁷

aantal deelnemers in experimenten per kwalificatieniveau				
niveau	2007-2008		2008-2009	
	totalen per niveau	in % van totaal	totalen per niveau	in % van totaal
niveau-1	13.308	6,52%	22.167	6,07%
niveau-2	58.673	28,76%	102.766	28,14%
niveau-3	40.631	19,92%	83.812	22,95%
niveau-4	91.380	44,80%	156.450	42,84%
totaal deelnemers	203.992		365.195	

- 36
- Binnen kwalificatiedossiers kan sprake zijn van verschillende uitstromen en soms van verschillende kwalificatieniveaus; ieder kwalificatieniveau heeft een eigen crebocode eindigend op een -0; deelnemers worden over het algemeen ingeschreven op deze crebostartcode; aangezien op voorhand niet bekend is op welke uitstromen deelnemers diplomeren, worden de crebostartcodes als registratie gebruikt.
 - De opgave van het aantal deelnemers is op basis van opgave van instellingen voor de start van het studiejaar (op teldatum oktober wordt het geprognosticeerd aantal worden bijgesteld)
 - Het aantal Mbo-deelnemers volgens beleidstelling 2007 betreft de registratie van bekostigde onderwijsinstellingen vóór accountantscontrole
 - Twee geregistreerde AOC's zijn bestuurlijk gefuseerd met ROC's (AOC Landstede met ROC Landstede en AOC Prinsentuin met ROC West-Brabant)
 - Volgens de gegevens van de MBO-Raad zijn dit alle ROC's, AOC's en vakinstellingen.
- 37 Gegevens voor 2008-2009 zijn gebaseerd op verwachtingen van bekostigde instellingen
Gegevens voor 2007-2008 zijn gebaseerd op beleidstelling CFI van oktober 2007

Respons

Bij de mailing was niet duidelijk of de deelnemers op het moment van het onderzoek ook daadwerkelijk een experimentele opleiding volgden en tot de onderzoeksgroep behoorden. Daartoe is bij de start van de vragenlijst een aantal controle vragen gesteld.

Aangezien het onderzoek zich richt op de meest actuele stand van zaken met betrekking tot het competentiegerichte onderwijs, is de deelnemers allereerst gevraagd of zij een experimentele opleiding volgen.

Deelnemers die aangaven geen experimentele opleiding te volgen en deelnemers die aangaven wel een experimentele opleiding te hebben gevolgd, maar die inmiddels hebben verlaten, zijn niet in het onderzoek meegenomen; zij hoefden de vragenlijst niet verder in te vullen.

Deelnemers die in de vragenlijst aangaven ten tijde van het onderzoek wel een experimentele opleiding te volgen of niet zeker wisten of ze een experimentele opleiding zijn wel in het onderzoek meegenomen. Hen is vervolgens ook gevraagd of hun opleiding is vormgegeven volgens het nieuwe competentiegerichte onderwijs.

Respondenten die zowel aangaven niet te weten of hun opleiding een experimentele opleiding was en of de opleiding is vormgegeven volgens het nieuwe competentiegerichte onderwijs zijn door de onderzoekers voor de analyse uit het responsbestand verwijderd.

De respondenten is in de vragenlijst vervolgens gevraagd of zij een opleiding volgen bij een van de ROC's, AOC's, of vakinstellingen die een experimentele opleiding aanbieden of bij een andere onderwijsinstelling. Respondenten die hebben aangegeven een opleiding bij een andere onderwijsinstelling te volgen zijn niet in het onderzoek meegenomen: ook zij hoefden de vragenlijst niet verder in te vullen.

Een laatste controle vraag was die naar de naam van de opleiding. Respondenten die deze vraag niet hebben ingevuld of de naam van de opleiding niet wisten, zijn niet in de analyse betrokken.

Uiteindelijk bedroeg de bruikbare responsgroep op grond van deze selectievragen uit 769 deelnemers. Hoewel op grond van beschikbare populatie-gegevens niet precies kan worden vastgesteld in hoeverre het onderzoek een representatief beeld geeft, kan gezien de omvang van de onderzoekspopulatie en de spreiding daarvan over achtergrondkenmerken (zie paragraaf 2.2.) worden aangenomen dat dit in hoge mate het geval is.

2.2 De experimentele opleidingen en de respondenten in het onderzoek

Voor een goed begrip van de onderzoeksresultaten, wordt eerst een beeld gegeven van wie als respondenten hebben gefungeerd en welke opleidingen zij volgen.

In totaal bedraagt de responsgroep (de onderzoekspopulatie) uit 769 deelnemers. Daarvan:

- geven 628 (82%) aan dat ze ten tijde van het onderzoek een experimentele opleiding volgen. Overigens weten 84 respondenten (11%) hierbij niet of de opleiding wordt vormgegeven volgens het nieuwe competentiegerichte onderwijs. 544 respondenten (71%) weet dat wel;
- weten 141 respondenten (18%) niet of ze een experimentele opleiding volgen, maar wel dat hun opleiding wordt vormgegeven volgens het nieuwe competentiegerichte onderwijs.

De meeste respondenten een opleiding volgen een BOL opleiding op niveau vier binnen een ROC zoals in onderstaande overzichten is weergegeven.

Hierbij moet opgemerkt worden dat in vergelijking met de populatiegegevens (zie overzicht 2.2) deelnemers van niveau 4 oververtegenwoordigd zijn en deelnemers van niveau 1 en 2 ondervertegenwoordigd zijn. Hier dient bij de beoordeling van resultaten rekening mee worden gehouden.

De verdeling van de respondenten naar type instelling is grotendeels vergelijkbaar met de verdeling van de gehele populatie (zie overzicht 2.1)

Overzicht 2.4 – Deelnemers naar type instelling waar zij hun opleiding volgen

	abs	%
ROC	685	89
AOC	31	4
vakinstelling	53	7
totaal	769	100

Overzicht 2.5 – Deelnemers naar leerweg en niveau van de opleiding

	abs	%
BOL	644	84
BBL	125	16
niveau 1	1	0
niveau 2	36	5
niveau 3	159	21
niveau 4	573	74
totaal	769	100

De respondenten is gevraagd om naast de naam van hun opleiding aan te geven in welke sector en cluster hun opleiding het beste past. Deze indeling – ontleend aan MBO 2010 - is vergelijkbaar met de indeling die in het onderzoek onder de contactpersonen is gebruikt. Overzicht 2.6 geeft de verdeling van de respondenten weer. Opgemerkt moet worden dat de deelnemers uit van opleidingen in het cluster Zorg en Assisterende beroepen oververtegenwoordigd zijn, en deelnemers van de AKA opleidingen niet vertegenwoordigd zijn. Hier dient bij de beoordeling van resultaten rekening mee worden gehouden.

Overzicht 2.6 – Sectoren en clusters van de experimentele opleidingen; indeling naar oordeel van de deelnemers

sector	%	cluster	abs.	%
AKA	0	Arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent	2	0
Economie & Dienstverlening	35	Administratie & Secretariaat	77	10
		Handel & Commerciële Dienstverlening	58	8
		ICT / Kantoor-automatisering	59	8
		Horeca, Toerisme en Voeding	50	7
		Transport en Logistiek	14	2
Techniek & vormgeving	25	Mode en Uiterlijke verzorging	10	1
		Bouw & Infra	27	4
		Media en vormgeving	67	9
		Werktuigbouw, Elektrotechniek en Installatie techniek	51	7
		Procestechniek, Gezondheid en Ambachtelijke technieken	28	4
Zorg & welzijn	37	Mobiliteitstechniek en vliegtuigbouwkunde	17	2
		Onderwijs, Sport en Veiligheid	70	9
		Welzijn en Cultuur	86	11
		Zorg en Assisterende gezondheidszorg beroepen	132	17
Voedsel en Leefomgeving (AOC)	3	Voedsel en Leefomgeving	21	3
Totaal	100		769	100

De deelnemers is ook gevraagd sinds welk schooljaar zij hun opleiding volgen. Overzicht 2.7 laat zien dat de meeste deelnemers in schooljaar 2006-2007 of in schooljaar 2007-2008 met hun opleiding zijn gestart.

De meeste deelnemers zitten ten tijde van het onderzoek in het tweede of derde leerjaar van hun opleiding zoals is aangegeven in overzicht 2.8.

Overzicht 2.7 – Schooljaar waarin deelnemers met hun opleiding zijn gestart

	abs.	%
eerder dan 2004-2005	5	1
2004-2005	42	6
2005-2006	113	15
2006-2007	278	36
2007-2008	262	34
2008-2009	69	9
totaal	769	100

Overzicht 2.8 – leerjaar waarin de deelnemers zitten

	abs.	%
leerjaar 1	68	9
leerjaar 2	290	38
leerjaar 3	273	36
leerjaar 4	138	18
totaal	769	100

De respondenten is gevraagd naar welke school zij vóór hun mbo-opleiding gingen. De meeste deelnemers deden hiervoor een vmbo opleiding. Een kwart van de deelnemers volgde een (andere) mbo opleiding.

Overzicht 2.10 – Vooropleiding respondenten

	abs.	%
vmbo	486	63
havo/vwo	55	7
mbo (ik volgde een andere mbo opleiding)	187	24
anders	41	5
totaal	769	100

Er hebben meer vrouwen (58%) dan mannen (42%) aan het onderzoek meegedaan.

9 procent van de respondenten rekent zichzelf tot een allochtone bevolkingsgroep. Aan het onderzoek hebben mbo-deelnemers meegedaan in de leeftijdsgroep van 16 jaar tot en met 55 jaar. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 20 jaar.

3 Het primaire proces

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het oordeel van de deelnemers over het primaire proces bij hun opleidingen. Aan de hand van de volgende onderwerpen wordt daarvan een beeld geschetst:

- de inhoud van de opleidingen;
- de vormgeving van de opleidingen: de opleidingstijd die er aan bepaalde werkvormen wordt besteed gegeven en de mate van maatwerk en flexibiliteit;
- het praktijkleren binnen en buiten de BPV/stage.

3.1 De inhoud van de opleidingen

Overzicht 3.1 – Deelnemers over de inhoud van hun opleiding: percentages

	Dat geldt feitelijk voor mijn opleiding				Ik vind dit voor mijn opleiding			
	in grote mate	in redelijke mate	nauwelijks – niet	n=100%	belangrijk	niet belangrijk/niet onbelangrijk	onbelangrijk	N=100 %
De opleiding biedt voldoende theorie/theoretische lessen/workshops	28	42	30	602	85	14	1	550
Het niveau van de theorie die ik op school leer, is voldoende	26	40	34	600	91	8	1	546
Het theorieonderwijs (de theorievakken) is goed afgestemd op de opdrachten die ik krijg	23	46	31	597	85	14	1	542
De opleiding heeft vakinhoudelijk voldoende diepgang	23	46	31	599	90	9	1	549
De algemene vakken (zoals Nederlands, maatschappijleer en vreemde talen) zijn goed afgestemd op de opdrachten die ik krijg	16	33	51	589	67	24	9	541
Wanneer ik dat nodig vind kan ik extra theorielessen of workshops aanvragen	11	29	60	599	81	17	2	547

De deelnemers is gevraagd of ze konden aangeven of de in overzicht 3.1 genoemde zaken aangaande de inhoud van hun opleiding ook feitelijk voor hun opleiding gelden. Bovendien is gevraagd hoe belangrijk zij deze zaken zelf voor hun opleiding vinden.

Alle genoemde zaken worden door de deelnemers belangrijk gevonden. Op een enkele uitzondering na geldt dit voor 80 tot 90 procent van de deelnemers. De uitzondering betreft dat algemene vakken (zoals Nederlands, maatschappijleer en vreemde talen) goed zijn afgestemd op de opdrachten die zij krijgen: dat vindt een iets kleiner deel van de deelnemers, maar toch nog altijd tweederde (67%) belangrijk.

Rond de 70 procent van de deelnemers vindt dat de genoemde inhoudelijke zaken in redelijke tot grote mate ook feitelijk voor hun opleiding gelden. Ongeveer 30 procent van de deelnemers meent dat deze aspecten nauwelijks tot niet voor hun opleiding gelden.

Wat betreft de afstemming van de algemene vakken op de opdrachten die de deelnemers krijgen en het kunnen aanvragen van extra theorielessen of workshops meent –meer dan – de helft van de deelnemers dat dat nauwelijks of niet geldt voor hun opleiding.

3.2 Vormgeving van de opleidingen

8.3.1 3.2.1 Werkvormen

De deelnemers is gevraagd hoeveel opleidingstijd zij over het algemeen per week – als ze niet op stage of BPV zijn – aan de genoemde werkvormen in overzicht 3.2 besteden. Daarnaast is de deelnemers gevraagd of zij zelf vinden of aan die werkvormen eigenlijk meer, even veel of minder tijd zou moeten worden besteed.

Overzicht 3.2 – Deelnemers over de werkvormen van hun opleiding: opleidingstijd: percentages

	Nu wordt hieraan feitelijk besteed:				Zou volgens mij eigenlijk moeten zijn:			
	meer dan 10 uur	5-10 uur	minder dan 5 uur	N=100%	meer	ongeveer evenveel	minder	N=100%
klassikaal lesgeven door docenten	28	35	37	678	51	41	8	639
werken in een open leercentrum/computerlokaal	18	24	58	679	27	50	23	632
individueel werken aan projecten	16	34	50	686	33	54	13	629
Groepsgewijs werken aan projecten	15	33	52	683	34	51	15	629
zelfstandig leren, zelfstudie onder schooltijd	14	30	56	675	31	49	20	629
persoonlijke instructie door docenten	5	21	74	675	63	35	2	631

Overzicht 3.2 laat zien dat er bij deelnemers vooral behoefte is aan meer tijd besteed persoonlijke instructie door docenten (63%) en klassikaal lesgeven door docenten (51%). Aan persoonlijke instructie door docenten wordt nu de minste opleidingstijd besteed.

Aan klassikaal lesgeven door docenten blijkt van alle genoemde werkvormen relatief gezien (d.w.z. in vergelijking met andere werkvormen) de meeste tijd te worden besteed: ruim een kwart van de deelnemers geeft aan dat klassikaal lesgeven bij hun opleidingen meer dan 10 uur van de opleidingstijd per week in beslag neemt. Volgens 37 procent van de gaat het overigens om minder dan 5 uur per week.

8.3.2 3.2.2 Maatwerk

De deelnemers is gevraagd of ze konden aangeven of de in overzicht 3.3 genoemde zaken over maatwerk feitelijk gelden voor hun opleiding. Bovendien is gevraagd hoe belangrijk zij deze zaken zelf voor hun opleiding vinden.

Nagenoeg alle (91%) deelnemers vinden het belangrijk dat door de docenten genoeg tijd wordt genomen voor persoonlijk contact. 39 procent van de deelnemers geeft echter aan dat dit niet of nauwelijks gebeurd in hun opleiding. Meer dan tweederde van de deelnemers vindt de zaken belangrijk waar zij zelf, hun eigen wensen, capaciteiten en ontwikkelingsvragen in hun eigen opleiding centraal staan en vindt het belangrijk dat zij invloed hebben op de vormgeving van de eigen opleiding.

Deelnemers vinden het duidelijk minder belangrijk dat de opleiding flexibiliteit biedt wat de instroom en uitstroommomenten (meer dan 2 keer per jaar) betreft.

Wat de feitelijke gang van zaken in hun opleiding betreft geven de deelnemers het vaakst aan dat zij taken krijgen waarbij ze moeten reflecteren op hun eigen leerproces (45%). Voor meer dan de helft van de deelnemers geldt dat de inhoud van de opleiding tot nu toe niet of nauwelijks bepaald is door de eigen individuele wensen / behoeften (60%) en dat zij niet of nauwelijks hun eigen leertraject los van leerjaar en niveau kunnen opstellen (56%).

Overzicht 3.3 – Deelnemers over aspecten in de vormgeving van de opleiding: maatwerk (percentages)

	Dat geldt feitelijk voor mijn opleiding				Ik vind dit voor mijn opleiding			
	in grote mate	in redelijke mate	nauwelijks –niet	N= 100%	belangrijk	niet belangrijk/ niet onbelangrijk	onbelangrijk	N= 100%
ik krijg taken waarbij ik moet reflecteren op - nadenken en oordelen over - mijn eigen leerproces	45	34	21	604	66	28	6	551
de leervormen die gebruikt worden passen bij wat de opleiding je moet leren, dus bij de inhoud waarop de opleiding gericht moet zijn	26	51	23	598	82	17	1	545
de leervormen die gebruikt worden passen bij mijn eigen capaciteiten	24	51	25	603	77	22	1	549
voor mij is er voldoende afwisseling in werkvormen	20	42	38	604	77	20	3	545
mijn eigen leer- en ontwikkelingsvragen zijn voor de opleiding het uitgangspunt	19	46	35	600	65	30	5	543
docenten nemen over het algemeen voldoende tijd voor contact met mij	18	43	39	603	91	8	1	547
bij deze opleiding kun je op meerdere momenten per jaar (meer dan 2 keer per jaar) goed uitstromen	18	40	42	594	39	39	22	542
bij deze opleiding kun je op meerdere momenten per jaar (meer dan 2 keer per jaar) goed instromen	13	34	53	594	35	39	26	544
in feite is de inhoud van mijn opleiding tot nu toe bepaald door mijn eigen individuele wensen / behoeften	10	30	60	597	67	29	4	548
ik kan mijn eigen leertraject opstellen los van leerjaar en niveau	9	35	56	606	63	31	6	555

3.3 Praktijkleren

3.3.1 Praktijkleren buiten de reguliere BPV

Aan de BOL-deelnemers is gevraagd welke vormen van praktijkleren er in hun opleiding buiten de BPV of stage zijn. Overzicht 3.4 laat zien dat er het meest gebruik wordt gemaakt van gastlessen door mensen uit het bedrijfsleven.

Overzicht 3.4 – Vormen van praktijkleren buiten BPV of stage (alleen BOL): percentages

	%	N=100%
de opleiding maakt gebruik van gastlessen door mensen uit bedrijven	45	443
studenten werken met behulp van simulaties op school of in een simulatiebedrijf	34	441
studenten werken aan opdrachten <u>voor bedrijven</u> en werken daar grotendeels <u>in bedrijven</u> aan	30	443
studenten werken in een bedrijf van de school	29	443
studenten werken aan opdrachten <u>voor bedrijven</u> en werken daar grotendeels in de school aan	26	442
studenten werken in een zogenaamde minionderneming	25	442
de opleiding maakt gebruik van andere vormen van praktijkleren buiten de bpv of stage	34	204

3.3.2 Praktijkleren in de reguliere bpv

Aan de BBL-deelnemers en de BOL-deelnemers die stage hebben gelopen (of dat op moment van de enquête deden) is gevraagd of ze konden aangeven of de in overzicht 3.5 genoemde zaken aangaande de BPV feitelijk gelden voor hun opleiding. Daarnaast is hen gevraagd wat hun oordeel is over de BPV/stage in hun opleiding (overzicht 3.6)

Overzicht 3.5 – Stand van zaken praktijkleren in de BPV volgens deelnemers: percentages³⁸

	BOL				BBL			
	in grote mate	in redelijke mate	nauwelijks – niet	N =100%	in grote mate	in redelijke mate	nauwelijks – niet	N =100%
Ik was zelf verantwoordelijk voor het vinden van een stageplaats	51	18	30	402				
Mijn leer- en ontwikkelingsvragen zijn uitgangspunt bij de leeropdrachten of prestaties in de BPV/Stage	41	38	21	399	39	46	16	83
Ik ben goed voorbereid op de BPV/Stage	31	43	26	402				
De opleiding en het leerbedrijf/stagebedrijf hebben voldoende contact met elkaar	17	41	42	399	29	36	35	83
Dat wat ik op school leer sluit naadloos aan bij dat wat ik bij een bedrijf tijdens mijn BPV/Stage leer	14	45	41	402	20	47	33	83

Het grootste deel van de BOL-deelnemers (87%) heeft stage gelopen of doet dat ten tijde van de enquête. De helft van de deelnemers was in grote mate zelf verantwoordelijk voor het vinden van een stageplaats.

Een kwart van de BOL-deelnemers is niet of nauwelijks goed voorbereid op de stage. Ruim 40 procent van de BOL-ers meent dat wat ze op school leren en wat er tijdens de BPV/stage in het bedrijf wordt geleerd nauwelijks of niet aansluit, en verder dat onvoldoende contact is tussen hun leer/stagebedrijf en de opleiding.

Ongeveer een derde van de BBL-ers meent dat de opleiding en het leerbedrijf niet of nauwelijks contact met elkaar hebben en dat wat er op school wordt geleerd niet of nauwelijks aansluit bij wat ze bij het leerbedrijf leren.

³⁸ Niet alle vragen zijn aan de BBL deelnemers gesteld.

Overzicht 3.6 – Oordeel van deelnemers over de BPV: percentages

	BOL				BBL			
	is voldoende	wisselt sterk	is niet voldoende	N= 100%	is voldoende	wisselt sterk	is niet voldoende	N= 100%
de mogelijkheid om een bpv/stage plaats te vinden	48	36	15	396	67	21	12	82
de kwaliteit van de begeleiding door het leerbedrijf	63	28	8	396	64	28	8	83
de tijd die door het leerbedrijf in begeleiding wordt gestoken	59	31	9	397	50	35	15	82
de kwaliteit van de begeleiding in de bpv/stage door de opleiding	46	32	22	398	51	34	16	83
de tijd die door de opleiding in de bpv/stage-begeleiding wordt gestoken	36	34	29	398	34	39	28	83
de aansluiting van het leren op school en in de praktijk	31	40	29	398	31	37	31	83
het reflecteren op – nadenken over - en doorspreken van je bpv/stage-ervaringen met docenten van school	40	33	27	396	45	31	24	83

Zowel de BOL als de BBL-deelnemers hebben over het algemeen voldoende de mogelijkheid om een BPV of stageplaats te vinden. Voor BBL-deelnemers zal overigens veelal gelden dat ze eerst werk bij een leerbedrijf hadden vóórdat ze ingeschreven zijn in een opleiding

De deelnemers – vooral binnen de BOL – zijn het meest positief over de – kwaliteit en tijd voor de – begeleiding door het leerbedrijf; volgens minimaal de helft van de deelnemers zijn deze aspecten voldoende.

Over de begeleiding vanuit de opleiding, met name over de tijd die er door de opleiding wordt ingestoken, zijn de BOL en BBL-deelnemers minder vaak positief en lijken ze ook wat meer verdeeld in hun oordeel. Bijna 30 procent meent dat de opleiding onvoldoende tijd in de begeleiding tijdens de BPV steekt.

Ook over de aansluiting van het leren op school en in de praktijk zijn de deelnemers wat verdeeld in hun oordeel. 31 procent van de deelnemers vindt deze aansluiting voldoende, maar een even grote groep deelnemers (29%) vindt deze aansluiting juist onvoldoende.

Het reflecteren over de BPV ervaringen met docenten wordt lang niet in voldoende mate op alle opleidingen gedaan. 40 procent van de deelnemers vindt dat het wel in voldoende mate gebeurt, maar volgens een kwart van de deelnemers echter niet.

3.4 Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers

Om het algemene beeld zoals in de voorgaande paragrafen is beschreven nader te specificeren, zijn de in de analyse vergelijkingen tussen groepen deelnemers gemaakt. Het betreft:

- schooljaar waarin de deelnemers met hun opleiding zijn gestart;
- de sectoren waarin de deelnemers hun opleiding het beste vinden passen;
- leerweg van de gevolgde opleiding;
- niveau van de gevolgde opleiding.

In deze paragraaf worden opvallende, inhoudelijk relevant en significante verschillen beschreven.

De inhoud van opleidingen

Deelnemers die recent met hun opleiding zijn gestart geven ten op zichte van deelnemers die langer met hun opleiding bezig zijn vaker aan dat bevraagde zaken aangaande de inhoud van hun opleiding voor hun opleiding feitelijk gelden. Een uitzondering betreft de afstemming van het de algemene vakken op de opdrachten die deelnemers krijgen.

Deelnemers uit de sectoren *Techniek & Vormgeving* en *Zorg & Welzijn* geven ten opzichte van deelnemers uit andere sectoren vaker aan belangrijk te vinden dat:

- hun opleiding voldoende theorie/theoretische lessen/ workshops biedt;
- hun opleiding voldoende vakinhoudelijke diepgang biedt.

In vergelijking met deelnemers uit andere sectoren:

- geven deelnemers uit de sector *Zorg & Welzijn* vaker aan dat hun opleiding voldoende theorie/theoretische lessen/ workshops biedt;
- geven deelnemers uit de sector *Economie & Dienstverlening* vaker aan dat de algemene vakken goed zijn afgestemd op de opdrachten die zij krijgen.

Vormgeving van de opleidingen

Deelnemers die in 2008-2009 met hun opleiding zijn begonnen geven in vergelijking met deelnemers die daar in 2004 of eerder mee zijn begonnen:

- minder vaak aan dat zij individueel aan projecten werken;
- vaker aan dat zij persoonlijke instructie door docenten te krijgen;
- vaker aan dat aan persoonlijke instructie door docenten meer tijd zou moeten worden besteed (82%).

Voor de deelnemers die in 2008-2009 met hun opleiding zijn gestart zijn de eigen leer- en ontwikkelingsvragen in grote mate uitgangspunt zijn voor de opleiding dan voor de deelnemers die in 2004 of eerder zijn gestart.

Ten aanzien van de werkvormen besteden in vergelijking met deelnemers uit andere sectoren deelnemers bij opleidingen in de sector:

- *Techniek & Vormgeving* meer tijd aan individueel werken aan projecten en zelfstandig leren/zelfstudie onder schooltijd.
- *Zorg & Welzijn* de minste tijd aan het individuele werken aan projecten en blijken de deelnemers hier ook wat minder belang aan te hechten.

Deelnemers in de sector *Zorg & Welzijn* geven in vergelijking met deelnemers in de andere sectoren vaker aan dat:

- zij het belangrijk vinden dat zij taken krijgen waarbij zij zelf moeten reflecteren op het eigen leerproces;
- zij hun eigen leertraject kunnen opstellen los van leerjaar en niveau;
- de eigen leer- en ontwikkelingsvragen uitgangspunt zijn voor de opleiding;
- zij taken krijgen waarbij gereflecteerd moet worden op het eigen leerproces;
- docenten voldoende tijd voor contact met de deelnemers hebben.

De sector *Techniek & Vormgeving* kent verhoudingsgewijs in mindere mate flexibele in- en uitstroommomenten. Deelnemers zelf lijken dat ook wat minder belangrijk te vinden dan de deelnemers uit de andere sectoren.

Het lijkt erop dat BOL-deelnemers in vergelijking met de BBL-deelnemers minder van mening zijn dat de opleiding die zij volgen bepaald is door de eigen individuele wensen / behoeften.

In vergelijking met de deelnemers in opleidingen op andere opleidingsniveaus geven deelnemers van:

- niveau 4 aan meer klassikaal les te krijgen, meer in open leerruimten te werken en meer groepsgewijs te werken aan projecten;
- niveau 4 opleidingen vaker aan minder goed flexibel te kunnen instromen en dat minder belangrijk te vinden;
- niveau 2 opleidingen vaker aan dat niet of nauwelijks voor hun opleiding geldt dat de leervormen aansluiten bij de eigen capaciteiten en dat zij taken krijgen waarbij zij moeten reflecteren op het eigen leerproces.

Praktijkleren buiten de reguliere bpv

Binnen de sector *Economie & Dienstverlening* wordt buiten de BPV vaker gebruik gemaakt van simulaties op school of in een simulatiebedrijf (48%), maar werken deelnemers minder aan opdrachten voor bedrijven die ze op school uitwerken. In de sector *Zorg & Welzijn* en *Voedsel en Leefomgeving* wordt het meest gebruik gemaakt van gastlessen door mensen uit het bedrijfsleven.

Praktijkleren in de reguliere bpv

In vergelijking met deelnemers uit andere sectoren:

- lopen de BOL-deelnemers van de sector *Zorg & Welzijn* het meeste stage. Zij zijn minder dan de andere deelnemers zelf verantwoordelijk geweest voor het vinden van een stageplaats.
- geven meer BOL-deelnemers binnen de sector *Techniek & Vormgeving* aan dat wat ze op school leren en wat er tijdens de stage in het bedrijf wordt geleerd niet of nauwelijks aansluit.

Over het geheel genomen – over de meeste aspecten wat betreft het oordeel over de BPV/stage- zijn de BOL-deelnemers van de sector *Zorg & Welzijn* het meest positief in vergelijking met de andere deelnemers.

BOL-deelnemers die de laatste twee jaren met hun opleiding gestart zijn, geven in vergelijking met de andere deelnemers wat vaker aan dat ze de aansluiting tussen leren op school en leren in de praktijk voldoende vinden.

In vergelijking met andere deelnemers geven BOL deelnemers van niveau 4 opleidingen wat vaker aan dat ze de tijd die door de opleiding in de BPV/stagebegeleiding wordt gestoken en de aansluiting tussen leren op school en leren in de praktijk onvoldoende vinden.

4 Begeleiding en beoordeling

In dit hoofdstuk staat de studievoortgang, de begeleiding en de beoordeling en examinering van deelnemers centraal

4.1 Studievoortgang en begeleiding

De deelnemers is gevraagd of ze konden aangeven of de in overzicht 3.7 genoemde zaken aangaande de studievoortgang en begeleiding feitelijk gelden voor hun opleiding.

Overzicht 4.1 – Deelnemers over de studievoortgang en begeleiding in hun opleiding: percentages

	Dat geldt feitelijk voor mijn opleiding			N (= 100%)
	in grote mate	in redelijke mate	nauwelijks - niet	
ik heb zelf zicht op mijn eigen leerresultaten en studievoortgang	39	38	23	557
mijn studievoortgang wordt door de opleiding systematisch bijgehouden en geregistreerd	32	42	26	557
er is een digitaal systeem voor de registratie van mijn studievoortgang	28	28	44	553
mijn vakinhoudelijke kennis wordt regelmatig getoetst en vastgesteld in een voortgangsrapport	26	41	33	555
bij de start van mijn opleiding heeft de school eerst onderzocht of ik voldoende kennis had om aan de opleiding te beginnen	25	34	41	557
docenten hebben moeite met gebruik van het registratie systeem dat bij mijn opleiding gebruikt wordt	23	38	39	548
ik heb moeite met het gebruik van het registratie systeem dat bij mijn opleiding gebruikt wordt	22	26	52	549
mijn algemene (basis)kennis wordt regelmatig getoetst en vastgesteld in een voortgangsrapport	21	33	46	556
docenten zijn in staat om mij te begeleiden:				
inhoudelijk, bij de kennis opdrachten	39	48	13	558
inhoudelijk, bij de ontwikkeling van beroepsvaardigheden	35	49	16	558
als ik persoonlijke problemen heb	35	41	24	557
als ik leerproblemen heb	33	46	21	559
bij het mij de weg wijzen als het me zelf niet lukt	33	42	25	559

Wat de beschrijving van de verschillende aspecten omtrent de studievoortgang betreft komt een verdeeld beeld naar voren.

- Volgens een deel van de deelnemers vindt het bepalen van de kennis bij aanvang van de opleiding en de toetsing van de algemene en vakinhoudelijke kennis en vaststelling daarvan in voortgangsrapporten in grote mate plaats (21 tot 26%). Volgens meer dan een derde van de deelnemers gebeurt dat bij hun opleiding echter nauwelijks of niet.
- Voorts geeft een deel van de deelnemers (32%) aan dat de studievoortgang in grote mate systematisch wordt bijgehouden en geregistreerd en (39%) dat zij zelf goed zicht hebben op de eigen leerresultaten. In ongeveer een kwart van de opleidingen is dit volgens de deelnemers echter niet of nauwelijks het geval.

De helft van de deelnemers heeft weinig moeite met het gebruik van het registratiesysteem dat in de opleiding gebruikt wordt. Volgens een kwart van de deelnemers hebben de docenten daar moeite mee. 44% van de deelnemers geeft aan dat het er niet of nauwelijks een digitaal registratie systeem is.

Ruim een derde van de deelnemers vindt dat docenten in grote mate in staat zijn hen te begeleiden op de diverse punten zoals die beschreven zijn in overzicht 4.1. 40 tot 50 procent van de deelnemers meent dat docenten dat in redelijke mate kunnen.

Om meer zicht te krijgen hoe deelnemers binnen hun opleiding worden begeleid zodat er zicht wordt gehouden over hun ontwikkeling, is de deelnemers gevraagd hoe vaak er binnen hun opleiding apart aandacht is voor een aantal begeleidingsaspecten.

Overzicht 4.2 laat zien dat 40 procent van de deelnemers wekelijks vakinhoudelijk wordt begeleid. Een kwart van de deelnemers heeft ook wekelijks studie- en loopbaanbegeleiding.

Rond 20 procent van deelnemers geeft aan dat er bij hun begeleiding geen aparte aandacht is voor de onderscheiden soorten begeleiding.

Overzicht 4.2 – Aandacht voor begeleiding: percentages

<i>Hoe vaak is er in de opleiding bij de begeleiding apart aandacht voor:</i>	wekelijks	maan- delijks	per opleiding s- periode	half- jaarlijks	jaarlijks	niet
vakinhoudelijke begeleiding	40	16	15	5	5	19
studie- en loopbaanbegeleiding	26	14	23	8	10	20
persoonlijke begeleiding	20	19	24	9	5	23
voeren van gesprekken waarbij het reflecteren op – het nadenken en oordelen over - mijn eigen leerproces centraal staat	13	18	31	12	6	19

De deelnemers is gevraagd of hun leerresultaten door de opleiding worden bijgehouden. Ruim 40 procent van de deelnemers geeft aan dat de leerresultaten per opleidingsperiode bijgehouden worden. Voor 16 procent geldt dat dat tenminste wekelijks of maandelijks gebeurt. Toch geeft ook nog 23 procent van de deelnemers aan dat de leerresultaten onregelmatig worden bijgehouden.

Overzicht 4.3 – Bijhouden van leerresultaten: percentages

niet	5
onregelmatig	23
tenminste jaarlijks	6
tenminste halfjaarlijks	8
per opleidingsperiode	42
tenminste maandelijks	10
tenminste wekelijks	6
(n=100%)	554

4.2 Beoordelen en examineren

De deelnemers is gevraagd hoe in de opleiding hun voortgang wordt beoordeeld (overzicht 3.10). Dat blijkt vooral plaats te vinden op basis van werkstukken (66%) en individuele toetsing (64%). In veel gevallen gaat het ook om een combinatie van verschillende vormen van beoordeling.

Overzicht 4.4 - Manieren waarop de voortgang van deelnemers worden beoordeeld: percentages³⁹

<i>Deelnemers worden beoordeeld</i>	<i>%</i>	<i>N=100%</i>
via werkstukken	66	559
via individuele toetsen	64	559
via gesprekken	45	559
via aparte toetsen voor algemene vakken	42	559
via groepsbeoordelingen	38	559
via observaties	31	559
via 360 graden feedback	16	559
anders	14	559

De deelnemers is gevraagd of ze konden aangeven of de in overzicht 4.5 meer specifieke aspecten van toetsing en beoordeling feitelijk gelden voor hun opleiding. Bovendien is gevraagd hoe belangrijk zij deze zaken zelf voor hun opleiding vinden.

Overzicht 4.5 – Deelnemers over beoordelen bij hun opleiding: percentages

	Dat geldt feitelijk voor mijn opleiding				Ik vind dit voor mijn opleiding			
	in grote mate	in redelijke mate	nauwelijks – niet	N= 100%	belangrijk	niet belangrijk/ niet onbelangrijk	onbelangrijk	N= 100%
ik word eerlijk beoordeeld	45	44	11	537	94	5	1	455
de toetsen gaan ook werkelijk over de stof die ik moet leren	40	42	18	533	92	7	1	453
het is mij duidelijk aan welke eisen ik moet voldoen om toegelaten te worden tot het examen	36	34	30	538	93	6	0	456
het is voor mij helder wie mijn beoordelingen bijhoudt	34	35	30	539	78	19	3	456
er zijn aparte kennistoetsen waarin mijn vakinhoudelijke kennis wordt beoordeeld	32	35	34	533	77	21	1	449
het is voor mij helder waarop ik beoordeeld word	29	50	20	540	92	7	1	455
wanneer ik in een groepje aan opdrachten werk, word ik ook individueel beoordeeld	27	42	31	537	80	18	2	453

39 Meer dan één antwoord mogelijk

In overzicht 4.5 is te zien hoe deelnemers de beoordeling van henzelf waarderen. Een grote meerderheid van de deelnemers geeft aan alle aspecten van beoordeling waarop zij ondervraagd zijn belangrijk voor hun opleiding te vinden. Een meerderheid van de deelnemers geeft aan dat de beoordelingsaspecten bij in opleiding in grote mate of in redelijke mate feitelijk voor hun opleiding gelden. Wel geeft nog rond een derde van de deelnemers aan dat ze niet of nauwelijks:

- helder hebben wie de beoordelingen bijhoudt;
- duidelijk weten aan welke eisen er voldaan moet worden om toegelaten te worden tot een examen;
- individueel beoordeeld worden als ze in een groepje werken;
- aparte kennistoetsen voor de inhoudelijke kennis van de deelnemers krijgen.

4.3 Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers

Ook wat betreft de begeleiding en beoordeling van deelnemers zijn vergelijkingen tussen groepen deelnemers gemaakt. Het betreft ook hier:

- schooljaar waarin de deelnemers met hun opleiding zijn gestart;
- de sectoren waarin de deelnemers hun opleiding het beste vinden passen;
- leerweg van de gevolgde opleiding;
- niveau van de gevolgde opleiding.

In deze paragraaf worden opvallende, inhoudelijk relevant en significante verschillen beschreven.

Studievoortgang en begeleiding

In vergelijking met andere deelnemers geven deelnemers die in 2008-2009 met een opleiding zijn gestart over de studievoortgang en begeleiding in hun opleiding iets vaker aan:

- dat de school bij de start van hun opleiding eerst onderzocht heeft of zij voldoende kennis hadden om met de opleiding te beginnen;
- zij zicht te hebben op de eigen leerresultaten en studievoortgang;
- geen moeite te hebben met het registratiesysteem dat bij de opleiding gebruikt wordt;
- dat docenten hen bij de meeste genoemde punten in staat zijn hen te begeleiden.

Verder lijken deelnemers die meer recent met hun opleiding zijn gestart wat meer dan de deelnemers die al langer een opleiding volgen aparte studie- en loopbaanbegeleiding te hebben.

De deelnemers van de sector *Zorg & Welzijn* zijn in verhouding tot de deelnemers van de andere sectoren positiever over het inzicht dat zij hebben in de eigen leerresultaten en over de begeleiding van de docenten (voor de meeste punten zoals opgenomen in overzicht 4.1). Zij worden ook het meest frequent begeleid op alle genoemde aspecten van de begeleiding (zoals opgenomen in overzicht 4.2).

Beoordelen en examineren

Het lijkt erop dat binnen de sector *Zorg & Welzijn* ten opzichte van de andere sectoren meer gebruik wordt gemaakt van 360 graden feedback.

Het lijkt erop dat deelnemers van opleidingen op niveau 2 in vergelijking met de andere deelnemers iets minder vaak helder hebben waarop zij worden beoordeeld en iets meer het idee hebben eerlijk te worden beoordeeld.

5 Randvoorwaarden en kwaliteitszorg

In dit hoofdstuk staan de randvoorwaarden centraal waaronder bij de opleidingen aan de inhoud en vormgeving gewerkt wordt. Daarnaast wordt ingegaan op de betrokkenheid van de deelnemers bij de kwaliteitszorg. Achtereenvolgens komt aan de orde:

- de kwaliteit van de organisatie van het onderwijs volgens deelnemers;
- de betrokkenheid en deskundigheid van docenten volgens deelnemers;
- de betrokkenheid van deelnemers bij evaluaties en
- de mate waarin deelnemers geïnformeerd worden over de ontwikkelingen van de opleiding die zij volgen.

5.1 De organisatie van het onderwijs

De deelnemers is gevraagd of ze konden aangeven of de in overzicht 5.1 genoemde zaken aangaande de organisatie van het onderwijs feitelijk gelden voor hun opleiding.

Overzicht 5.1 – De organisatie van het onderwijs: percentages

	Dat geldt feitelijk voor mijn opleiding			N= 100%
	in grote mate	in redelijke mate	nauwelijks - niet	
opleiding is voor mij moeilijk	4	43	53	728
ik maak gebruik van instructies die worden gegeven	43	48	9	730
deze opleiding vraagt de nodige inspanning van mij	35	40	25	731
het is mij duidelijk aan welke eisen ik moet voldoen om een diploma te behalen	33	40	27	730
opleiding is voor mij gemakkelijk	30	57	13	730
er is een rooster waaruit blijkt wat er per dag van deelnemers – en van mij - verwacht wordt.	28	40	32	725
de opleiding beschikt over voldoende computers	27	40	33	732
ik weet wat er dit studiejaar in de opleiding zal gebeuren	25	42	33	732
ik ondervind problemen doordat dit een zogenaamde experimentele opleiding is	39	37	24	727
ik word in de opleiding uitgedaagd om te leren	21	35	44	731
docenten stellen duidelijke eisen aan mij	21	44	35	732
de invulling van de lessen is voor mij helder	20	49	31	732
opleiding kost mij meer tijd dan in de studiegids/ het rooster is opgenomen	20	38	42	729
de opleiding heeft voor mij een duidelijke structuur	15	42	43	731

Deelnemers vinden de opleidingen die zij volgen niet moeilijk, 30 procent geeft zelfs aan de opleiding in grote mate gemakkelijk te vinden. De meeste deelnemers

maken gebruik van de instructies die worden gegeven. Wel vraagt de opleiding voor het grootste deel van de deelnemers in grote dan wel in redelijke mate de nodige inspanning. De opleiding kost 20 procent van de deelnemers in grote mate meer tijd kost in de studiegids/rooster is opgenomen.

Ongeveer 30 tot 40 procent van de deelnemers vindt de dat de overige genoemde punten niet of nauwelijks voor hun opleiding gelden. Meest opvallend is dat 40 procent van de deelnemers aan geeft dat de opleiding niet of nauwelijks uitdaagt om te leren, een duidelijke structuur heeft en dat deelnemers in grote mate problemen ondervinden doordat hun opleiding een experimentele opleiding is.

5.2 Docenten in de experimentele opleidingen

De deelnemers is gevraagd of zij vinden dat er genoeg docenten bij hun opleiding zijn en of docenten in het algemeen voldoende tijd hebben om goed te kunnen opleiden. Verder is gevraagd hoeveel van de bij de opleiding betrokken docenten volgens de deelnemer voldoende deskundig zijn om goed te kunnen opleiden.

Volgens 54 procent van de deelnemers zijn er in hun opleiding onvoldoende docenten. 64 procent meent bovendien dat docenten in het algemeen onvoldoende tijd hebben om goed te kunnen opleiden.

Een meerderheid (61%) van de deelnemers vindt het grootste gedeelte van de docenten – in ieder geval ruim de helft - deskundig om goed te kunnen opleiden. Bijna 40 procent vindt echter dat minder dan de helft of slecht enkelingen voldoende deskundig zijn.

Overzicht 5.2 – Aandeel deskundige docenten volgens deelnemers – in percentages

Hoeveel van de bij je opleiding betrokken docenten zijn volgens jou voldoende deskundig om goed te kunnen opleiden.

alle, het merendeel	27
ruim de helft	34
minder dan de helft	23
nog maar enkelingen	16
totaal (n=100%)	556

5.3 Betrokkenheid bij evaluaties en geïnformeerd worden

De deelnemers is gevraagd of ze worden betrokken bij evaluaties van de opleiding en of ze worden geïnformeerd over hoe de opleiding zich zelf ontwikkelt (over de doelen, vorderingen en resultaten van de ontwikkelingen).

Een meerderheid van de deelnemers geeft aan niet of wisselend betrokken te worden bij evaluaties van de opleiding (overzicht 5.3). Datzelfde geldt voor de frequentie waarmee deelnemers worden geïnformeerd over hoe de opleiding zich ontwikkelt. De helft van de deelnemers geeft aan helemaal niet geïnformeerd te worden.

Overzicht 5.3 – Frequentie waarmee deelnemers worden betrokken bij evaluaties en geïnformeerd over ontwikkeling van de opleiding -in percentages

	maan- delijks	half- jaarlijks	jaarlijks	wisselen d	niet	N= 100%
word je betrokken bij evaluaties van je opleiding?	8	13	5	36	38	534
word je geïnformeerd over hoe de opleiding zich zelf ontwikkelt (over de doelen, vorderingen en resultaten van de ontwikkelingen)?	7	4	5	32	52	535

5.4 Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de vergelijkingen tussen groepen deelnemers:

- schooljaar waarin de deelnemers met hun opleiding zijn gestart;
- de sectoren waarin de deelnemers hun opleiding het beste vinden passen;
- leerweg van de gevolgde opleiding;
- niveau van de gevolgde opleiding.

In deze paragraaf worden opvallende, inhoudelijk relevant en significante verschillen beschreven.

De organisatie van het onderwijs

In vergelijking met andere deelnemers ten aanzien van de organisatie van het onderwijs:

- heeft de opleiding voor deelnemers die hun opleiding in 2004 of eerder zijn gestart geen duidelijke structuur;
- geven deelnemers die recent met hun opleiding in 2008-2009 zijn gestart vaker in grote mate aan dat:
 - de invulling van de lessen voor hun helder is;
 - zij in de opleiding worden uitgedaagd om te leren;
 - docenten duidelijke eisen aan hen stellen;
 - de opleiding de nodige inspanning van hen vraagt;

- de opleiding meer tijd kost dan in de studiegids/ het rooster is opgenomen.

In vergelijking met deelnemers van de andere sectoren:

- geven deelnemers van opleidingen van de sector Zorg & Welzijn vaker aan dat:
 - de opleiding nauwelijks of niet over voldoende computers beschikt
 - de opleiding nauwelijks of niet meer tijd kost dan in de studiegids/ het rooster is opgenomen.
 - zij in grote mate worden uitgedaagd om te leren;
 - de opleiding in grote mate de nodige inspanning van hen vraagt;
- geven deelnemers van opleidingen in de sector Voedsel en Leefomgeving (ook als is hun aantal gering) vaker aan dat:
 - de opleiding nauwelijks of niet voor hen een duidelijke structuur heeft;
 - zij in grote mate problemen ervaren doordat het een zogenaamde experimentele opleiding is. Dat geldt overigens ook voor deelnemers van de sector Techniek.

De BOL-deelnemers lijken over het algemeen de opleiding wat gemakkelijker te vinden dan de BBL-deelnemers.

In vergelijking met de andere deelnemers geven relatief meer deelnemers van niveau 4 nauwelijks of niet aan dat:

- ze worden uitgedaagd om te leren;
- er aan hen door docenten duidelijk eisen worden gesteld;
- de opleiding de nodige inspanning van hen vraagt;
- de opleiding meer tijd kost dan in de studiegids is opgenomen.

Docenten in de experimentele opleidingen

Wat betreft hun oordeel over docenten in de experimentele opleidingen zijn deelnemers die recent met hun opleiding in 2008-2009 zijn gestart positiever dan deelnemers die eerder zijn gestart; zij geven vaker aan dat er voldoende docenten zijn en dat docenten voldoende tijd hebben om goed te kunnen opleiden.

Deelnemers van opleidingen in de sector Zorg & Welzijn geven vaker dan de andere deelnemers aan dat er voldoende docenten zijn. Deze deelnemers en die van opleidingen binnen de sector Techniek & Vormgeving zijn ook wat positiever in hun oordeel over het aandeel docenten dat volgens hen voldoende deskundig is om goed te kunnen opleiden.

Betrokkenheid bij evaluaties en geïnformeerd worden

Deelnemers die recenter met hun opleiding zijn gestart worden vaker betrokken bij evaluaties en geïnformeerd dan de deelnemers die hun opleiding al wat langer volgen.

Deelnemers van opleidingen binnen de sectoren Voedsel en Leefomgeving en Zorg & Welzijn worden vaker betrokken bij evaluaties en geïnformeerd dan de deelnemers bij de andere sectoren.

BBL-deelnemers geven vaker dan de BOL-deelnemers aan dat ze bij evaluaties betrokken worden.

Deelnemers van opleidingen op niveau 4 geven vaker dan de ander deelnemers aan dat ze bij evaluaties betrokken worden.

6 Effecten en perspectieven

In dit hoofdstuk komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- welke betekenis de opleiding voor de deelnemers heeft;
- de waardering van de deelnemers voor hun opleiding;
- de waardering van de deelnemers voor het competentiegerichte onderwijs in het algemeen en de manier waarop het bij hun opleiding wordt ingevoerd;
- of de opleiding volgens de deelnemers klaar is voor een brede, reguliere invoering van competentiegericht onderwijs;
- en waar aan volgens hen nog aan gewerkt moet worden.

6.1 Betekenis van de opleiding voor deelnemers

Aan de deelnemers is gevraagd welke betekenis hun opleiding voor hen heeft. Daarbij is ingegaan op diverse aspecten te weten motivatie, afronden van de opleiding, afstemming tussen theorie en praktijk, voorbereiding op de arbeidsmarkt en mogelijkheden op doorstroom.

Ruim de helft van de deelnemers vindt de opleiding leuk, en een derde 'min of meer'. Bijna driekwart van de deelnemers verwacht dat zij de opleiding af zullen maken en niet voortijdig uit zullen vallen. 29 procent van de deelnemers zegt hierin door de opleiding extra gestimuleerd te worden.

Bijna de helft van de deelnemers geeft volmondig aan praktijkgericht opgeleid te worden, nog geen vijfde zegt van niet. Volgens ruim een derde van de deelnemers is de afstemming tussen theorie en praktijk binnen de opleiding niet goed.

Het grootste deel van de deelnemers denkt dat ze door de opleiding meer gevoel krijgen voor wat werken is, zelf een goede start op de arbeidsmarkt kunnen maken, kans hebben op een passende baan en ook de competenties ontwikkelen die hierbij van belang zijn.

Tenslotte geeft ruim de helft van de deelnemers aan dat ze denken met de opleiding gemakkelijk door te kunnen stromen binnen het mbo dan wel naar het hbo. Bijna 60 procent geeft aan dat ze meer zelf gemotiveerd voor zijn om na afloop van hun huidige opleiding een vervolgopleiding te gaan volgen.

Overzicht 6.1 – Betekenis van de opleiding voor deelnemers: percentages

Betekenis van de opleiding voor deelnemers	ja	min of meer	nee	N= 100%
ik denk dat ik zelf een grote(re) kans heb om de opleiding af te maken en niet voortijdig uit te vallen	71	20	9	525
ik denk dat ik zelf meer gemotiveerd ben om een vervolgopleiding te volgen	58	21	22	520
ik heb een goede kans op een (passende) baan	57	35	9	520
ik denk dat ik makkelijk kan doorstromen naar een ander niveau in het mbo (indien van toepassing)	55	29	16	473
ik denk dat ik zelf een goede start op de arbeidsmarkt kan maken	54	32	14	524
ik vind de opleiding leuk	52	33	16	526
ik denk dat ik makkelijk kan doorstromen naar het hbo	50	29	22	521
ik word praktijkgericht opgeleid	49	33	18	252
ik krijg meer gevoel voor wat werken is	49	25	26	522
ik ontwikkel competenties die van belang zijn als ik begin met werken	48	37	15	524
ik krijg goed zicht op mijn beroepsmogelijkheden	41	39	20	522
ik word wel specifiek voor een bepaald bedrijf of functie opgeleid, maar ik denk dat ik kan met dat wat ik heb geleerd wel goed ergens anders aan het werk kan	36	38	27	522
ik leer hoe belangrijk de school voor mij is	35	36	29	526
de afstemming tussen theorie en praktijk is volgens mij goed	30	35	35	525
ik word extra gestimuleerd om mijn opleiding af te maken	29	31	39	526
ik word te specifiek voor een bepaald bedrijf of functie opgeleid, ik denk dat ik daardoor moeilijk ergens anders aan het werk kan er is nog iets anders wat belangrijk is	15	25	60	521
	34	7	59	116

6.2 Waardering van de opleiding

De deelnemers is gevraagd of zij dezelfde opleiding zouden kiezen als ze weer een keuze zouden moeten maken.

Ruim dertig procent van de ondervraagde deelnemers geeft aan dat als zij weer een opleiding moeten kiezen, zij opnieuw voor de opleiding zouden kiezen die zij nu volgen. Veertig procent geeft aan dit niet meer te zullen doen.

Verder is de deelnemers gevraagd welk rapportcijfer zij alles overziend aan hun opleiding zouden geven.

Over het algemeen geven de deelnemers een 5,8 als rapportcijfer voor hun opleiding.

De deelnemers is gevraagd naar wat zij vinden van competentiegericht onderwijs in het algemeen en de manier waarop competentiegericht onderwijs hun opleiding wordt ingevoerd.

In overzicht 6.2 is het oordeel van de deelnemers hierover aangegeven.

Ongeveer 40 procent van de deelnemers vindt competentiegericht onderwijs in het algemeen (heel) goed. De manier waarop competentiegericht onderwijs bij de

opleiding wordt ingevoerd wordt door meer dan de helft (58%) van de deelnemers echter (heel) slecht gevonden.

Overzicht 6.2 – Deelnemers over competentiegericht onderwijs: percentages

	mening over cgo in het algemeen	mening over de manier waarop cgo wordt ingevoerd op de opleiding
heel goed	7	3
goed	35	18
niet slecht/niet goed	21	21
slecht	21	28
heel slecht	16	30
N=100%	528	527

6.3 Klaar voor brede, reguliere invoering?

De deelnemers is gevraagd in hoeverre zij vinden dat hun opleiding klaar is voor de brede invoering van het competentiegerichte onderwijs.

Overzicht 6.3 laat zien dat het grootste deel van de deelnemers van mening is dat er nog veel moet gebeuren voordat er een brede invoering van competentiegericht onderwijs plaats kan vinden. Een kwart van de deelnemers is zelfs van mening dat de opleiding die zij volgen nog lang niet klaar is voor de brede invoering van competentiegericht onderwijs.

Overzicht 6.3 - Zijn opleidingen volgens deelnemers klaar voor de deze brede invoering van het competentiegerichte onderwijs? : percentages

In hoeverre vind jij dat jouw opleiding klaar is voor de brede invoering van het competentiegerichte onderwijs?

helemaal klaar	3
grotendeels klaar	14
in belangrijke mate klaar	20
er moet nog veel gebeuren	38
nog lang niet klaar	25
N=100%	528

6.4 Nadere specificatie; vergelijking tussen deelnemers

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de vergelijkingen tussen groepen deelnemers:

- schooljaar waarin de deelnemers met hun opleiding zijn gestart;
- de sectoren waarin de deelnemers hun opleiding het beste vinden passen;
- leerweg van de gevolgde opleiding;
- niveau van de gevolgde opleiding.

Betekenis van de opleiding voor deelnemers

Deelnemers die in 2008-2009 met een opleiding zijn geven in vergelijking met de andere deelnemers wat vaker aan dat:

- zij de opleiding leuk vinden;
- leren hoe belangrijk de school voor hen is;
- zij extra gestimuleerd worden de opleiding af te maken
- de afstemming tussen theorie en praktijk goed is;
- zij goed zicht krijgen op hun beroepsmogelijkheden.

Ook zijn er verschillen naar de sector waarin de opleiding zich bevindt:

- Deelnemers die een opleiding volgen in de sector Zorg & Welzijn zijn meer positief gestemd over de opleiding en de mogelijkheden op de arbeidsmarkt dan de andere deelnemers
- Bij de sector Voedsel & Leefomgeving leeft een minder positief beeld over de opleiding en de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Kanttekening hierbij is dat er relatief weinig respondenten zijn die een opleiding volgen in de sector Voedsel & Leefomgeving.

Een aantal te verwachten verschillen tussen BOL- en BBL-deelnemers komt duidelijk naar voren in het onderzoek. De helft van de BOL-deelnemers geeft aan gevoel te krijgen voor wat werken is en het idee te hebben een goede start op de arbeidsmarkt te kunnen maken. Bij de BBL-deelnemers is dit meer dan de helft tot twee derde van de ondervraagden. Opvallend is wel dat er geen (groot) verschil wordt gevonden in de ervaring die deelnemers hebben over het eventueel doorstromen binnen het mbo en naar het hbo.

Opvallend is wel dat deelnemers op niveau 4 aangeven minder zicht te hebben op de beroepsmogelijkheden dan deelnemers van de andere opleidingsniveaus.

Waardering van de opleiding

Deelnemers die recenter met hun opleiding zijn gestart lijken positiever in het oordeel over hun opleiding. In vergelijking met andere deelnemers geven ze vaker aan opnieuw voor de opleiding te kiezen, geven zij ook een hoger rapportcijfer voor hun opleiding en zijn ze milder in hun oordeel over de invoering van competentiegericht onderwijs bij hun opleiding.

Wanneer we de waardering van de deelnemers voor hun opleiding nader bekijken valt op dat deelnemers van de sector Zorg & Welzijn over het algemeen iets positiever lijken te zijn dan de andere deelnemers. Zij geven hun opleiding gemiddeld een wat hoger cijfer, namelijk 6,2. Ruim de helft van de deelnemers

binnen deze sector is van mening dat competentiegericht onderwijs over het algemeen goed tot heel goed is.

Klaar voor brede, reguliere invoering?

Deelnemers die al langer hun opleiding volgen zijn minder positief dan de jongere cohorten deelnemers over de vraag in hoeverre zij vinden dat de opleiding die zij volgen klaar is voor de brede invoering van competentiegericht onderwijs.

6.5 Waaraan nog gewerkt moet worden

In deze afsluitende paragraaf gaan we in op de vraag wat volgens de deelnemers de belangrijkste aspecten van de opleiding zijn waaraan (nog) concreet gewerkt moet worden. Hierbij konden zij maximaal drie zaken noemen.

525 respondenten hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt; hetgeen een lijst met 1333 antwoorden opleverde. De deelnemers geven een breed pallet aan antwoorden. In deze antwoorden worden verschillende accenten gelegd. Over de gehele linie spreekt duidelijk de roep van deelnemers om meer duidelijkheid over het competentiegerichte onderwijs in het algemeen en op allerlei terreinen in het bijzonder, maar met name wat betreft de organisatie van het onderwijs.

De antwoorden zijn gerangschikt onder de kopjes inhoud en vormgeving van het primaire proces, praktijkleren, studievoortgang en begeleiding, beoordelen en examineren, de organisatie van het onderwijs, randvoorwaarden, docenten en betrokkenheid van deelnemers.

Inhoudelijke kant van het primaire proces

Meer inhoudelijke kanten van het primaire proces die door de deelnemers genoemd zijn betreffen het werken aan:

- zorgen voor uitdagende, afwisselende, aansluitende lesstof;
- meer vakkennis, theoretische kennis, lesstof, vakinhoudelijke kennis;
- aansluiting theorie en praktijk, aansluiting van lessen op elkaar;
- praktijklessen;
- meer lessen, klassikaal lesgeven;
- duidelijkheid over en structuur in de lessen;
- beter lesgeven.

Vormgeving van het primaire proces

Wat betreft de vormgeving van het primaire proces:

- wijst slechts een enkele deelnemer op meer flexibiliteit en maatwerk;
- wel wordt gewenst dat deelnemers meer gemotiveerd worden, dat ze zelf betrokken worden, dat het onderwijs meer leerling gericht is.

Praktijkleren

De deelnemers wijzen op:

- een betere aansluiting tussen theorie – school - en praktijk, BPV, stage;
- goede, concrete opdrachten en duidelijkheid daarover;
- een betere voorbereiding op de BPV/stage;
- meer praktijk, praktijkleren, meer praktijkgericht;
- betere samenwerking en betere communicatie met bedrijven.

Studievoortgang en begeleiding

- meer en betere begeleiding; meer tijd voor begeleiding, meer contact;
- individuele, persoonlijke begeleiding;
- zelfstandigheid van deelnemers, de een vraagt om minder, de ander om meer, maar met goede begeleiding.

Beoordelen en examineren

Deelnemers geven aan dat er gewerkt moet worden aan:

- de toetsing en beoordeling in het algemeen;
- deelnemers geven ook aan dat het meer, beter, duidelijker, eerlijker, beter op orde zou moeten (zijn).

De organisatie van het onderwijs

Veruit de meeste deelnemers (410) geeft aan dat hieraan gewerkt moet worden.

- zaken goed op orde hebben, weten waar ze het over hebben;
- structuur;
- roosters, planning, overzichten;
- (betere) organisatie;
- voorlichting;
- meer duidelijkheid;
- deelnemers inlichten, op de hoogte brengen;
- (duidelijke) communicatie;
- afspraken.

Randvoorwaarden

- meer computers;
- meer, betere lokalen.

Docenten

Wat betreft de docenten bij de experimentele opleidingen geven de mbo-deelnemers aan dat moet worden gewerkt aan:

- zorgen voor genoeg docenten;
- zorgen voor deskundige docenten in het algemeen– met goede kennis, vakkennis, die kunnen werken in competentiegericht onderwijs;
- samenwerking tussen docenten;
- goed voorbereide en ingelichte docenten;
- duidelijkheid voor docenten zelf en van docenten aan deelnemers.

Betrokkenheid van deelnemers

- Een aantal deelnemers geeft duidelijk aan betrokken te willen worden bij de opleiding en de ontwikkeling.